

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL HİZMETLERİN AİLENİN GÜÇLENDİRİLMESİNE
KATKISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Muhyeddin GÜNEŞ

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Zülfikar ÖZKAN**

İSTANBUL-2021

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL HİZMETLERİN AİLENİN GÜÇLENDİRİLMESİNE
KATKISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Muhyeddin GÜNEŞ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Zülfikar ÖZKAN

İSTANBUL-2021

ÖZET

SOSYAL HİZMETLERİN AİLENİN GÜÇLENDİRİLMESİNE KATKISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Bu tezin konusu sosyal hizmet uygulamalarının ailenin güçlendirilmesindeki rolüdür. Bu doğrultuda literatür taraması yapılarak sosyal yardım alan yirmi aile ile bireysel görüşmeler yapılmıştır.

Ailenin, toplum içerisinde refah seviyelerinin artmasında ve toplumların kalkınmasında önemli bir yeri bulunmaktadır. Aile üyeleri içerisinde hayatlarını sürdürdüğü toplumun bütün öğelerinden etkilenmektedir. Ailenin yapısı hem kendi üyeleri hem de bir bütün olarak topluma bir biçim kazandırmaktadır.

Çalışma kapsamında aile tanımı yapılarak, aile türlerinden, ailenin işlevinden bahsedilerek ailenin karşı karşıya olduğu güçlüklerden ve aile yapısındaki değişimden bahsedilmiştir. Bir sonraki bölümde sosyal hizmet bakımından ailenin güçlendirilmesi ve ailenin güçlendirilmesi ile ilgili kuramlar ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Son bölümde araştırma bulgularına değinilerek öneriler geliştirilmiştir.

Bu çalışma İstanbul ili Sultan gazi İlçesi Esentepe Mahallesi sınırları içerisinde bulunan ve sosyal yardım alan 20 aile ile birebir görüşmeler yapılarak betimsel analiz tekniği kullanıldı.

Çalışmanın amacı, sosyal hizmet uygulamalarını araştırıp sosyal hizmet uygulamalarının ailenin güçlendirilmesindeki katkısını ortaya koymaktır. Araştırma, nitel araştırma tekniğe bağlı kalınarak yapılmıştır. Verilerin toplanma sürecinde nitel araştırma türlerinden bireysel görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; sosyal hizmetlerden yararlananların yaşadığı fiziki ortamından olumsuz etkilendikleri, aile içi problemler yaşadıkları, aile içi şiddete maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Sosyal yardımların genelde gıda, giyim, engelli bakım parası, yaşlı bakım parası, dulluk maaşı ve yaşlılık maaşı şeklinde olduğu görülmüştür. Araştırmaya dahil olanların yarıdan fazlasının düzenli bir işi olmadığı, evlerinde yaşlı veya engelli bir üyenin olduğu görülmüştür. Türkiye’de sosyal hizmet mesleğinin gereken önemi görmediği, uygulamaların etik ilkelerle gerçekleştirilmediği, takip edilmediği; bir hak olan sosyal hizmet uygulamalarına erişim sorunları olduğu ve uygulamaların ailenin güçlendirmesinde yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmet Uygulamaları, Ailenin Güçlendirilmesi, Sosyal Yardım

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE CONTRIBUTION OF SOCIAL SERVICES TO STRENGTHEN THE FAMILY

The subject of this thesis is the role of social work practices in strengthening the family. For this purpose, the relevant literature was searched and individual interviews were made with twenty families receiving social assistance.

The family has an important place in increasing the welfare levels of the society and in the development of societies. It is affected by all the elements of the society in which the family members lead their lives. The structure of the family gives form to both its members and the society as a whole.

Within the scope of the study, the family definition was made, family types, family function was mentioned, and the difficulties faced by the family and the change in family structure were mentioned. In the next section, explanations are made about the theories about strengthening the family in terms of social work and the empowerment of the family. In the last section, recommendations have been made by referring to the research findings.

In this study, descriptive analysis technique was used by making one-to-one interviews with 20 families who are located within the boundaries of Esentepe District of Sultan Gazi District in Istanbul and receive social assistance.

The aim of the study is to investigate social work practices and reveal the contribution of social work practices in strengthening the family. The research has been done by adhering to the qualitative research technique. During the data collection process, one of the qualitative research types, individual interview technique was used. When the findings obtained from the research are evaluated; They stated that those who benefit from social services are adversely affected by the physical environment they live in, they experience domestic problems, and they are subjected to domestic violence. Social benefits are generally in the form of food, clothing, disabled care allowance, elderly care allowance, widowhood pension and old age pension. It was observed that more than half of those included in the study did not have a regular job and had an elderly or disabled member at home. The social work profession in Turkey does not see the necessary importance, practices are not carried out with ethical principles and are not followed; It

was concluded that there are problems in accessing social work practices, which are a right, and that these practices are insufficient to empower the family.

Keywords: Social Work, Social Work Practices, Family Empowerment, Social Aid

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, 2019-2020 tarihleri arasında Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nın yüksek lisans programı bitirme tezi olarak hazırlanmıştır.

Öncelikle, tez süreci boyunca beni destekleyen, bilgisini esirgemeyen saygı değer tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zülfikar ÖZKAN'a teşekkür ederim.

Çalışma süreci boyunca maddi\ manevi desteklerini sabırla sunan sevgili Babam Hüseyin GÜNEŞ, sevgili Annem Güllizar GÜNEŞ, ve abilerim, Sosyal Çalışmacı Ali Ekber, Hukukçu Ahmet Hamdi GÜNEŞ' e teşekkür ederim.

Muhyeddin GÜNEŞ

BEYAN FORMU

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, tarafımdan üretildiğini ve Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim.

08.04.2021

Muhyeddin GüNEş

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
BEYAN FORMU.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLOLAR DİZİNİ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
1.GİRİŞ.....	1
2.GENEL BİLGİLER.....	6
2.1. Aile Tanımı, işlevleri ve Türleri.....	7
2.1.1. Aile Tanımı.....	7
2.1.2. Ailenin işlevleri.....	8
2.1.3. Aile Türleri.....	9
2.1.3.1.Geniş Aile.....	10
2.1.3.2.Çekirdek Aile.....	10
2.1.3.3.Çözülen, Tamamlanmamış, Parçalanmış Aile.....	11
2.2. Aile Sistemi İçerisinde Evlilik, Ebeveyn İlişkisi ve Çocuk.....	12
2.2.1. Evlilik.....	12
2.2.2.Aile İçi İlişkiler Eşler Arası Ebeveyn ve Çocuk.....	17
2.3. Ailede Engelli Ve Yaşlının Durumu.....	20
2.3.1.Ailede Engelli.....	20
2.3.2.Ailede Yaşlı.....	23
2.4.Ailede Yaşanan Değişim Ve Sorunlar.....	30

2.4.1.Aile İçindeki Değişim.....	31
2.4.2.Ailedeki Sorunlar.....	32
2.4.2.1.Covid -19 (Pandemi) Sürecinde Ailede Yaşanan.....	40
2.5. Sosyal Hizmet Bakımından Ailenin Güçlendirilmesi.....	42
2.5.1.Aile Ve Sosyal Hizmet.....	43
2.5.2.Ailenin Güçlendirilmesi.....	45
2.5.3.Aile İçi İlişkilerde Eğitim.....	49
2.6. Ailenin Güçlendirilmesi İle İlgili Kuramlar.....	50
2.6.1.Sistem Kuramı.....	51
2.6.2.Ekolojik Kuramı.....	51
2.6.3.Güçlendirme Kuramı.....	53
2.6.3.1.Ailede Maneviyat Ve Güçlendirme İlişkisi.....	55
2.6.3.2.Sosyal Refah, Sosyal Adalet Ve Güçlendirme İlişkisi.....	57
2.6.4.Ailenin Güçlendirilmesinde Öne Çıkan Uygulamalar.....	65
2.6.4.1.Sosyal İnşacılık.....	65
2.6.4.2. Feminist Teori Ve Uygulama.....	66
2.6.4.3. Kişi Merkezli Yaklaşım.....	67
2.6.4.4. Motivasyonel Görüşme.....	68
2.6.4.5. Bilişsel Davranışçı Terapi.....	69
2.6.4.6. Çözüm Odaklı Yaklaşım.....	70
2.6.4.7. Görev Merkezli Sosyal Hizmet.....	71
2.6.4.8. Krize Müdahale.....	72
2.6.4.9. Toplumla Çalışma.....	74

2.6.4.10.Grup Çalışması.....	75
2.6.4.11.Psikanalitik Kuram.....	76
2.6.4.12.Transaksiyonel Analiz.....	77
2.6.4.13.Varoluşçu Yaklaşım.....	77
2.6.4.14.Gerçeklik Terapisi.....	78
2.6.4.15.Gestalt Yaklaşımı.....	79
2.6.4.16.Yapısalcı Yaklaşım.....	80
3.GEREÇ VE YÖNTEM.....	82
3.1.Araştırma Modeli.....	82
3.2. Araştırmanın Soruları.....	83
3.3. Çalışma Grubu.....	83
3.4. Veri Toplama Araçları ve Süreci	83
3.5. Veri Toplama Analizi.....	84
3.6. Araştırmanın Sayıtları.....	84
3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	84
4.BULGULAR.....	85
4.1.Demografik Bilgilerin Yorumlanması.....	85
4.2.Görüşme Sorularının Yorumlanması.....	94
4.2.1.Yaşanılan Fiziki Ortamın Ne Derece Etkilediğine Yönelik Bulgular.....	94
4.2.2.Aile İçi Problemler.....	95
4.2.3.Aile İçi Şiddete Yönelik Bulgular.....	96
4.2.4.Alınan Yardımlara Yönelik Bulgular.....	97
4.2.5.Ailenin Maddi Kaynağına Yönelik Bulgular.....	98
4.2.6.Çocukların Temel İhtiyaçlarına Yönelik Bulgular.....	99

4.2.7.Yaşlı Ve Engelli Üyenin Temel İhtiyaçlarına Yönelik Bulgular.....	102
5.TARTIŞMA.....	105
6.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	113
KAYNAKLAR.....	117
EKLER.....	121
EK 1: Görüşme soruları.....	121
EK 2: Etik kurul onayı.....	122
EK 3: Özgeçmiş.....	123

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo:1 Genel Nüfus İçinde Yaş Grubu Ve Cinsiyete Göre En Az Bir Engeli Olan Nüfus.....	23
Tablo 2: Katılımcıların Cinsiyeti.....	85
Tablo 3: Katılımcıların Yaşı.....	86
Tablo 4: Katılımcıların Eğitim Durumu.....	87
Tablo 5: Katılımcıların Çalışma Durumu.....	88
Tablo 6: Katılımcıların Sosyal Güvence Durumu.....	89
Tablo 7: Katılımcıların Sahip Olduğu Çocuk Sayısı.....	90
Tablo 8: Katılımcıların Yaşadığı Evde Yaşlı\Engelli Bireyin Olma Durumu.....	91
Tablo 9: Katılımcıların Kirada Oturma Durumu.....	92
Tablo 10: Kirada Oturan Katılımcıların Aylık Kira Gideri.....	93

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil:1 Boşanma Sayısı Ve Kaba Boşanma Hızı.....	37
Şekil:2 Cinsiyete Göre Ortalama İlk Evlenme Yaşı.....	38
Şekil:3 Kaba Evlenme Hızının En Yüksek Ve En Düşük Olduğu 10 İl.....	38
Şekil:4 Kaba Boşanma Hızının En Yüksek Ve En Düşük Olduğu 10 İl.....	39

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

SHÇEK :Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

TCK :Türk Cez Kanunu

TMK :Türk Medeni Kanunu

STK :Sivil Toplum Kuruluşu

1. GİRİŞ

Aile, toplumun refah seviyesinin yükseltmesi ve kalkınmasında önemli bir yere sahiptir. Aile fertleri, içerisinde yaşamlarını sürdürdüğü toplumun bütün unsurlardan etkilenir. Aile yapısı, hem kendi üyeleri hem de bir bütün olarak topluma bir şekil verip dizayn etmektedir. Ailenin sağlıklı, huzurlu ve refah içerisinde hayatlarını devam ettirebilmesi, tüm toplumun huzur içerisinde yaşaması anlamına gelmektedir. Toplum içerisinde bir yapı taşı olarak bilinen aile içerisinde yaşanacak düzensizlik tüm toplumun refahını etkileyebilmektedir.

Yüz yüze kalınan sorunlar karşısında sağlam temellere sahip aile, zorluklar içerisinde pozitif bir tutum algısını muhafaza etmeye ve bu durumu korumak için mücadele etmeye çalışmaktadırlar. Zor durumlar karşısında daha etkin kararlar alarak sorunlarını bir çözüme kavuşturup, kendi hayatlarındaki zorlu süreçlerle sürekli pozitif kalmayı başararak problemleri çözerler(Özbyve Aydoğan,2013,s.13). Sağlıklı aileler zor süreçlerinde bile iletişimlerini kaybetmeyen ve aile içerisinde devamlı olarak sorunlarını gözden geçirerek problem çıkmalarını önlemek.

Günümüz koşullarında aile, devamlı olarak farklı dış uyarılarla karşılaşmaktadır. Bilim ve teknolojik gelişmenin hızlı ilerlemesi, modern yaşam koşullarının değişmesi ve maddi kaynakların bireyler için öneminin artması ailelerin maruz kaldıkları önemli zorluklardandır. Aile yalnızca fertlerini dış etkenlerden koruma görevini üstlenmemekte aynı zamanda sosyalleşmesi ve kültürel bir varlık haline dönmesine de yardımcı olmaktadır. Karmaşık bir hal alan yaşam koşulları, stres, rol çatışması, ailenin işlevlerinin çeşitlenmesi, parçalanmış ailelerin çoğalması hem çekirdek aileyi hem de geniş aileyi tüm yönleriyle etkileyip sarsmaktadır.

Aile yapısının güçlendirilmesi için, aile birliğinin korunması, geliştirilmesi, ailenin sağlıklı bir gelecek oluşturabilmesi, ihtiyaç duyduğu destek hizmetlerinin sunulması ve bunlara erişiminin kolaylaştırılması sosyal hizmet yaklaşımlarının temel görevlerindendir.

Bu araştırmanın amacı, sosyal hizmet faaliyetlerinin ailenin güçlendirilmesi üzerine katkısını incelenmesidir. Aile, toplumdaki sosyal, psikolojik ve ekonomik değişimlerden çok çabuk etkilenen en önemli sosyal bir kurumdur. Geleneksel aileden modern çekirdek aileye geçiş beraberinde birçok psikolojik ve sosyal sorunu getirmektedir. Ailelerin bu değişim ve dönüşüm sürecini sağlıklı bir şekilde atlatabilmesi

için çoğu zaman ailelerin sosyal desteğe ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu çalışmada aile ilgili mevzuattan ve sosyal hizmetin aileyi güçlendirici teknik ve kuramları göz önüne sermek amaçlanmıştır.

Aileye katkısı bakımından aile merkezli hizmetler, ailelere farklı konularda destek verme yönüyle daha geniş yaklaşımları temsil edebilmektedir. Sosyal hizmet faaliyetleri ailenin alınan kararlarda sürece dhil olmasını önemsemektedir. Aile yelerinin tercihlerine değer verilmesi kapsamlı destek hizmetleri sunulması için önemlidir. Aileye destek hizmetleri içerisinde, aile bireylerinin gelişimi, kendi yaşamlarını sürdürdüğü toplum içerisinden ayrı tutulmadan ve (evresi içerisinde birey) anlayışını benimseyin ekolojik yaklaşımının temeline dayanmaktadır. Kişilerin gelişimi içlerinde yatan g ve farkındalık bilinci ile harekete geçmektedir. Buda aile içerisindeki problemlere zm arayışları sunmada kolaylıklar sunmaktadır.

Kişi kendisini kontrol edebildiği sürece g elde etmekte olacaktır. Toplum içerisindeki bütün üyeler kendi glerine sahiptirler. Her bir üyenin kendisine ait gleri vardır. Burada önem arz eden durum kendilerinin sahip oldukları güçlerini etkin olarak yaşamlarına uygulamaya koymalarıdır. Kişinin güçlerini aktif olarak kullanmaları farkındalık bilincinden gelmektedir. yenin farkındalığı gc ifade belirtmektedir. İnsanın bireysel veya toplumsal anlamdaki yaşamlarında seçenekleri görmeleri ve bulunan seçenekleri hayatlarında aktarması, bunun sonucunda elde edilen bilinç seviyesi insanlardaki gc tetikleyip faaliyete geçirmektedir. (Yalçın, 2020, s. 74) Kişi yaşamında sağlıklı bir yol arayışı bulması için içinde gizlenen g kavramını dışa aktararak hayatıyla alakalı önemli kararlar almayı ve bunun sonucunda farkındalık bilincini elde etmektedir, bu da aileyi olumlu derecede etkilemektedir.

Ailenin sağlıklı bir değişim ve gelişim açısından bilgilendirilip, aynı zamanda farkındalığının arttırılması ile beraberinde güçlendirme yaklaşımı aile destek hizmetlerinde önemli konuma sahiptir. Güçlendirme yaklaşımı ailelerin temel ihtiyaçlarını gidererek varabilecekleri bir hedef noktası oluşturup ve bu süreçte onun gerçekleştirilebilmesi için kendi sahip oldukları g ve kapasiteleri anlayıp ve bir farkındalık oluşturmak için kurulan bir perspektiftir. Güçlendirme yaklaşımı ailede eş ve çocuklar arasında, ebeveyn çatışmasında, kendine güven olmama durumları gibi ve aile birliğinin korunmasında önemli bir yer almaktadır. Çocukları güçlendirme yaklaşımı içerisinde ele aldığımız zaman, çocuğun sosyalleşmesi, eğitim, sağlık, beslenme gibi

temel ihtiyaçlarının karşılanmasında da önemli bir rol oynar. Böylece sosyal hizmetler veya aile danışmanlığında aile üyelerin güçlü yanlarına odaklanıp aile bireylerinin yüksek yararını hedef noktası haline getirmekle beraber bu yaklaşım nihai hedefine ulaşılabilmektedir.

Aile hizmetleri farklı disiplin olanağının ve çeşitli müdahale yöntemleriyle yaşamlarını sürdürebilmektedirler. Bu disiplin olanağını maddi ve manevi olarak tüm yönleriyle ele alan uygulamalı bir bilim olan sosyal hizmettir. Aile bireyleri, bu hizmetin sunumundaki aktif bir role sahip olan sosyal hizmet uzmanları, aileyi tüm yönleriyle ele alıp müdahale sistemleri oluşturan ve farklı işlevlere sahip olmakla beraber iş birliği içerisinde destek hizmeti sunulması söz konusudur.

İnsanları anlamak için, onların en çok neye önem verdiklerini bilmek gerekir. Bireyler kendilerinden farklı değerleri olan kişilerden rahatsızlık duyar ve onlara karşı şüpheci davranırlar. Aile yelerinin geçmişteki yaşamlarında güçlü olan yönlere ve hedefleri hakkında bilgiler verirken, sosyal hizmet uzmanları ailenin fikirlerini, aktardıkları bilgiler, güçlü yönlerini ve ailenin değerlerini ön planda tutulmasına, sosyal hizmet uzmanı ile aile güven ve ortaklık ilişkisi kurarak bu doğrultuda bir müdahale sistemi oluşturup güçlendirmenin önemini vurgulamaktadır. Böylelikle ailede çocuğun önemi, bakış açısı, okul hayatı gibi durumlarda oyunlarla çocuğun yararına olumlu yönde etkili olabilecek sistemler oluşturmak güçlendirme bazında önemli bir yere sahiptir.

Görüldüğü gibi aile hizmetlerinde sorunu tanımlama, çözüm getirecek çalışmalar yapma, yaşanan sorunlar sonucunda tüm aile bireyleri ile beraber müdahale sisteminin sonucunda güçlendirmenin aile yeleri ve çocuklar üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Aile içi sorunlar çözümlenirken aile bireylerinin aralarındaki iletişimleri değerlendirilmesi ve bu iletişiminin var olan sorunlara katkısının gözlemlenmesi, açısından önemli bir noktadır. Böylece bireyin sağlıklı bir sürece sahip olabilmesi için ailenin de tedavi edilmesi farkındalıklarının arttırılması gerekmektedir. Bu suretle aile yeleri ile tek tek bir plan üzerinde odaklanmanın var olan sorunun çözümüne daha rahat bir şekilde sonuca ulaştırabilmektedir.

Aile hizmetlerinin sunulmasında aile üyelerinin yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar karşısında ve bu sorunlarla baş edebilmeleri için ailenin psiko-sosyal yönden desteklenip ve buna dayalı olarak kullanılan bir yaklaşımdır. Böylece güçlendirme yaklaşımını kullanarak ailenin sosyal çevresi ile var olan problemlerin çözümünde

bireylere faydalı olacaktır. Aile merkezli çalışılmadaki temeldeki amacı, aile bireylerinin ruhsal sağlıklarına bir iyileştirme getirmek, heyecan gibi sorunları önlemek.

Aile içerisinde bireyler sorunlar karşısında nasıl başa çıkabilecekleri açısından her bir bireyin ne tür aşamada yarar sağlayabileceği hakkında fayda sağlamaktadır, bu da üyelerin aile içerisindeki rol ve görevlerine bağlıdır. Ailede oluşan problemler bireylerin birbirlerini kıracak, üzecek, cezalandırmak, kızdırmak gibi durumlar karşısında eski davranışlara bir daha dönmek kadesiyle aralarında iletişim gücünün bağlılığı açısından durumu iyileştirmeye yönelik adımların atılması gerektiği bilinmektedir.

Geleneksel aile yapılarında aile değerleri oldukça önemlidir. Değerler bireylerin içinde bulunduğu toplumu benimseyerek bireylerin değerleri nesilden nesle aktarılması ve onların gerçek benliklerini ortaya koymaktadır. Sanayinin gelişmesi kırdan kente göçlerin artması geleneksel aile yapılarını ciddi derecede etkilemiştir. Aile yapıları şehir hayatına yaşamlarını adapte etmeye çalışırken değerleri ile ters düşen alanlar ile karşılaşabilmektedirler. Kültürel, sosyo-ekonomik gibi açılardan önemli derecede farklılık yaşamaları ve sonrasında da aile yapılarında bozulmalar, geçimsizlikler, boşanmalar gibi aile yapısını sarsacak durum ve davranışlarla karşılaştıkları kaçınılmaz bir gerçektir.

Toplumun değişikliği modern topluma hızlı adımlarla gidildiği bu zamanda, aile artık değerini kaybetme aşamasına gelmektedir. Çekirdek aile olarak yaşamlarını sürdüren bireyler geleneksel yapıdan uzak durarak aile içi problemlerin çoğalması, şiddet, boşanma, geçimsizlikler gibi sorunların modern hayata ayak uydurmaktan kaynaklanan bir durumdur.

Sosyal yapının temel taşı olan aile kurumunun bozuntuya uğraması ve bu olumsuz durumlar sonucunda mikro ve makro düzeylerinde topluma ciddi derecede zarar vereceğini söylemektedir.

Aile sistemi birbirlerine karşılıklı olarak bağımlı olan bir yapıdır. Aile üyelerinden birinin problemi genellikle tüm aile fertlerine yansımaktadır. Aile sürekli olarak etkileşim içerisinde. Aile içerisinde bir değişim yapıldığında yine aynı şekilde tüm bireyler bundan olumlu veya olumsuz etkilenmektedir. Aile içerisinde sorun olarak görülenler boşanma, alkol ve madde kullanımı, iflas ve işsizlik, yoksulluk, kronik ve ölümcül hastalıklar, çocuk ihmal ve istismar, şiddet, aldatma ve ihanet gibi problemlerin meydana çıkması ile sosyal hizmet uygulamalarına duyulan ihtiyaçları belirgin bir hal almaktadır.

Geleneksel aile yapılarımızda ailenin değeri, manevi ölçüde de önem arz etmektedir. Geleneksel olarak baktığımızda aile tüm yönleri ile değerini hissettirmektedir.

Ailelere yönelik olarak önemli derecede fayda sağlayacak olan sosyal hizmet uygulamalarından aile terapisi (Aile danışmanlığı) dır. Toplum içerisinde önemli olarak bilinen aile kurumu yaşam koşulları içerisinde olumlu ve/veya olumsuz olarak gelişen olaylar sonucunda ailenin ruhsal ve psikolojik yönden destek sağlanması aileyi her yönden güvence altına alması, refahın sağlıklı bir şekilde işlendiğini göstermektedir. Bunların aile içerisinde rahat bir şekilde işlenebilmesi için sağlıklı bir iletişim gücünün bulunması gerekmektedir. Sağlıklı bir iletişim için birey, grup ve toplumda bulunması ve uygulanması gereken en önemli özelliklerdendir. İletişimin olmadığı ya da düşük seviyelerde olduğu ailelerde, sorunların çoğalması demektir. İletişim toplum ve aile içi ilişkilerinde yaşamlarının belirgin olabilmesi hayatın anlam kazanması açısından önemlidir. Aile bir sistemdir. Bu sistemin olumlu olarak ilerlenmesi sağlıklı iletişimin kaynağından yararlanması şarttır. Sosyal hizmet uzmanı toplum ve aile de karşılıklı iletişimin olması yönünde adımlar atmaktadır. İletişimin olması sorunların çözümünü bulmak demektir. Hem Bireysel hem de toplumsal olan olaylara yönelmek birey grup, toplum ve aileyi iyileştirecek yönden düzenlemeler getirilmesi gerekmektedir.

Kişi ve ailelerin gelişim aşamaları için Adler yaklaşımının önem vermekte olduğu temel ilkelerden olan cesaretlendirme; Kişilerin cesaretlerinin zedelenmiş olabileceğine inanmakta ve bunun aileler için aynı durumlar olduğunu belirtmektedir. Aile sisteminde var olan ve yaşanmakta olan problemlerin cesaretsizliğin bir sonucu olduğu ve cesaretleri hasar görmüş çocuk ve ebeveynlerin etkileşim içerisinde bulundukları ve bunların nesilden nesile sürekli tekrarlamakta olan bir durum olduğunu ve böylece aileler o an kadar her şeyin en iyisini yaptıklarını ve aileyi geliştirmek için farklı seçeneklere ulaşamadıklarını farklı bir değişle cesaretlerinin olmadıkları için destek almak istemek durumdadır. Adler aile danışmanlığının nihai hedefi ise yanlış yapmanın normalliğini belirterek aile bireylerini cesaretlendirmekte ve ailenin daha güçlü, olumlu taraflarına yönelenerek, bir sistem olarak aileyi cesaretlendirip güçlendirmektir. (Akçabozan, vd, 2016, s. 3) Aile danışmanlığı, ailenin olumsuz yönlerini ortadan kaldıracak, krizleri fırsata çevirecek ve aileyi tüm sorunlara karşı güçlendirecek olumlu adımlara sahiptir.

Bireyin belli başlı tabulara takılıp aile ve toplumun yapısını zedeleyecek türden ve davranışlardan kaçınılması, kişilerin hangi psikolojik bir durumda olduğunu ve o anda kendisini kontrol altına alması, bilinçli davranışlar sergilemeye çalışması aile ve toplumun refah düzeyi, kültürel değerlerin korunması açısından önem arz etmektedir. Aile içerisinde bireylerin karşılıklı olarak sorunlarına, eksik yanlarına ve/veya birbirlerini incitecek davranışlardan sakınmaları, üyelerin aralarında sağlıklı ve kararlı olan bir iletişim şeklinin üzerinde karar kılınması aile çerisindeki tüm üyeler açısından büyük bir önem taşımaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1.Aile Tanımı, İşlevleri ve Türleri

2.1.1. Aile Tanımı

Aile insanın doğumuyla birlikte içerisinde yer aldığı ve yaşamının sonuna kadar aidiyetinin olduğu bir toplumsal yapıdır. Toplumun en küçük yapı birimi olan ailenin, insanlık tarihi kadar çok eski olarak bilindiği ve yapılan araştırmalarda farklı farklı biçimleri olduğu ifade edilmiştir. Böylece bu var oluş olarak bilinen düzenin ve teamüllerle donatılmış olduğu günümüzde kabul görülmektedir. Tarihsel olarak gelişim içerisinde olan aile, işlevleri bakımından farklı değişikliklere maruz kalmışsa da hala güncel işlevliğini günümüzde de sürdürmektedir (Taylan, 2003, s.4).

Aile içerisinde cinsinin belli bir şekilde çoğaldığı ve bireyin topluma hazırlanma sürecini içerisinde barındırdığı bir yapıdır. Toplumsal bir kurum olarak bilinen aile, yaşamımızda önemli bir yere sahiptir (Aslantürk, 2017, s.3).

Aile kan, evlilik ve evlat edinme yoluyla ilişki halinde olan ve genellikle ortak bir mekânı paylaşan toplumsal bir kurumdur (Bozkurt, 2014, s. 260).

Aile genellikle aynı çatı altında yaşamlarını sürdüren ve karşılıklı olarak birbirlerine karşı sorumlulukları olan, içtenlik ve samimiyetin bulunduğu birincil grup bir kurum olarak bilinmektedir. Birleşmiş Milletlerce benimsenen tanıma göre aile, toplum içerisindeki en temel kurum olarak önemli sosyo ekonomik işlevleri olan ve toplum içerisinde önemli değişmelere rağmen aile içerisindeki üyeler için özellikle çocuklar açısından duygusal ve finansal destek sağlayan ve böylelikle kültürel değerlerin muhafaza edilmesi ve aktarılması için önemli bir konuma sahip olan bir birimdir. Bireylerin eğitim, bakım, yetiştirme ve destek süreçlerini aldığı ve gelişme için sağlıklı bir insan kaynağı oluşturmada önemli bir yer tutmaktadır (Yolcuoğlu, 2014, s. 149).

Toplumun doğal bir çekirdeği olan aile, bireyin fiziksel, zihinsel ve ahlaki değerlerinin gelişmesinde doğal ve şeffaf koşullar sağlamaktadır. Toplumların temeli olan değerler, aile kurumu aracılığı ile kuşaktan kuşağa aktarmaktadır. Aile toplumun en küçük yapısı olarak, aralarında evlilik ve kan bağı bulunan bireylerin oluşturduğu gruptur. Aile; çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal ve ahlaki olarak gelişmesi ve güvenliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

2.1.2. Ailenin İşlevleri

Toplum üyeleri bir aile biçimi içerisinde yaşamını sürdürse de aile yapıları toplumdan topluma değişiklikler gösterdiği gibi aynı toplumda zaman ve mekâna bağlı olarak ta değişiklikler göstermektedir (Taylan, 2003, s. 8).

Aile kurumunda üyelerin sağlıklı bir iletişimi ve uyum düzeyi olumlu olduğu sürece zorluklar karşısında bireyler daha az zarar görmektedir.

İşlevi bakımından ve daha az stresin yaşandığı ailenin önemli özellikleri:

- Kendilerinin ve diğer bireylerin sübjektif olarak görüşlerine saygı duyarlar.
- Karşılıklı olarak birbirleri ile iletişim şekillerini açık ve net olarak ifade ederler.
- Genellikle aile üyeleri iş bitiricidir, herhangi bir durum karşısında üzerlerine düşen görevleri yapan kimliklere sahiptirler.
- Anne-baba için evlilik birinci derece olarak, ebeveynlik de ikinci derecede doyum kaynağıdır. Önce eşler sağlıklı ilişki içerisinde olmalıdır. Evlilik ilişkilerinde oluşan problemler sorumlu olan ebeveynliği de mecburen etkilemektedir.
- Aile üyeleri aralarındaki yakınlık ilişkisi olmakla beraber, bireyleri kişisel olan farklılıklara da saygı göstermeleri ve onların görüşlerini kabul görme açısından olumlu ve ortak kararlar neticesinde anlaşma yolunda karar alırlar.
- Kişilerin aralarında kendiliğinden meydana gelen bir etkileşim türü vardır. Aralarında katı kurallar yerine yeni deneyimlere, yol arayışlarına ve anlaşma yollarına açıktırlar.
- Davranış ve arzuların kontrolünden çok bireylerin aralarında konu ayrımı yapmadan fikir alışverişi yapabildiği ve üstünlük, aşırı kontrol, otoriter baskı gibi bir yapı bulunmamaktadır.

Aile bireylerinin gelişiminin sağlanması yolunda psikolojik olarak doyum sağlayamayan aileler, bu saydığımız işlevleri sağlıklı bir şekilde yerine getirmiyor demektir. Aile içerisinde uyum düzeyinin artması demek, ailenin işlevsel olarak hayatına sağlıklı ve mutlu bir şekilde devam ettirmesi demektir (Yolcuoğlu, 2014, s. 175).

İşlevsel olmayan stresli ailelerin özellikleri

- Bireyler karşılıklı olarak iletişim yönleri kapalı durumdadır. Dolaylı olarak bir ilişki serüveni yaşarlar, kesin ve açık durumda değillerdir.

- Genellikle bireylerden egoizm hâkimiyeti yer edinmiştir. Bu durumda öncelikle yalnız kalma, sonrasında da buna bağlı olarak ümitsizliği meydana getirdiğini söyleyebiliriz.
- Karşısındaki insanların beklentilerine göre hareket ederler. Böylelikle birbirlerini önemli yanlarını, özelliklerini, neleri sevip sevmediklerini, korku ve heyecanlarını, sevgi dolu yönlerini, duygularını bilemezler, birbirlerini keşfedemezler.
- Üyeler duygusal olan problemlerini birbirlerinden saklamak için büyük bir ölçüde güç sarf ederler.
- Gerçek ile bağlantısı olmayan duygular ve davranışlar oluşabilmektedir. Kişi gerçek olan ihtiyaçlarını zayıf ve/veya güçlü bir birey olarak görüntü vererek saklama yollarına giderler.
- Böylelikle bu tür ailelerde duygusal gelişim risk altında olabilmektedir. Psikopatolojik reaksiyonların görülme olasılığı yüksektir (Yolcuoğlu, 2014, s. 175-176).

İşlevsiz ailelerde bireylerin aralarında doğan problemleri davranışlar sonucunda, karşılıklı olarak iletişiminin olmaması, duygusal bağların zayıflaması gibi sorunların artması ile beraber boşanma durumuna doğru ilerleyişi öngörülebilmektedir. İletişimin ve duyguların sağlıklı olduğu ailelerde; ebeveynler, çocuklar, yaşlı ve engelli bireyler açısından problemin çözümünde kolaylıkların sağlanması, karşılıklı olarak iletişimlerini onlar için büyük bir ölçüde aile yapısının önemini ve değerini açıkça ortaya koymaktadır.

2.1.3. Aile Türleri

Aile iki farklı yapıya sahiptir

Anaerkil aile: Annenin otorite olduğu ve gücü kullanıldığı bir aile sistemidir.

Ataerkil aile: Babanın güç ve otorite olduğu - en yaygın- aile sistemidir (Bozkurt, 2014, s. 262).

Türk Medeni Kanun (TMK) madde 41: “*Aile Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanmaktadır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile beraber ebeveyn ve çocukların korunması ve aile planlanmasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli olan tedbirleri alıp örgütlenmeyi kurmaktadır*” demektedir. Ailenin yüksek yararı zedelenmeyecek şekilde mağdur bir konuma terk edilmemelidir. Aileye ilişkin bu

hükümlerin asıl vurgulamak istediği amaç, ailede sağlıklı bir temel inşa edilmesidir. Aile birliğini koruma altına almak ve aile bireylerinin ve özellikle çocukların sağlıklı ve huzurlu bir gelecek sahipliğinin sonraki nesillere aktarılması yönünde yapılan hizmetlerdir.

TMK'daki düzenleme aile kavramını üç farklı anlamda ifade edilmiştir

- **Dar anlamda aile:** Dar anlamda aile kavramı sadece eşlerin oluşturduğu birliği ifade eder (TMK m.124-128). Dar anlamda aileye ilişkin hükümler eşlerin karşılıklı olarak hak ve yükümlülüklerini düzenler. (Akyüz, 2018, s. 93).
- **Geniş anlamda aile:** Geniş anlamda aile; anne, baba ve çocuklar arasındaki ilişkiler ile hak ve yükümlülükleri kapsar (Akyüz, 2018, s. 93).
- **En geniş anlamda aile:** TMK'nın 367-369. maddelerince eşlerin, çocukların yanı sıra kan bağıyla veya evlilik ile bağı olan hısımlar, kayın hısımları, bir sözleşme ilişkisi nedeniyle aile ile bir arada yaşayan bahçıvan, hizmetçi, gibi kişilerdir (Akyüz, 2018, s. 93).

2.1.3.1. Geniş aile

Akrabalık bağlarının daha çok ön seviyede olduğu ve birden fazla kuşakların tek bir hane içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri aile yapısı olarak bilinmektedir. Geniş aile en az iki kuşaktan fazla aile kurumu içerisine katılması ve büyük baba ve anne ile evli olan, evlatlarının çocukları, eşleri ile beraber bir ortamda yaşamlarını devam ettirmesi olarak var olan aile biçimi şeklinde tanımlanmaktadır. Geniş aile babadan torunlarına bir geçiş yaşanan yatay veya dikey olarak genişleme çabası içerisinde olan ve aynı şekilde akrabaların da bu duruma dâhil oldukları bir düzene de sahip olabilmektedir. Ayrıca toplumların sahip oldukları kültür anlamındaki farklılıklara göre anne baba tarafından veya anne tarafından gelişim gösterebilmektedir. Bu kapsamda aile ataerkil veya anaerkil türlerinden birine sahiptir (AslanTürk, 2017, s.8)

2.1.3.2. Çekirdek aile

Anne, baba ve çocukların bir arada yaşamlarını sürdüğü aile modelidir. Çekirdek aileyi bir arada tutan en önemli etken; anne ve babanın birbirleriyle olan karşılıklı bağlılığıdır. Endüstriyel toplumlarda daha da yaygın olduğu görülmüştür. Bu aile

modelinde çocuklar belirli bir yaş sınırına geldiklerinde evden ayrı olarak yaşamlarını devam ettirirler (Bozkurt, 2014, s. 263). Anne, baba ve evli olmayan çocuklardan meydana gelen çekirdek aile; ailedeki birey sayısının belli bir sayıda olması yönüyle geniş aileden ayrılmaktadır(Aslantürk, 2017, s. 10)

2.1.3.3. Çözülen, tamamlanmamış, parçalanmış aile

Çekirdek ailenin evrenselliği kabul görülse de çokluk açısından sanayi toplumlarının bir tipi olduğu söylenebilir. Sanayi ve ötesi toplumlar içerisinde birden fazla aile şekli var olmaktadır. Bunlar; çözülen aile, tamamlanmamış aile ve parçalanmış ailelerdir. Çözülen aile; günümüzde rastlanmamakla beraber gelecek ile ilgili olarak ve sanayi ötesi toplumlarda giderek ailenin işlevleri ile beraber kendisinin de yok olacağı fikrinin sonucu olarak kullanılan bir kavramsallaştırma olarak bilinmektedir. Parçalanmış aile; çocuklar, boşanmış veya ölüm sonucu dul kalan eşlerden oluşmaktadırlar. Küçük aile içerisinde anne ve babanın ölüm boşama veya evden ayrılma gibi durumların sonucunda evde kalan eşin, çocuklarla birlikte yaşamını sürdürdüğü aile biçimi olarak değerlendirilmektedir (Taylan, 2003, s. 15-16). Ailenin en önemli biyolojik fonksiyonu üretilir. Bunun yanı sıra en az bireylerinin temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar ekonomik üretim, duygusal, koruma, güvenlik, sağlık, toplumsallaşma, eğitim ve rekreasyon fonksiyonları mevcuttur. Tüm bunlar sosyal yapıda çekirdek özelliği taşıyan ailede evrensel değerler olarak bilinmektedir (Özkan, vd, 2013, cilt, 7, s. 30).

Aile toplum içerisinde bir yapı taşı olmakla beraber ve bu yapı taşının korunması sağlık ve refah içinde yaşamlarının huzurla sürdürmeleri, bu huzurun sağlanması açısından öncelikle aile üyelerinin sorumluluk alanları içerisinde yer almaktadır. (Özkan, 2015).

Aile sistemi içerisinde her bir üye, diğer bireyleri etkilemektedir. Sistem olarak aileyi anlayabilmek için bireyleri tek tek ele almaktansa üyeler arası etkileşime ve diğer sistemlerle kurulan ilişkiler üzerinde odaklanmak gerekmektedir. Bundan hareketle; ilişki içerisindeki üyeler birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmemeli, üyelerin karşılıklı etkileşim içinde olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla aile bireyleri içerisinde birinde meydana gelen değişim diğer üyelere ve aile sisteminin bütününe yansımaktadır. Aile sistemi çeşitli alt sistemlerden meydana gelmektedir. Bu alt sistemler de; ebeveyn, kardeş ve ebeveyn-çocuk gibi şekillerden oluşmaktadır (Özkan ve Kılıç, 2013, s. 30).

Aile sistemi; yapısı, işlevleri, aile içi ve aileler arası ilişkileri kapsayacak şekilde değerlendirilir. Bu değerlendirmede toplumsal yapı da ihmal edilmemelidir. Her bireye tek tek bakış açısını sormak bireyin diğer kişilerin görüşlerine olan tepkilerini gözlemlemeye katkı sağlar. Bu aşama gözlem zamanıdır. Değiştirme sürecine geçmeden önce problemin ne olduğunun açık olarak belirlenip anlaşılması gerekir. Bu aşamada ailenin olabildiğince doğal davranmasına izin vermek önemlidir. (Duyan, 2003, s. 3). Aile sisteminde bireyi çevresi ile beraber iletişimin de sağlıklı bir işleyişinin olması ve sosyal hizmet kuramlarının getirdiği önemli adımları takip etmek aile refahı için olumlu olacaktır.

Osmanlıdan günümüze ailenin az değişen kurumlardan biri olduğuna işaret edilmektedir. Osmanlı zamanındaki bazı geleneklerin bugün de devam ettiği görülmektedir. Osmanlı toplumunda yaygın olan evlilik türünün poligami (çok eşlilik) değil monogami olduğu bilinmektedir. Modern bir toplum kurmayı hedefleyen Cumhuriyet Türkiye'sinde aile oldukça önemli bir değişim yaşadığı söylenebilir. Medeni Kanunun kabulü ile çok eşlilik yasaklanmış ve boşanma erkeğin tek elinden alınmıştır (Bozkurt, 2014, s. 275). Ailenin önemi ve kadının değeri İslamiyet'in doğuşundan bu yana Osmanlı dönemi ve günümüzde dahil kadın hak ettiği değeri yaşamaktadır.

Toplumda birey veya aileler; sorunların çözümü için bazen destek bazen de bilgi almak ve danışmak gibi yolları tercih edebilirler. “*Sahip olunan imkânlar, ulaşılabilen kaynaklar var olan problemlerin çözümünde büyük oranda yeterlidir. Ancak öyle problemler ve ihtiyaçlar vardır ki, giderilmesi doktor, sosyal hizmet uzmanı, psikolog gibi belirli meslek elemanlarına başvurmayı, mesleki bir hizmetten faydalanmayı gerektirir. Sorunların nedenleri ile çözümleri arasında ancak bağlantı kurulup çözüm sağlanabilir*” (Turan, 2012, s. 1).

2.2. Aile Sistemi İçerisinde Evlilik, Ebeveyn ilişkisi ve Çocuk

2.2.1. Evlilik

Aile olmak ve olmamak ayrımı yapılırken, bekâr ve evli insan şeklinde iki farklı kategorilerden bahsedilebilir. Bu kategorilerdeki insanların yaşama bakış açıları ve yaşam biçimi, şekil ve koşulları farklıdır. “Evli insan nedir, nasıldır? Sorusuna cevap arayacak olursak, “Evli” kelimesinden de anlaşılacağı üzere evli olan insandır; bir adresi belli bir yeri vardır, dışarı çıksa da döneceği bir yeri mevcut bulunmaktadır. Ülkelerin ve

toplumların kuralları olduğu gibi mikro bir toplum olan ev de kurallar bütünü üzerine varlığını sürdürmektedir. Evli yani evi olan birey yaşamını sürdürdüğü yerlerde belli kurallar çerçevesinde yaşam mücadelesini vermektedir. Eve dönüş saati, yemek, yatış ve kalkış saati, esnek olsalar da yine bazı ölçülerde aynıdır. Evli olan birey bir düzenin parçasıdır. Eşine, çocuklarına karşı vazgeçemeyeceği görev ve sorumlulukları vardır. Şüphesiz evli olmayan insanın da yaşadığı bir yeri, bir evi sığınacağı bir yuvası vardır. Ama bu ev kendisini değil anne ve babasına aittir (Tarhan, 2014,s. 27).

Evli olan bir insanın hayat tarzı, yaşam şekilleri belirginleşen bir birey olarak yeni yaşamına adapte olması gerektiği inanç ve bilincinde olmalıdır. Aile kurumu evlilik öncesine benzemeyen yükümlülükleri olan bir sistemin parçasıdır.

Evlilik yaşamını doğru adımlar ve kavramlar üzerine inşa edilmesi lazım görülmektedir. Bireylerin iş hayatını ve aile hayatını birbirinden ayırt edecek düşünce ve kabiliyette olmalıdır. Çünkü aile yaşamında eşler akşam bir arada otururken sevgiden, aşktan, ailenin yapılanması konusunda sohbetlerin edilmesi, çocukların geleceği hususunda öğretici ve eğitici konularında geleceğe dair planların yapılması, eşlerin baş başa vakit geçirmeleri, sosyal aktivitelerin yapılması, sağlıklı bir oluşumun sağlanması ve empatinin olduğu aile ortamı oluşturulmaktadır.

Bilinçlenme, kişinin yaşamında ve dünyada olup biten olayların farkına varması demektir. Bir kimse, bilincinin gelişmişliği oranında karşısına çıkan alternatifleri fark edebilir. Bilinç, neyin önemli ve neyin önemsiz olduğunu belirlemektedir. Bilinçsiz veya bilinci düşük olan bireylerin seçeneklerini fark etmesi ve sağlıklı tercihler yapması mümkün değildir. İnsanoğlu algılayabildiğine ihtiyaç duymaktadır. Sorumluluğu da anlayış seviyesine göre değişim olabilmektedir. Yaşam mücadelesinde ihtiyaçlarımızı da aklımızın eriştiklerini, idrak ettiklerimiz için tayin ediyor. İnsanın kendini ifade etme ihtiyacı da idrak seviyesine ve bilincine bağlıdır (Özkan, 2015, s. 25).

Bireyler için bilginin çokluğu değil birbirleri arasında ne kadarının uygulandığı önemlidir. Aile kurumu içerisinde bilinçli ve bilgili bir şekilde adımların atılması yönünde ebeveynlerin hem çocuklarına karşı hem de birbirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirdiklerinde ailenin önemi kavranmış olacaktır.

“Kadın erkek ilişkisinde çiftlerin önceliği birbirine saygı duymak ve bunu davranışa dökmektir ” (Cüceloğlu, 2015, s. 208). İlişkide bireylerin birbirlerine karşı değerlerine saygı duyması, sağlıklı bir ilişki yürütmelerine vesile olmaktadır.

İnsanları anlamak; onları dinlemek ve onlara hak ettiği değeri vermek anlamına gelmektedir. Eşler arasında etkili bir iletişim gücünün olmaması onlara gerçek manada hüsrana götürecek olan yolların yakınlığı görüle bilinmektedir. İnsanlar dinleme ile doğru yolu bulabilmişlerdir. Dinlemek aile kurumu açısından eşlerin ve çocukların yaşamlarını daha iyi düzeylere taşımak adına önemli bir araçtır. Aile içerisinde kadın kocasına, koca hanımına saygı, sevgi, şefkat ve merhamet bakış açılarıyla yaklaşımları olduğunda hem erkek hem de kadın yaşamları içerisinde bulunduğu konum itibarı ile değerlerini daha fazla anlayabileceklerdir. Bu da aile birliğinin bir nebze daha güçlü yapılarını inşa edildiğinin göstergesi olacaktır. İnsanlar hayatlarında bilgilere açık olmalıdır. Bilgileri olumlu yönde harmanlayıp kendi bildiği gerçeği ile yaşamına ayna tutmalıdır. Bunu da sadece kendisine, ailesine ve toplumun yararına olabilecek yönlerde kullanmalıdır. Birey her şeyi her yerde konuşma alışkanlığının olmaması gerekmektedir. Gizlilik ilkesi insanların sırları, önemli ve saklanmış gereken noktaları söylemek bireyler açısından bazen iyi gelebilmektedir. Aile kurumu kendi aralarında değil de dışa dönük olarak sırların olduğu ve bu sırların korunması aile üyelerinin görevleri arasında bulunmaktadır.

Bireylerin günlük yaşamlarında en çok kullandığı kelimelerden biriside sevgidir. Kendi içerisinde farklı türlere bürünen ve bambaşka bir kalıbı olan sevgi sözcüğü insanlarda bağımlılık, bağlılık gibi noktalarda etkili olmaktadır. Aile kurmak, arkadaşlık bağlarını güçlendirmek ve kısacası hayata tutunmak için ihtiyacımız olan en önemli ihtiyaç sevgidir. Sevgi insanın doğal bir ihtiyacıdır. Bireylerin sevgiye ihtiyacı olmasaydı evlilik kurumları ortaya çıkmazdı. Evlilikte sevgi tek başına her şeye yetmezse bile tüm ilişkilerin ana kuralı haline gelmiştir. Aile sistemi kurulduktan sonra aile bireylerini bu aşamalardan belirli rol ve görevleri vardır.

Nişanlılık aşaması, yeni evli olanların dönemi, çocuk sahibi olma aşaması, gençlik çağındaki çocuklara sahip olma dönemi, çocuklarının yuva kurma dönemi, aile yaşamının son dönemi. Ailenin yaşadığı dönemlerin süresi ve her aşamaya ilişkin yükümlülükler bakımından kültürle göre bazı değişiklikler söz konusu olmaktadır. Ailede yaşam döngüsünün sağlıklı bir işleyiş şeklinde değerlendirilmesi için bu durumlar göz önünde tutulması gerekmektedir (Turan, 2012)

Bireylerin, toplumların ahlak gelişiminde en büyük katkıyı muhakkak ki evlilik karşılar. İnsanın doğduğu, büyüdüğü, geliştiği, yanlış ve doğruyu öğrendiği yer aile

kurumudur. Sevgi, saygı, dürüstlük, sözünde durmak, yalan söylememek gibi ahlaki değerlerin merkezidir aile. Bireyler bunları ailede öğrendiğinde ve yine aile içerisinde pratiğe döker bununda en büyük destek kaynağı anne babadır. Tüm bu değerler bireylere empoze edilirse yeni kurulan aileler içerisinde hiçbir problem oluşmaksızın sağlıklı bir yaşam sürerler.

Evlilik kurumunda ailenin güçlendirilmesi, sağlıklı ilişkiler kurulması, karşılıklı anlayış, sevgi-saygı-güven bağında evlilik öncesinde veya sonrasında bireylerin birbirlerine karşı ahlak ve kültürel değerlerine saygı ile yaklaşması aile temelini sağlam atılmasına vesile olabilmektedir.

Evlilik tek bir kelime ve birkaç satır cümleler ile anlatılacak bir yapı değildir. Bunun içinde psikolojik, duygusal ya da cinsel gibi birçok faaliyetin yer aldığı bu yapı sağlıklı temeller eşliğinde meydana gelebilmektedir. Hem karı koca arasındaki hem de iki aile arasında tam bir iyilik hali sağlanmalıdır ki ailenin ehemmiyeti sağlanabilsin.

Başarılı insanlar kendi güçlerini ve zayıflıklarını tanımlamada özel bir yeteneğe sahiptirler. Başarılı insan aile yaşamında üyelerin iyilik halinin artırılmasına yönelik adımlar ışığında beyni akıllıca yönetip bireylerin güçlü yanlarını vurgulayarak ve zayıflıklarını olumlu düzeye çevrilmesini sağlar. Beynimizin bir kullanma kılavuzu olmamasına rağmen, kendimizi yetiştirmek, başarı, kişisel olarak bir doyum ve gelişim kaydetmek, yeni beceriler elde etmek için kullanabilmekteyiz. Beyni akıllıca yönetmek, uzun ve kişisel gelişim gibi kendini keşfetme farkında olma sürecidir. Bireylerde doğuştan gelen yeteneklere sahip olmak ve aynı zamanda yeterli olmamakta, başarıya ulaşmada gayret göstermemiz önemli ölçüde gerekmektedir. Beynin akıllıca yönetimi bireylerin kendi yaşamları ile alakalı farkındalık oluşmasını sağlamaktadır (Yılmaz, 2015, s. 231).

İnsanlar yaşamlarında beyin gelişiminin sağlıklı bir şekilde işlenmesi ileriki hayatında olumsuz durum ve davranışlardan kendini muhafaza etmesi ve ona karşı tedbirli olmasını sağlamaktadır. Kararlarında sağlıklı olan insanlar, bireysel ve/veya evlilik hayatında ailenin var olabilmesi için nelerin olumlu ya da olumsuz olabildiklerini öngörmektedir. Aile içerisinde anlamak, birbirlerini keşfetmek, yargılamalardan uzak durmak, iletişimin iyi yönde kullanılması gibi davranışlar aile kurumunun gelişimi için önemli gelişmeler kaydetmektedir.

Sosyal hizmet uzmanı; aile ile çalışmalarında müracaatçılara evliliğin aile kurmanın sorumluluklarını, karşılaştıkları sorunlarla baş edebilmelerini aile üyelerine aktarmaya çalışmalıdır. Ailede çocuk eğitimi oldukça önemlidir. Çocuğa ailede yeteri kadar sevgi, şefkat, merhamet gibi önemli alanlarda eğitimi yeterli bir şekilde verilmelidir.

“Bağımlılıklarımız bedendeki bilgeliğini köreltir. Bağımlılıklarımız olduğu sürece, beynimiz dünyayı bağımlılıklarımıza uydurmaya çalışır” (Özkan, 2016, s. 125). Ebeveynler aileyi olumsuz yönden etkileyecek bağımlılıklardan kurtulmadığı sürece aile üyeleri kendilerini daima çıkmaz bir sokakta olduklarını hissedeceklerdir. Bu bağımlılıklardan en çok etkilenen çocuklar olduğu tartışmamız bir gerçektir. Bağımlılık dediğimiz zaman ailede anlaşmazlıklar yolunda diretmeler, karşılıklı iletişimin bozukluğu, duygu paylaşımının olmaması; saygı, sevgi gibi durumların yok olması yönünde yaşamlarını devam ettirmeleri olduğunu söyleyebiliriz.

Ailede problemlerin oluşması ve ebeveynlerin aralarındaki sorunlara bir çözüm yoluna kavuşturamamaları çoğunlukla çocukları olumsuz etkilemektedir. İletişimin iyi olduğu bir ailede problem çıkması en az dereceldedir. İşlevsiz bir iletişim sürekli olarak aile ve toplumda problem teşkil edecektir. Sosyal hizmet uzmanı aile danışmanlıklarında iletişiminin iyi bir hal alması, güven ve sağlıklı bir ilişkinin olması için aile üyelerine müdahalenin akışını sağlamak amacıyla onlara ev ödevleri gibi başvuracak yollara aktarmalıdır.

Aile, yaşamımız içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. İnsanların yaşaması, gelişmesi, refah dolu bir yaşam ve olumlu kararlar alabilmesinin yolu sağlıklı bir aileden geçmektedir.

Tarhan, (2010) “Son Sığınak Aile” isimli kitabında en az 15 yıllık evli olan ve beraberliklerini en az problemle sürdüren 100 aileye, mutluluklarının sırlarını sormuş ve cevapları 13 madde ile düzenlemiştir. Buna göre mutlu ailenin 13 kuralı:

1. *Birbirimizi tanıyacak kadar zaman bıraktık.*
2. *Ailelerimizin rızasını aldık.*
3. *Dış görünüşten ziyade iç güzelliğimize, huy ve karakterimize önem verdik.*
4. *Düşünce, görüş ve inancımızın örtüşmesine dikkat ettik.*
5. *Aldığımız kültürün birbirimize yakın veya tamamlayıcı olmasına dikkat ettik.*
6. *Bilgi, görüş ve anlayış düzenimizin birbirine yakın olmasını istedik.*

7. *Maddi konularda birbirimize yakın olmayı istedik.*
8. *İkimizin de yaşça ve psikolojik olarak aile kurmaya hazır olduğunu test ettik.*
9. *Bağımlı ve kötü alışkanlıkların olup olmadığına dikkat ettik.*
10. *Kendimizi gizlemedik, doğal bir halimizle ile tanıştık.*
11. *Kimsenin telkini ve baskısıyla değil, kendi gerçek irademiz ile aile kurmaya karar verdik.*
12. *Evlilik kararının öncesi, bütün soruşturmalardan sonra kendi kararımız olduğunun sonucunda kalbimize ve iç sesimize danıştık. O arzunun varlığını aradık.*
13. *Mutlu bir aile yuvası için bireylerin iletişimi, duygu paylaşımı, sevgi ve saygının olması hasebiyle aile yapısı sağlıklı bir ilerleyiş kaydetmekte olacaktır (Tarhan. 2010. s. 50).*

2.2.2. Aile İçi İlişkiler, Eşler Arası Ebeveyn Ve Çocuk

İnsanlığın gelişim sürecinde çocukluk, yaşamımız içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemlerdeki yetişme şartları ve alınan eğitimler, yetişkinlik evresindeki yaşam kalitesinin üzerinde büyük bir katkısı bulunmaktadır (Avşar ve Öğütoğulları, 2012, s. 5). Çocuk, bebeklik ve ergenlik dönemleri arasındaki bir birey olarak tanımlanmaktadır.

Ericsson'a göre çocuk bireylerin; gerek kendisine gerekse başka bireylere güvenmesi, büyük bir oranda ilk dönem içerisinde gördüğü bakımın niteliğine bağlı olarak değişmektedir. Çocukların ihtiyaç istekleri başladığı andan itibaren, sorunlarının giderilmesi açısından bağrına basılmaları, sevilen, kendisi ile oynanan, kendisi ile uğraşılan bir bebek olarak, bebeğin duygu gelişimini geliştirecek seviyeye ulaştıracaktır (Bozkurt, 2014, s. 128). Çocuklar doğumdan itibaren bebeklik, ergenlik, dönemlerine kadar türlü türlü aşamalardan geçmektedir. Ailede çocukların dinlenilmesi, görüş ve fikirlerine saygı duyulması çocuğun gelişimini büyük bir ölçüde etkilemektedir. Çocuklar bebeklik dönemlerinden başlayarak güvenmek ister. Ailede çocuğun gelişimi, büyümesi, sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesi anne-babanın sorumluluğu altındadır. Çocukların yaşamı boyunca emin adımlarla yürümesi için onlara güvenmek, özgüvenini kırarak davranışlardan kaçınmak gibi aşamalarda ebeveynlerin dikkatli davranmaları gerekmektedir.

Aşırı koruyucu ailelerin davranışları sonucunda çocuklarda yetersiz bir özgüven ortaya çıkar (Tarhan, 2013, s. 32). Çocuk aile bireyleri içerisinde korunan olarak yapamaz, edemez gibi güven kırarak davranışların sergilenmesi sonucunda, çocuğun gelişmişlik düzeyinde aksaklıklar oluşmaktadır. bu sonuçlar çocuğun maalesef ki tüm hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Aile yaşamında eşlerin karşılıklı duygularının paylaşılması, maddi ve manevi ihtiyaçların giderilmesi ya da giderilmesi yönünde kaynakların belirlenmesi ailede çocuğa etki edecek problemler arasındadır.

“Çocuğunuz kız ise onu kız, veya erkek ise onu erkek çocuğu olarak yetiştirin. Ama en önemlisi, toplum refahı için insan yetiştirdiğinizi asla unutmayın” (Cüceloğlu, 2016). Anne babalar aile içerisindeki eğitimin verilmesini ne kadar sağlıklı bir şekilde sağlanmasına destek olurlarsa, aile üyeleri ve özellikle çocuklar bu yönden aile eğitimini aldıklarında yaşamları boyunca olumlu yönden düşünceler ve sağlıklı kararlar alabilmeyi sağlamaktadır.

Bireyin duygusal, fiziksel ve karakter olarak sağlıklı bir yetişkin birey olmalarında çocukluk dönemlerindeki yaşam deneyimlerinin büyük bir etkisi olduğu bilinmektedir. Çocuğun gelişim süreci içerisinde kişilik olarak tüm özelliklerinin değişmesinde toplumsal ve ruhsal anlamda ailenin çok büyük bir katkısı vardır. Aile çocuğu tüm yönleriyle sağlıklı bir ortam sağlayan kurumdur. Çocuğun psikolojik ihtiyaçlarının giderilmesinde, sevgi boşluğunun doldurmasında ve güven içerisinde olma duygularının oluşmasında sosyal hizmetlerin önemli görevleri bulunmaktadır. Saygı görme, değer yargılarının olması ve aynı zamanda değer görme gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında, sosyal hizmetin en temel kuralları olan koruyucu, destekleyici, eğitici ve öğretici gibi sağlıklı bir yaşam sunmaktır.

Aile üyeleri çocuklarına karşı daha şeffaf ve merhamet bilinci ile onlara yaklaşımı olmalıdır. Geleceğimiz olan çocuklar aile içerisinde en iyi şekilde hayatlarını idame ettirmelerini sağlamak anne ve babasına aittir. *“Bir anne baba en büyük suç, çocuğunu tanımamak ve anlamamaktır”* (Kaya, 2018, s. 21). Anne ve babaların çocuklarını en iyi bir şekilde tanımaları; duygu, düşünce, davranış, neleri sevip, nelerden hoşlanmadıklarını bilmeleri ailenin yapısı ve çocukların geleceği açısından önem taşımaktadır. Çocukları tanımak onlara yeni yol arayışları sunmak demektir. Bu da ebeveynler için büyük bir ölçüde değer gören bir yaklaşımdır. Ailenin sağlıklı bir hayat sürmesi için bunlar önemli görülmektedir.

Aile üyeleri sağlıklı bir aile ortamda hem ailesine bağlı hem de kendini ifade edecek gücünün farkında olduğu bir ortam bulabilecektir. Sağlıklı bir aile ortamında birey, kendini gerçekleştirme olanakları bulabilecektir. Zaman içerisinde çocukların büyümesi, kimliğinin gelişmesi, doğru tutum ve davranışların kazanılmasında ve sosyalleşmesinde ailenin etkili bir rolü vardır. Ailenin desteği ile beraber çocuğun yararını göz önünde bulundurup ebeveynlerin bilgi ve desteği doğrultusunda çocuk odaklı yaklaşımlarla aile odaklı veya aile merkezli olarak doğru bir bakış açısı belirlenmesi önemlidir.

Ailenin sağlıklı bir değişim ve gelişim açısından bilgilendirilip, aynı zamanda farkındalığının artırılması ve güçlendirmesi yaklaşımı aile destek hizmetlerinde önemli konuma sahiptir. Güçlendirme yaklaşımı ailelerin temel ihtiyaçlarını gidererek varabilecekleri bir hedef noktası oluşturup ve bu süreçte onun gerçekleştirilebilmesi için kendi sahip oldukları güç ve kapasiteleri anlayıp ve bir farkındalık oluşturmak için kurulan bir perspektiftir. Güçlendirme yaklaşımı; ailede eş ve çocuklar arasında, ebeveyn çatışmasında, kendine güven duymama durumları gibi ve aile birliğinin korunmasında önemli bir yer almaktadır. Çocukları güçlendirme yaklaşımı içerisinde ele aldığımız zaman, çocuğun sosyalleşmesi, eğitim, sağlık, beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında da önemli bir rol oynar. Böylece sosyal hizmetler veya aile danışmanlığında aile üyelerin güçlü yanlarına odaklanıp aile bireylerinin yüksek yararını hedef noktası haline getirmekle beraber bu yaklaşım nihai hedefine ulaşabilmektedir. Böylelikle ailede çocuğun önemi, bakış açısı, okul hayatı gibi durumlarda oyunlarla çocuğun yararına olumlu yönde etkili olabilecek sistemler oluşturmak güçlendirme bazında önemli bir yere sahiptir.

Çocuğun gelişimi, toplum yaşamına kalitesinin etki etmesi bakımından önemlidir. Çocuğun ihtiyaçları, değerleri, yaşadığı toplumun kültürüne, etik kurallarını, ahlak anlayışını ve her türlü kimliği aile kurumu içerisinde kazanım elde eder. Aile; içerisinde eğitim, kültürel değerler gibi kalitenin olduğu bir müessese olarak topluma yarar sağlama ve sağlıklı bireyleri topluma kazandırma noktasında önem arz etmektedir.

Görüldüğü gibi aile hizmetlerinde sorunu tanımlama, çözüm getirecek çalışmalar yapma, yaşanan sorunlar sonucunda tüm aile bireyleri ile beraber müdahale sisteminin sonucunda güçlendirmenin aile üyeleri ve çocuklar üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Aile içi sorunlar çözümlenirken aile bireylerinin aralarındaki iletişimleri

değerlendirilmesi ve bu iletişiminin var olan sorunlara katkısının gözlemlenmesi açısından önemli bir noktadır. Bu konuda aile içerisinde ebeveynler arası sağlıklı bir iletişimin temeli oluşturulduğunda, geleceğin bireyi olan çocuk için sağlıklı ve öz değerlere sahip olacak bir nesil bırakılmış olacaktır.

2.3. Ailede Engelli ve Yaşlıların Durumu

2.3.1. Ailede Engelli

Yaralanma sonucu veya doğuştan gelen bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal özelliklerindeki rahatsızlıklar nedeniyle bazı hareketleri, duyuları ya da işlevleri kısıtlanan kişiye engelli denmektedir (Yıldırım, 2007, s. 96). Engelli bireyler yaşamları içerisinde farklı zor ve meşakkatli olan aşamalardan geçmektedir. Engelli bireylerin aile hayatı, sosyal çevresi, okul ve iş hayatı zorluklarla doludur. Sosyal hizmet müdahaleleri dezavantajlı olan bireylere sağlıklı bir refahın sağlanması için hizmetler sunmaktadır. Engellinin ihtiyacına göre hizmet biçimleri, yaşamlarını daha rahat bir şekilde sürdürmeleri ve aile içerisindeki üyelerin hayatlarını olumlu olarak yürütebilmesi açısından rehabilitasyon hizmetleri sunulmaktadır.

Osmanlı döneminde çok sayıda idareci için toplum tarafından “topal, aksak, sağır, kör” gibi lakapların kullanıldığı görülmektedir. İdarecilere toplum tarafından takılan bu sıfatlar onları her hangi bir durumda aşağılamak veya hor görmek için değildir, onları bu “sıfat ile tanımak” içindir. Bu durum onların istihdam edilmelerinde fark edilmektedir. Örneğin Osmanlı zamanında gözleri görmeyenlerin bir kısmı Kur’an-ı Kerim hafızlığı yapmıştır ve geçimlerini Kur’an- Kerim ve Mevlit okuyarak temin etmişlerdir. Bir kısmı ise musiki yolu ile geçimlerini sağlamışlardır. Bu durum engelli bireylerin dışlanmadığı gibi onları toplum içerisindeki varlıkları da normal olarak karşılanmıştır (Taşçı, 2018, s. 133).

Manevi olarak belirlenen ihtiyaçların karşılanması ve manevi problemlerin çözümlenmesi konusu, engelli ve yaşlı hizmetlerinde manevi bakım alanına girmekle beraber bakıma ihtiyacı olan bireyler açısından da bir hak olarak görülmektedir. Manevi bakım hizmetleri, bakıma ihtiyacı olan insanların sadece buna ihtiyacı olduğundan değil sosyal ve nitelikli bir insan hakkı olduğu için uygulanması görevi olarak görülmelidir (Seyyar, 2014, s. 12).

Engelli bireyler; bireysel yaşamlarında, aile veya sosyal yaşantılarında farklı durum ve davranışlara maruz kalabildikleri gibi el üstünde tutulan bir birey olarak da hayatlarımızın her alanında karşımızda yer almaktadırlar. Aile içerisinde engellinin olması rehabilitasyon ve/veya sosyal olarak yaşama hakkına sahiptir. Sosyal hizmet dezavantajlı konumda olan her bir birey için ayrı ayrı mücadele sistemi oluşturarak, onların yaşam kalitelerini yükseltme çabası içinde olduklarını bilmekteyiz. Sosyal hizmet engelli bireylerin hak ve özgürlükleri çerçevesinde hem aileye hem de bireyin kendisine gereken psikolojik ve tıbbi destek mekanizmalarını sağlamak sosyal hizmet mesleğinin getirdiği önemli amaçlar içerisinde bulunmaktadır.

Türkiye’de, 1967 tarih ve 854 sayılı Deniz İş Kanunu ile engellilerin istihdamına ilişkin ilk düzenleme yapılmıştır. Düzenleme madde 13’te “*Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma*” başlığı ile ele alınmıştır. 1475 sayılı İş Kanunu madde 25’te ise çalışma hayatında engellilere ilişkin haklar ele alınmıştır. Ayrıca istihdam edilen bu bireylerin işyerlerinde bağlı olacakları genel hükümlerle birlikte özel ve ücret şartları ve işverenlerce nasıl işe alınacaklarının yönetmelikle belirleneceği düzenlenmiştir. Engelli Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (2008) engelliliğin gelişen bir kavram olduğu ve engelliliğin, engelli bireylerin engelli olmayan bireylerle eşit şekilde topluma katılımını engelleyen tutum ve çevresel engellerden kaynaklandığı belirtilmektedir (Çondur, vd, 2020, s. 7).

Engelli bireyin çalışması ve çalışma hayatının sürdürülebilir olması için öncelikle işgücü taranmalı ve analiz edilmelidir. Ayrıca mesleki eğitim ve mesleki rehabilitasyon programlarının uygulanması gerekmektedir. Engelli istihdamının sağlanabilmesinde devlet, işveren ve engellilerin ortak bir çabasının olması gerekmektedir. Engelli istihdamına ilişkin politikaların geliştirilmesinde, işgücü piyasası, işyerlerinin mevcut durumları ve gereksinimleri belirlenerek engelli kişilerin istihdam gereksinimleri ve beklentilerinin bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir. Engelliler işgücü piyasasında aktif olarak yer almak istemektedirler. Engelli bireyler bir işletmede çalışan olarak istihdamları sağlanabilir. Aynı zamanda kendi işlerini de kurmaları istihdam açısından oldukça önem taşımaktadır. Engelli bireylere verilen desteklerle kendilerine ait iş sahalarını kurmaları istihdam açısından önemli olması ile birlikte engelli bireylerin topluma entegrasyonunun sağlanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Çalışma ortamı sosyalleşme açısından önemlidir. Engelli kişilerin çalışma yaşamına katılımlarının önündeki bariyerlerin kaldırılması tüm toplum için önemli bir yükümlülüktür. Engelli

olan kişilerin sağlık, eğitim, istihdam, ulaşım, bilgi edinme gibi temel hizmetlere ulaşmada karşılaştıkları engel bariyerlerinin bulunmasıdır (Çondur, vd, 2020, s. 3).

‘‘Nüfus ve Konut Araştırması (2011)’’ Türkiye genelinde engelli bireylerin il bazında dağılımını tahmin etmektedir. Araştırma ile 6 farklı engellilik durumuyla ilgili sorular sorulmuştur. Bunlar:

- 1) Görmede zorluk çekiyor musunuz? (Gözlük veya lens kullanıyor olsanız dahi)
- 2) Duymada zorluk çekiyor musunuz? (İşitme cihazı/implant kullanıyor olsanız dahi)
- 3) Konuşmada (konuşma bozukluğu, tutukluk, kekemelik gibi nedenlerden dolayı) zorluk çekiyor musunuz?
- 4) Yürümede, merdiven çıkmada veya inmede zorluk çekiyor musunuz?
- 5) Bir şeyler taşımada veya tutmada zorluk çekiyor musunuz?
- 6) Yaşıtlarınıza göre öğrenmede, basit dört işlem yapmada, hatırlama veya dikkatinizi toplamada zorluk çekiyor musunuz? Araştırmanın neticesine göre engelli olan kişilerin yaşları ve cinsiyetlerine göre dağılımı aşağıda bulunan tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. Genel nüfus içerisinde yaş ve cinsiyet grubuna göre en az bir engeli bulunan nüfus (2011)

Engelli Birey	Nüfus Oranı (%)	Erkek (%)	Kadın (%)
Tüm yaş grupları	6,9	5,9	7,9
3-9	2,3	3,5	2,1
10-14	2,1	2,4	1,8
15-19	2,3	2,6	2,0
20-24	2,7	3,4	2,0
25-29	2,6	3,0	2,3
30-34	3,2	3,4	3,0
35-39	4,0	4,0	4,1
40-44	5,1	4,7	5,6
45-49	6,9	5,9	7,8
50-54	8,8	7,1	10,7
55-59	12,1	9,2	15,0
60-64	16,5	12,3	20,4
65-69	23,0	18,3	27,2
70-74	31,9	26,3	36,3
75+	46,5	40,9	50,3

“En az bir engeli olan nüfus” engellilikle ilgili en az bir işlevi (fonksiyonu) yerine getirmede çok zorlandığını veya hiç yapamadığını belirten 3 ve daha yukarı yaştaki nüfustur (TC. Aile Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli Ve Yaşlı Hizmetler Genel Müdürlüğü, Engelli Ve Yaşlı İstatistik Bülteni 2020, s. 5-6-7).

2.3.2. Ailede Yaşlı

Günümüzde, genelde 65+ yaşta kişiler yaşlı kabul edilmektedir. Sosyolojik yaşlanma toplum içerisinde belli bir yaş grubundan beklenen rol ve davranışlar, kültürel yaşlanma ise yaşla alakalı olan değerlerle ve kültürel normlarla ilgili olarak bilinmektedir. Ayrıca bireylerin kronolojik, biyolojik veya psikolojik yaşları birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Yaşlılık süreci olgunluk ve denge gibi bireysel, kuşaklar arası ilişkiler ve kültürün devamlılığı gibi toplumsal işlevleri bulunmaktadır. Bireysel yaşlanma bireyin kendisiyle, toplumsal yaşlanma ise toplum içerisindeki yaşlı sayısı ve ortalama yaşam süresiyle alakalı bir durumdur. Bireyin yaşlılık sürecinin nasıl olacağı konusu biraz da aslında yaşlılık dönemine kadarki yaşantısına bağlı olabilmektedir. Biyolojik, psikolojik

ve sosyal değişimler, toplumsal ve kültürel anlamdaki değişiklikler, ekonomik koşullar yaşıllık sürecini etki edebilmektedir. Aslında her bir birey yaşıllık dönemini farklı yaşar çünkü her insan farklıdır (Müftüler, 2018, s. 3).

Yaşıllık çağımızda geriatri ve gerontoloji gibi iki ayrı disiplin tarafından incelenmekte olup farklı açılardan ele alınarak tanımı yapılmaktadır. Yaşıllık, büyüme ya da gelişme tamamlandıktan sonra dokuların, organların yıpranması şeklinde olduğu ve fiziksel, psikolojik veya sosyal bir boyutu olan dönemden bahsedilmektedir. Fizyolojik açıdan yaşıllık zamansal olarak yaşla beraber meydana gelen değişimleri, ruhsal açıdan ise algı, öğrenme ve kişisel özellikler doğrultusunda ortaya çıkan farklılıkları söylemektedir (Tütün, 2016, s. 7).

Yaşıllık biyolojik ya da kronolojik olarak iki kısımda değerlendirilmektedir. Kronolojik yaşıllık, herkes için aynı olan bir durumu; biyolojik yaşıllık ise kişiden kişiye değişkenlik gösteren aşamadır. Yaşıllık bir hastalık olmamakla beraber sadece fizyolojik olarak değişimlerin varlığı söyleyebilir. Yaşlanma insanların bütün yaşamını etkileyen bir süreç olduğu bilinmektedir.

Yaşıllık boyutu çok kapsamlı bir süreç olarak bilinmektedir. Yaşlı bireyler; bilgi, beceri, kazanım, yetenek yönleriyle danışılması gereken biri olarak görölmek isterler. Bu durum bazı toplumlarda var iken bazı toplumlarda olmayabilir. Yaşlı insanlar kendi temel ihtiyacını karşılamayacak duruma geldiklerinde aileler bu durumu kabullenme noktasında problem yaşayabilmektedirler. Bundan dolayıdır ki yaşlılar genel olarak istemeyerek te olsa huzur evi gibi mekânlarda yaşamlarını sürdürmek zorunda bırakıla bilinmektedir. Yaşlı insanları hayatının geri kalanını torunları ile beraber yaşamaları varken tek başlarına huzurevlerinde geri kalan hayatını tamamlamaya çalışmaktadırlar. Huzur evleri, bakacak kimsesi olmayan yaşlılar için değeri paha biçilmez bir nimet olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Ailesi olan yaşlı bireyin temel ihtiyacını karşılayabilecek pozisyonlarda ise, ailede çatışma ortamı oluşturulmayacak ise yaşlının en rahat bir şekilde yaşamını sürdürmesi gerekir. Ailede bazen gelin, evlat gibi bireylerin yaşlıları istememe konusu olabilmektedir. Bu durum da çatışma ortamında boşanma gibi vakalara yol açmaktadır. Bu noktada huzur evleri sağlıklı bir ortam olduğunu, yaşlı bireyin akran grupları ile hayat paylaşımı onlar için olumlu olabilmektedir.

Yaşlılar ve gençler bir arada yaşaması yerinde bir davranış olacaktır. Zira böylece bu iki çağın karşılıklı olarak iyi veya eksik olan yönlerini gidermeye çalışmaktadırlar. Bu

durum; genç bireylerin, yaşlılar iş başındayken onlardan çok şey öğrenmelerini de sağladığını vurgulamaktadır. Yaşlılar böyle bir durumda yetkinin tadını çıkarırken; gençler ise sevilmenin ve beğenilme duygusunun tadını tadabilmektedirler (Keskin, 2018, s. 4-5).

Günümüzde bireylerin ömrü uzamakta olup ve ortalama olarak yaşam beklentilerinde artışlar görülmektedir. Lakin yaşlılıkla ve yaşlılarla ilgili kalıplaşmış olarak önyargıların da arttığı, yaşlıların küçümsendiği ve saygısızlığa uğradığı da gözlenmektedir. Modern toplum içerisinde özellikle nüfusları yaşlı olan ülkelerde, yaşlı kişilere yönelik olarak önyargılı bir tutum dikkat çekmektedir. Yaşlılık ile alakalı olumlu ya da olumsuz kalıplaşmış yargılar bulunmaktadır. Yaşlılar ile ilgili olarak nezaket, bilgelik, özgürlük, siyasal güç sahibi olması gibi ya da üretkenliği bulunmayan, hasta, yalnız, depresyonda, işlevini kaybetmiş pasif yaşlı imajı gibi önyargılar oluşabilmektedir. Yaşlı bireylere yönelik olarak önyargılar duygusal tepkilerde de rastlanmaktadır. Yaşlılara karşı saygı, sevgi, merhametli olma ve sempati gibi olumlu duyguları yansıtmaktadır. Lakin yaşlılarda bireylerde korku, kaygı ve tehdit algılarının oluşması, olumsuz olan duyguları öne çıkarması da mümkün olabilmektedir (Müftüler, 2018, s. 4).

Yaşlı insanlarda eski kitaplar gibidir. Yaşanmışlıkları, deneyim ve tecrübeleri, hayatın zorluklarıyla nasıl baş edebilecekleri gibi alanlarda bilgilerine başvurulacak kaynaklar arasındaki ilk sırada bulunan yaşlı insanlar olarak bilinmektedir. Küçüklüğümüzde yaşlı dedeler, ninelerin hikâyeleri ile günümüzü şenlendirir ve bizlere öğüt maksatlı kelimeler sarf ederlerdi. Ailede çocukların anlamlı ve donanımlı bir yaşam sağlamaları için yaşlı insanla önemli rol üstlenmektedir. Çocukların duygusal, psikolojik olarak hayatlarını olumlu yönden etkilemektedir. Gelişim için bilgi paylaşımı önemlidir.

İslam dini yaşlıya pozitif ayrımcılık tanıyan bir dindir. Örneğin Hz. Peygamber'in yaşamında bedduanın çok az kullanıldığı ve bilindiği halde yaşlı anne babasına ilgisiz davrananlar için "*burnu sürtülsün*" tabirinin kullanılması, yağmur duasında rahmete vesile olacağı ümidiyle mutlaka yaşlıların bulundurulmasına dikkat edilmesi, genç olanın yaşlı olana selam vermesi gerekliliği gibi. Kültürümüzde de, saygı ifadesi olarak insanların kendi aralarında birbirlerine karşı ayağa kalkması hoş karşılanmasa da bazı bireyler için ayağa kalmak güzel karşılanmıştır ki bunların başında yaşlıların olması içlerinden bazılarıdır (Güngör, 2012).

Ülkemizde yaşlılık durumlarında; kronik, biyolojik, fizik, psikolojik, kültürel, ekonomi, toplumsal olarak toplumun yaş ile ilgili değerleri ya da toplumun belli bir yaş sınırını aşan bireylerden beklentilerinin farklı olmaktadır. Toplumun bu yaşlı grubuna verdiği değer kendilerinin de bu değer yargıları içerisinde inanç bakımından tam teslimiyetle güçlenmesi böylelikle yaşamını kolaylaştıracak veya sorunlarını hafifletecek arayış yolları olduğunu, yaşlılarında bunlardan olumlu derecede etkilendiğini görmekteyiz. Yaşlılık toplum içerisinde değerinin olması fakat yaşamlarında güç, sosyal ilişkiler, çalışma hayatı gibi alanlarda gücün ve bunu gösterecek yeteneğini kullanmada zorluklar yaşadığını ifade etmektedir.

Aile içerisinde kadın, engelli, yaşlı, çocuk olmak üzere dezavantaj konumunda olan bireylere gereken maddi manevi desteği sunmak, sosyal hizmet uygulamalarında önemli bir yer edinmektedir. Ailede sorunların büyümeden engelleyen, tedavi eden bireyler; toplumumuzun temel bir ögesi olan yaşlılar yer almaktadır.

“Yaşlı üyenin içinde bulunduğu durumu ve statüsü ile ilgili geleneksel aile biçiminin içerisinde sağlıklı ve güvenli bir yaşam sürmelerini sağlamaktadırlar. Yaşlı olan kişi saygı ile davranılan ve böylece tüm ihtiyaçları karşılanan bir üye olarak bilinmektedir” (Taşçı, 2018, s. 77).

Yaşlı bireylerde genç nesillere baktıklarında gençlik dönemlerindeki özlemi artacaktır. Böylelikle günümüz gençleri ile aralarında sos-yo kültürel, ekonomik, yaşam koşul ve biçimleri ile alakalı farklılıklar olduğundan dolayı kuşak çatışması gibi sorunların oluşması ve sürekli olarak değişime yön veren günümüz koşulları, yaşlı bireyler için bazen tüm teknolojik gibi gelişmeler sonucunda uyum problemi oluşturmaktadır. Bu nedenle gençler açısından yaşlı bireyler uyum sağlamıyor düşüncesi olabilmektedir.

Sosyal hizmet uygulamaları yaşlı bireyleri her türlü ayrımcılık, şiddet, bakıma ihtiyacı olan, kimsesiz olan gibi olumsuz olarak gelişen davranışlardan korumak, savunucu destek sunmak, rehabilite etmek amacı gütmektedir.

Toplumun yaş ortalamalarının yükselmesi ve ilerleyen yaşla birlikte artan hastalık riski, yaşlılığa bağlı olarak kronik hastalıkların, fonksiyonel yetersizliklerin artmasına ve yaşlılarda ortaya çıkan bakım ve destek gibi ihtiyaçlarının karşılanması gereksinimine yol açmaktadır. Göç, sağlık ve yaşlılık farklı açılardan toplumsal problemlerin nedenleri

arasında isimlendirildiğinden, göçün yaşlı nüfus üzerindeki en önemli etkisi ruhsal ve fiziksel olarak görülmektedir (Aslan, ve Ulutaş, 2018, s. 3-4).

Toplumda yaşlı bireylerin sağlık gereksinimleri önem taşımaktadır. Yaşlıların sağlık açısından ihtiyacı olan hastane ve ilaç gibi önem arz eden durumların takibi önemlidir. İhmal ve istismara yol açmadan yaşlının refahını sağlayacak adımların atılması toplumdaki yaşlı bireylerin sağlıklı ve huzur dolu günlerin yaşanması, aile içerisinde herhangi bir olumsuz vakalara yol açmaması açısından yaşlı bireylerin değeri yaşamımız içerisinde paha biçilmez bir yer edinmiştir.

Yaşlılarımızda genel olarak beden ve ruh sağlığını önemseydiğini belirtebiliriz. Hayata bakışı açılarını olumlu ve iyimser yaklaşımın yaşlının sağlık durumunu oldukça etkilediği, bu yaklaşımın hem iyi ve sağlıklı iken hem hasta iken yaşamı yönlendirdiği söylenebilir (Müftüler, 2018, s. 15).

Yaşlılar sağlık konularında ilaçlarının düzenli olarak alması sağlanmalıdır. Stres ve psikolojik olarak çöküntüye sebep olacak pozisyonlardan kaçınılmalı, yaşlının istihdamı sağlıklı ve olumlu gelişmeler elde edilebilecek şekilde sürdürülebilirliğinin olması gerekmektedir. Bu tür gelişmelerin aile ortamında daha verimli olacağını söyleyebiliriz. Ailede yaşlıya en iyi şekilde muhafaza edecek konularda ve destek sunulması gereken alanlarda yaşlının refahına yönelik çalışmaların yapılması yaşlı bireyler için önemli gelişmeler olacaktır. Sosyal hizmet uygulamaları hem aile hem de yaşlıya yönelik olarak çalışmalarının olması ve aile içerisinde veya kurum bakımlarında yaşlının iyilik seviyesinin artırılmasını amaçlamaktadır. Yaşlılar toplumda değer gösterilmesi ve yaşlıya yönelik olarak sadece istihdam olmamakla beraber bunun yanında etik olarak gerek ailede gerekse toplum içerisinde uyulması gereken başlıca değer yargıları bulunmaktadır. Yaşlılar toplum ve aile içerisinde saygı, değer ve bazen her kelimesi hayat tecrübeleriyle donatılmış mühim bir fert olarak bilinmektedir. Yaşlılar ailede özellikle geleceğin bireyi olan genç ve çocuklara yaşamlarında ahlak ve maneviyat gibi hayatlarına olumlu derecede etki edecek önemli bilgiler aktarmaktadırlar.

Bireylerin davranışlarını etki eden ve düzenleyen kurallar ve değerler sistemi olan ahlâk; ne tür bir aşamada olursa olsun, toplum hayatının var olduğu her yerde bulunmaktadır. Bireyin eylemlerini iyi ya da kötü değer yargılarına bağlı olarak değerlendirme esasına dayanan ahlaki değerlendirme ile kişinin neye veya kime karşı ahlâklı olması gerektiği sorusuna bağlı olarak anlam kazanan dört tür ahlâk anlayışından

söz edilmektedir. Etik; pratik alanda meydana gelen ahlâkın kuramsal boyutu ve felsefenin ahlâkın bilgisine yönelik değerlendirmeleridir. Bir anlamda ahlaki yaşayış ilkelerinin ve unsurlarının bilgisinin elde edilmesine yönelik felsefi bir faaliyet alanı olarak bilinmektedir. Bütün felsefe disiplinleri gibi etiğin de kendine ait terim ve kavramları bulunmaktadır. Bu kavramların tanımlanmasına yönelik çabalar ilkçağ felsefesinden beri sürdüğünü söyleyebiliriz. İyi, erdem ve sorumluluk kavramları bunlardan bazılarıdır.

- **İyi:** *İyi ahlaki açıdan ahlaki eylemin varmak istediği nihai hedeftir. Her ahlaki eylem sonuçta iyi yöne doğru ulaşmak ister. İyi, kendi başına var olan bir değerdir. İyi kavramının tanımının yapılmasında filozofların aralarında bir düşünce birliğinin olmamasıyla beraber iynin varlığı hususunda bilim adamlarının genelinde aynı düşüncede oldukları ifade edilebilir.*
- **Erdem:** *İnsanın ahlaki açıdan sürekli ve daima iyi olma şekli olarak tanımlanan erdem kişinin ahlaki gelişmişliği ve olgunluğunun bir yansıması olarak kabul edilir. Sokrates erdemi bilgelikle özdeşleştirmiş ve üstün bir vasıf olarak göstermiştir.*
- **Sorumluluk:** *Bir bireyin iradi olarak ve bilerek yaptığı bir eylemin sonuçlarını kabul etmesi durumudur.*
- **Özgürlük:** *Ahlaki anlamda bireyin seçme faaliyetini gerçekleştirirken herhangi bir sınıra, zorlamaya bağlı durumu olmadan seçimini yapabilmesi durumu olarak bilinmektedir. Özgür ortamın belirleyicisi olan şartlar, hem öznenin kendi koşulları ve hem de öznenin dışında yer alan dış koşullardır. Özgürlük insanın ahlaki eyleminin, var olan tüm koşulları göz önünde bulundurarak herhangi bir zorlama olmadan kendi seçimini yapma ve uygulama gücüdür (Gökalp, 2017, s. 1-2) .*

Yaşlılık toplumsal roller açısından ayrıcalıklara sahip özel konuma sahip bir kimlik olarak meydana gelmektedir. Bu kimliğin elde edilmesi ve sürdürülebilir bir hal alması açısından zihinsel bir değişim, olgunlaşma ve farklılaşma olarak vurgulanmaktadır (Gökalp, 2017, s. 7).

Yaşlının; tüm toplumda aslında bir ayrıcalığı sahip olduğunu ve değerli olduğunu, toplumun değerlerine bağlı ve kurumlarına katkı sağlayacağı konusunda önemli bir rolü olduğu bilinmeli ve değerlendirilmelidir. Yaşlı insanlar toplumun geleceği, gelişmesi ve sürdürülebilir olması için yaşayan, konuşan ve hissedebilen önemli kaynaklar içerisinde yer almaktadırlar.

Yaşlı bireylerin ekonomik koşulları, genelde yaşam koşullarını ve yaşam kalitesini doğrudan olarak etkilemektedir. Bu durumda, yaşlılar kendi geçimini sağlayamayacak konuma gelebilmektedirler. Özellikle kendine ait evi olmayan veya kira geliri, eşinin emekli maaşı, vb. ek geliri bulunmayan yaşlıların ekonomik problemleri açık ve belirgin bir durum olarak bilinmektedir. Dolayısıyla yaşlılık döneminde bireyin sosyal ve ekonomik güvencesi olması çok önemli bulunmaktadır. Ülkemizde emekli maaşının yeterli olmadığı ve ekonomik ihtiyaçlar nedeniyle bazı emekli olan bireyler çalışma hayatı bulunmamaktadırlar (Müftüler, 2018, s. 10-12-12).

Yaşlılara yönelik olarak yarım günlük gibi esnek olarak çalışma ortamlarının sunulması, yaşlıyı maddi açıdan rahatlatacaktır. Ailede sorunların oluşması yönünde bir bariyer olarak konulması gerektiğini, yaşlının kendini iyi hissetmesi, kendisinin de aileye katkı sağladığı konusunda sağlıklı düşüncelere yönltilmesi yaşlı bireylerin ruhsal ve psikolojik anlamda önemli bir adım olacaktır. Hem ekonomik olarak olumlu bir gelişme olacağı ve hem de aile ortamında “işe yaramıyor” düşüncesini yok etmiş olacaktır. Toplumda önemli bir yer tutan yaşlılar geçmişten günümüze kadar önemi aktarılmaktadır.

Toplumsal yapıların, devlet veya sivil toplum kuruluşlarının hepsi hem fikir olabilecek bir şekilde yaşlının kendilerine ait hissedebilmeleri, yaşam kalitelerini arttırılması, hem sosyal yönden hem de manevi açıdan yaşlı bireyler için mekânlar tertip edilmesi, ibadetlerini, sohbetlerini, sağlıklı bir şekilde edebilmelerini sağlamak önemlidir. Cami gibi ibadet alanlarına ulaşım imkânlarını kolaylaştırmak, orada kendilerini dünyanın en huzurlu insanı olarak gören bireyler için oldukça önemli bir değer taşımaktadır. Sosyal hizmet uygulamalarının dezavantajlı bireyler için birey ve toplum arasındaki dengeli bir ilişkinini olabilmesi açısından bireyin kendini hissetmesi, kendi kendinin farkına varması “işe yarıyorum” düşüncesini kendisinde bulmasını ve manevi alanda destek sağlayacak hizmetlerin sunulması önemlidir. Yaşlılık fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik bir açıdan olgu olarak bilinmektedir.

Bakıma muhtaç kişi ve manevi yaşam arasındaki ilişkileri ilmi yöntemlerle inceleyen, bakıma muhtaç olan bireylerin huzur, saadetleri en üst düzeyde olmalarını sağlamaya gayret gösteren uygulamaya dönük bir meslek dalı olarak bilinmektedir (Seyyar, 2014, s. 1-2).

İnsan hakları ve etik olarak bakıldığında; yaşlı ya da hasta olan kişinin, bakımdan birinci derecede sorumlu olan kişinin ve tüm aile üyelerinin yaşam kalitelerinin

arttırılması, aileye destek sağlayacak evde bakım hizmetlerinin kurumsallaşması ve yaygınlaştırılması ile mümkündür (Öztop, vd, 2008).

Ailede yaşlının sağlık hizmetleri yönüyle evde bakım gibi, ihtiyaç dâhilinde sosyal hizmetler tarafından ilgilenilmesi için aile bireyleri ile bağlantı kurmalı ve bu durumdan dolayı yaşlının takip süreci yapılmalıdır. Aile içerisinde maddi manevi yönden destek mekanizmaları kazandırılmalıdır. Yaşlı bireyler için önemli olan manevi desteğin sağlanıp hayatı kolaylaştıracak adımların atılması önemli bir durum olduğunu söyleyebiliriz.

Din ve maneviyat yaşlılıkta bireylerin aile ortamlarında veya sosyal ortamlarında, hastalıkta, kaybetme korkularının karşısında güçlendirici özellikler taşımaktadırlar. Maneviyat ve sosyal hizmet arasında önemli bir bağlantı vardır. Bu bağlantılar hayattan soğumuş, artık kimseye yararı olmadığını hissiyatına varan insanlar, yaşamlarından zevk almama, toplumda gelişen olaylara karşı olumsuz olabilmek gibi problem teşkil edecek noktalarda din ve maneviyat bireyler için güç kaynağı olabilmektedir. Din ve maneviyat kaderci anlayışı ile bağlantılı olduğundan dolayı bireylere yaşamlarında olması gereken ve ellerinden geldiğinin iyisini yapmaları, mücadele göstermeleri ve sonrasında da manevi bir bakış açısı ile sabırla, sükûnetle beklemelerini her şeyin kadercilik yolu ile olduğunu anlatmaktadır.

Sosyal hizmet eğitimi yaşlı kimselerin problemlerinin tanımlanmasında liderlik rolünü üstlenir ve müfredat içinde gerontolojik uzmanlıklar geliştirir. Sosyal çalışmacıları yaşlı bireylere hizmet veren birçok kurum çalışanlarının önemli bir parçasıdır (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2015, s. 377).

Sosyal hizmet uzmanı, yaşlı bireyler aile içerisinde veya sosyal yaşamlarında savunuculuk, vaka yönetimi, birey ya da aile danışmanı olarak, kriz dönemlerinde destek mekanizmaları sağlamak, hasta ve bakım gibi yardım konularında onları rehabilite ve tedavi edici bireyin iyilik halini arttıracak politik alanlarda yaşlıya gereken desteği sağlamaktadır.

2.4. Ailede Yaşanan Değişim ve Sorunlar

Sağlıklı bir aile olabilmek için sürekli olarak birbirleri ile iyi ve güzel olan taraflarını anımsamak, anlamak, değer vermek, devamlı olarak olumsuzluklar yönünden

giden bir aile ise başarısızlıklarını, olumsuzluklarını ve buna benzer yönlerini hatırlar, sürekli o yönden hayıflanır. Evlilikte daima tartışmalar yapıcı yönden olmalıdır. Yapılan tartışmalar sonucunda çiftler birbirlerine sıkı bir şekilde kenetlenmeli ve farkındalıklarını oluşturabilecek bir şekilde yaşam sürmelidirler.

Ancak zaman zaman aile içinde yaşanan sorunlar çiftlerin fiziksel, ruhsal ya da cinsel yönden yıpranmasına sebep olabilmekte ve geri dönülmez sonuçlar doğurabilmektedir. Bu durumlarda boşanma kaçınılmaz olmakta ve aile bütünlüğü bozulmaktadır.

Aile problemleri genel olarak karşılanmamış gereksinimlerden meydana gelmekle beraber olup, satir 'in de belirttiği gibi aile yaşamı buzdağı gibidir. Genel olarak bazı kimseler gelişmelerin sadece onda birinin farkında olmaktadır. O da ancak sadece görüp ve duyabildikleri olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dolayıdır ki sosyal hizmet mesleği uygulamalarında aileyle çalışırken bu faktörleri dikkate alarak uygulamalar çerçevesinde sağlıklı bir müdahale sistemi oluşturup problemi tedavi etmelidir. (Yolcuoğlu, 2014, s. 157)

2.4.1. Aile İçindeki Değişim

21. yüzyılda dünyada ve Türkiye’de çoğu alanlarda toplumsal değişimi görebilmekteyiz. Günümüzdeki bu teknolojik, ekonomik, demografik, sosyal ve kültürel değişimler aile yapısını değişime uğratabilmektedir. Geleneksel anlamda büyük aile küçük bir kent ailesine dönüşümü sağlanmaktadır. Dolayısıyla modern kurumlar ve kurumsallaşma da önem kazanmaktadır. Modern toplumda özellikle kent yaşamlarında, ailedeki yapısal değişim ve kurumsallaşma dikkat çekmektedir. Geniş ailelerden çekirdek aileye doğru dönüşümler yapılmaktadır. Ailede çocukların eğitimi ve yaşlıların bakımı gibi bazı işlevleri kısmen sürmekte (Örneğin yaşlı ebeveynlerle mekânsal olarak yakınlık tercih edilmekte), kısmen kurumlara bırakılmaktadır, huzurevleri, yaşlı bakım evleri gibi yaşlıya yönelik hizmetlerin verildiği kurumlar (Müftüler, 2018, s. 5).

Aile içerisindeki değişimler, yapısal ve duygusal değişimler gibi yaşlıyı etkileyecek durumlar olarak bilinmektedir. Ekonomik sorunlar gibi problemler yaşlı, çocuk, engelli gibi üyelerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında aksaklıkların yaşanması yine bireyleri sıkıntılı bir sürece zorlamış bulunmaktadır. Kırdan kente göçlerin olması,

aileyi etkilemekte olup ailede dezavantajlı konum içerisinde olan üyeler bundan en çok etkilenenler olarak bilinmektedir.

2.4.2. Ailedeki Sorunlar

Dünyada ve ülkemizde özellikle son zaman dilimlerinde yaşamımız içerisinde canlılığını koruyan değişim süreci, teknolojik ve ekonomik şartlarla sınırlı kalmayıp sosyal ve kültürel kısımları da etkilediğini söylemek doğru olacaktır. Bu değişim sürecinden etkilenen sistemlerin başından aile sistemi yer almaktadır. Aile kurumu parçalanma, dağılma gibi neden olan problemlerle varlığını ve canlılığını sağlıklı bir şekilde devam ettirememeye tehlikesiyle karşı karşıya geldiğinde veya temel olan fonksiyonel durumlarını ifa edemeyecek seviyede zayıflama noktasına doğru ilerlediğinde ve böylece aile kendi işlevlerini hakkıyla yerine getiremeyecek duruma doğru sürüklendiğinde toplum içerisinde ciddi sorunlara yol açmaktadır. Aile kurumu içerisindeki sorunlar artış gösterdikçe toplum da ki sorunlarda artış görülecektir. Ailenin karşılaştığı sorunlar iki ana grup olarak belirtmek daha açık ve net açıklayacaktır.

1. Ailenin bir müessese olarak kendi varlığını devam ettirme sorunu
2. Ailenin temel olan fonksiyonlarını sağlıklı bir şekilde yerine getiremeyecek ölçüde bu duruma ilişkin zafiyet probleminin olması ve buna maruz bırakılması, gücünü kaybetme sorunu.

Bu problemleri gidermenin çözümü için ailenin korunması ve güçlendirilmesi şeklinde iki ana grupta toplanmaktadır. Günümüz içerisinde “Aile politikaları” kavramıyla bu iki ana başlık olarak belirtilen sorunları çözmeye ilişkin olarak hükümlerce geliştirilen politikalar kastedilmektedir. (Demirkan, 2006, cilt, 8, sayı, 3, s. 2)

Aile içerisindeki üyelerin toplumsal olaylardan etkilenip ve aile kurumu içerisinde karşılıklı olarak iletişimlerinde sorunlarla karşılaşmakla beraber toplum ve ailenin değer yargılarına dikkat etmeleri, üyelerin toplum tarafından gelişen olaylara karşı kendi iç dinamiklerini korumada aileye yönelik olarak problemlerin çıkmasını engellemek ve ailenin güçlendirme politikaları ile bunun daha etkin olmasını sağlamak toplum ve aile refahı için önemli bir çözüm olacağını belirtmek doğru olacaktır.

Böylece toplum ve ailenin gelişen dünyadan etkilenmesi sonucu kültürel gelişme, ekonomik gibi gelişme alanlarına ayak uydurmalarında sorunlar yaşamaları ve geleneksel

üçlerini kaybetme noktalarına doğru ilerlemekte ve bu gibi problemlerle karşı karşıya olduklarını belirtebiliriz.

Türk ailesinin sorun olarak görülen alanlar şunlardır:

1. Aile içi ilişkilerden meydana gelen eş, ebeveyn ve çocuk iletişimi gibi sorunlar.
2. Aile yapılarında meydana gelen sorunlar.
3. Ailenin problem çözmeye yönelik olarak yeteneklerini kaybetmesi.
4. Aile kurumu ile yaşanan ahlak ve değerlerin aşınmasında oluşan sorunlar.
5. Şiddet ve suç gibi kötü alışkanlıklarda artış yaşanması.
6. Engelli üyelerin bulunduğu aile problemleri.
7. Ekonomik sorunlardan kaynaklanan sorunlar.
8. Ailede boşanma, eşlerin birbirlerini terk etmesi sonucunda kadın ve çocuğun karşılaştığı sorunlar.

Böylelikle problemli görülen sorunların toplumda sağlıklı bir aile yapısından sağlıklı bir yapıya doğru durumunun olduğunu ve bu sorunlar süreci hızlandırmakta olduğunu belirtilmektedir. Bu ve buna benzer problemlerin giderilmesi, aile üyelerinin sağlıklı ve güçlendirilmiş bir şekilde topluma yeniden kazandırılmasında sivil toplum kuruluşlarımızın önceliği kaçınılmazdır. (Demirkan, 2006, s. 3)

Aile sorunlarının, çözüme ulaşmayınca toplum içerisinde ciddi derecede etkileri görülmektedir. Böylece sosyal hizmet mesleğinin aileye yönelik olarak yapılan ve geliştirilen aile çalışmalarının, ailelere ulaşması, onlara sağlıklı bir gelecek sunması, aile üyelerinin bu hizmetlerden fayda sağlamasını sosyal hizmet mesleği uygulamalarının ve aile danışmanlığı, sivil toplum kuruluşları gibi kurum ve kuruluşların çalışmalarından ailelerin etkin olarak hizmet alması durumunda var olan sorunların çözüme kavuşturulacağı önemli bir etken olabileceği bilinmektedir.

Boşanma

Şiddet; duygu veya davranışlar karşısında görüşleri olanları inandırma ve uzlaştırma yapma yerine kaba kuvvetle sert bir tutumla davranmak olarak ifade edilmektedir. Fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik ve sözlü olarak taciz oluşturacak, karşı tarafa bilerek rahatsızlık oluşturacak davranışlardır. Şiddetin en yoğun görüleni, bir

canlı veya nesneye yönlendirilmiş yıpratıcı bir eylem olan “saldırgan” tutumlardır (Sivaslıoğlu ve Erdal, 2020, s. 3).

Aile içerisinde kadın bireylerin, yaşamlarında şiddet gibi türlü türlü ihmal ve istismar durumları ile karşılaşabilmektedirler. Kadın hayatımızın en önemli yerini kapsamaktadır. Ailede şiddet gibi problem teşkil edecek durumların bulunması sonucunda aile üyeleri bu durumu yok edecek yol arayışlara girmeleri gerekmektedir. Ailenin güçlenmesi öncelikle bireylerin karşılıklı olarak sağlıklı bir iletişim gücü ve sevgi bağının kuvvetli olması önemlidir. Ailede şiddet gibi sorunların olmaması için eğitim gibi önemli kazanımları olan adımları hayatımızın merkezine alarak insanların onurunu zedeleyecek hal ve hareketlerden uzak durmayı gösterdiğinin söyleyebiliriz.

Aile içerisinde şiddet durumlarının bulunması birlikteliğin sonucuna doğru ilerleme olduğunun bir göstergesi olduğu bilinmektedir. Şiddet ailede hem ebeveynlerin ruhsal, psikolojik gibi durumlarda hem de çocukların bunlardan en çok etkilendiği ve bunun sonucunda boşanma yoluna ilerlemelerle beraber çocuğu ciddi travmatik yönlere sevk etmektedir. Kadın aile de önemli bir kimliğe sahip olan demektir. Eğitimin, etik olarak ahlak anlayışının, dini değerlerin, sosyo-kültürel açıdan da değerlendirmeye aldığımız zaman bireyler tamamen kendi cehaletinden kaynaklanarak kadına yönelik şiddet unsurunun gerçekleşmesini göz göre göre uygulamaktadır. Ailede anlaşmazlıkların oluşması sonucunda destek mekanizmaları olarak aile büyüklerinden yardım istemeleri veya sosyal hizmet uzmanı, aile danışmanı gibi mercilere başvurarak ailedeki iç huzurun sağlanması açısından önem taşımaktadır, yoksa boşanmalar kaçınılmaz bir hale gelebilir.

“Evliliğin ilk yılları çiftlerin mutsuzlukları ve geçimsizlikleri önemli ölçüde boşanma vakalarının artışına vesile olabilmektedir. Boşanma eğilimi evliliğin ilk üç yıllarında kendi varlığını gösterebilmektedir. Cinsellik, maddi sorunlar, entelektüel yönelimler, boş zamanlarındaki aktiviteler, mutluluk konularında gerçekçi olmayan hikâyelerin üretilmesi çoğalması, mevcut olan yeni durum ve davranışlar çerçevesinde yüksek oranda abartılı bir şekilde olan aynı zamanda gerçekçi olmaya beklentilerin oluşturduğu hayal kırıklıkları ve bu sürece uyum sağlamada problem yaşayan, çiftler problemlerinin erken dönemde oluşmasına sebep olabilmektedir. Günümüzün modern yaşam şekillerinde kabul gören değer sorumlulukları değil de hakların üzerinde durmak daha olumlu olacağını bilmek gerekmektedir” (Duyan, 2014, s. 342).

Günümüzde boşanma konusu gün geçtikçe artış gösterdiğini, maalesef yaşamımız içerisinde görmekteyiz. Dünyada hızlı yaşanan değişimlere ayak uydurmaya çalışan ülkemiz, haliyle toplumun yapısında değişkenliğe maruz bırakılabiliyor. Teknolojik araçlarının gelişmesi, yazılı ve görsel olarak medyanın gelişmesi, ülkemizde yaşanan problemler, krizler, günümüze göre yeniden olarak şekil verilen yasalar, kanunlar, kadın ve çocuklara yönelik olarak gerçekleşen olumlu yönden olan düzenlemeler, tüm bu değişkenliklerin sonucunda, ülkemizde değişime uğrayan aile yapıları geleneksel aile yapılarından, modern olan aile yapılarına hızlı bir geçiş sağlanmaktadır. Ekonomik özgürlük açısından kendini tamamen bağımsızlaştıran kadın sayısının artması ve bunun sonucunda ailenin yıkım süreci başlamış olabilmektedir.

Anlaşmalı olarak boşananlar yasal boşluklardan yararlanmak isteyenler, aynı evde ama boşanmış bir çift olarak yaşayanlar sırf maaş alabilmek için bu yola başvuranların sayısında boşanma oranlarını haliyle etkilemektedir. Bunlar içerisinde vefat eden çiftler, çiftlerden erkek olan haciz veya icralık durumlar karşısında da eşinden resmi olarak boşanma yoluna başvurabilmekte, aynı ev içerisinde ama boşanmış çiftler olarak görülmektedir.

Sosyal hizmet uzmanı boşanma davaları esnasında mesleki olarak bilgi, beceri, tecrübelerini kullanarak her iki tarafında, boşanma nedenlerinin açıklamalarına ve eğer bunu aşabilecek bir güce sahipler ya da aşabilecek bir sorunsal, çiftlerin bu davadan vazgeçmeleri yönünde onlara aile danışmanlığı yapar. Bu da aile yapısını, aralarındaki sorunu çözmesine ve birbirlerini anlama yolunda olumlu adımlar atılmasına vesile olabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanı çiftlerin bütün özelliklerine aile yapısına ve gerek duyduğunda ev ziyaretleri yaparak aileyi yerinde görmeyi, sosyal çevresi içerisinde değerlendirmeye almak açısından oldukça önemli adım olacaktır. Bu çalışmanın sonucunda sosyal hizmet uzmanı mahkemeye sunmak üzere sosyal inceleme formatında bir rapor ulaştırmaktadır.

Boşanma nedenleri genellikle şiddetli geçimsizlik, ekonomik kriz, taciz, tecavüz, ihmal ve istismar, fiziksel şiddet, zina, hayata kast etmek, onur kırıcı davranışların sergilenmesi, eşlerden birinin terk etmesi, akıl hastası olmak, evlilik birliğinin zedelenmesi gibi problem teşkil eden sorunlarda aile yapısı vb... Bu durumlardan ötürü boşanmalar gün geçtikçe artış gösterdiği görülmektedir

Eşler evlilik ilişkisinin sağlıklı bir seyir alabilmeleri için sürekli olarak birbirlerine karşı sevgi, şefkat, merhamet duygusu ile hoşgörü, bağlılık gibi anlayış tarzını uygulamak ile mümkün olur. Kur'an-ı Kerim in ifade ettiği gibi aile ilişkilerinin en güzeli olanı onu sürekli olarak *“iyilikte, sabırla bir yaşayış içerisinde olmaktır.”* Ailenin önemi yüce kitabımızda, birçok yönleri ile dile getirilmiştir. Bir başka ayet-i kerimede *“Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı ve yakınlarla yardım eli uzatmayı emreder; hayâsızlık, fenalık ve azgınlığı da yasaklamaktadır. O, düşünüp tutmamız için bizlere öğüt vermektedir”* (Nahl suresi, 90). Bu ayeti kerime de fenalığı, azgınlığı, kötü işlerden uzak durmayı, yardım sever olmayı emretmektedir. Aile için önemli bir aşama olduğunu söyleyebiliriz. Ailenin hem nefsanî azgınlıklardan uzak durması, hem de içlerindeki kötü yönlerini adaletli, iyiliksever ve hayâsızlıktan kendilerini muhafaza ederek, ailenin geleceğini kötü oyunlara emel olmaması için önleyici bir manevî güç kaynağımız olarak bilinmektedir.

Boşanmadan en çok zararı çocuklar görmektedir. Çocuklar boşanmalar sonucunda dünyaları kararıyor, beklenmedik sorunlarla karşılaşılıyor. Eğitim, sağlık, ekonomik destek gibi fiziksel gelişim ile beraber birçok yönde çocuklarda ciddi etki yapabilmektedir.

Boşanma aşamasında olan ailelere, danışmanlık desteği sunmak, onlara bilinçli bir yaşam sunmak, çocukları ile nasıl mutlu bir hayat sürmeleri hakkında aileyi var olan tüm olumsuzluklara rağmen koruyup -doğacak sorunlardan en fazla etki gören çocuklar olduğundan dolayı- ailenin bütününe korumak, koruyucu, önleyici, problemleri rehabilite edici müdahale yöntemleri ile onlara refah dolusu bir yaşam sunmak sosyal çalışmacının görevidir.

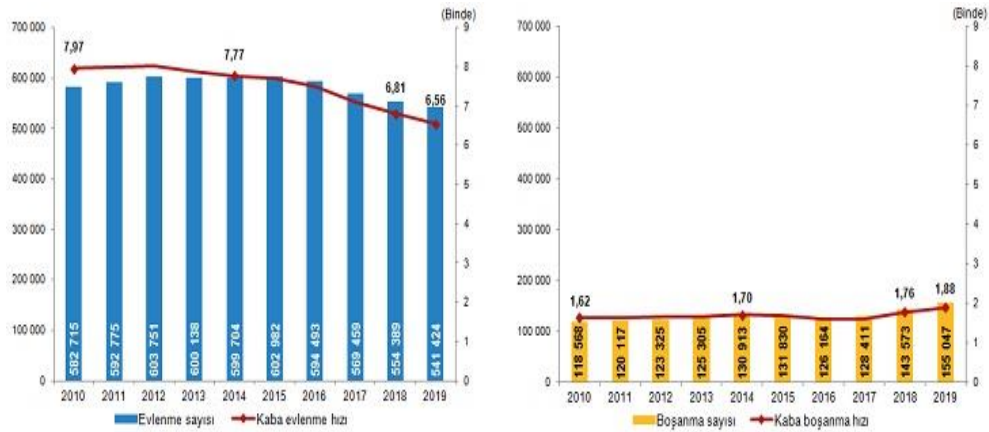
Çiftler boşanma aşamalarında öncesi ve sonrasında üstlenmesi gereken önemli vazifeleri bulunmakla birlikte birçok sorun teşkil edecek problemlerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Aile içerisinde iletişim ve duygusal bağların kuvvetli olması durumunda olumsuz gidilebilecek olan yollara yön verilmemektedirler. Bu durum da aile üyeleri karşılıklı olarak sevgi ve güven bağlarında tedavi yöntemleri kullanarak aileyi hak edecek refah düzeyine çıkartmalarını sağlamak, bu da sosyal hizmet uzmanının en önemli görevleri arasında yer almaktadır.

“Aileler boşanmadan önce ya da sonrasında aralarındaki sorunların çocuklarına kesinlikle hissettirmemelidir” (Tarhan, 2017, s. 62-63). Çocuklar yaşları itibarı ile çok

küçük de olsa etrafında ne tür olayların meydana geldiğini anlayabilmektedirler. Çocuk aile içerisinde olumsuz yönden cereyan eden problemler sonucunda, onların hayatlarını ciddi derecede etkileyecek ve gelişim aşamalarında duraksamalar görülecektir.

“Boşanmanın ardından anne ve babaların, çocuğu kazanma yarışına girmelerine genelde sıkça karşılaştığımız durumlar içerisinde. Bazı anne-babalar çocuklarını kendi taraflarına doğru yöneltmeleri için çocuklara uygun olmayan yanlış mesajlar verebilmektedirler. Bazen öyle durumlar yaşanıyor ki; çocuk anne ve/veya babanın tarafını seçsin diye anne veya baba seni sevmiyor gibi karşı tarafı suçlayan davranışlar sergilenmektedirler. Böylelikle bu sözel davranışlar çocuğun ruhsal dünyasından tahmin edilemez ölçülerde yaralar açabilmektedir. Bu durum hem yanlış hem de çocuk açısından önemli bir ölçüde yaralayıcı ve zedeleyici bir tutumdur. Eşler boşansalar bile çocuğu annesinden veya babasından ayırmaya çalışmak, eski eşten intikam gibi durumlara başvurmada, çocuğu kullanmak çocuğun ruh sağlığı açısından asla düşünülmemesi gereken hataların başında gelmektedir” (Tarhan, 2017). Ebeveynler kendi aralarındaki geçimsiz durumları ailenin iç yüzüne yansıtıldığı takdirde çocuklar bundan dolayı yaraları oldukça yüksek seviyede yer almaktadır.

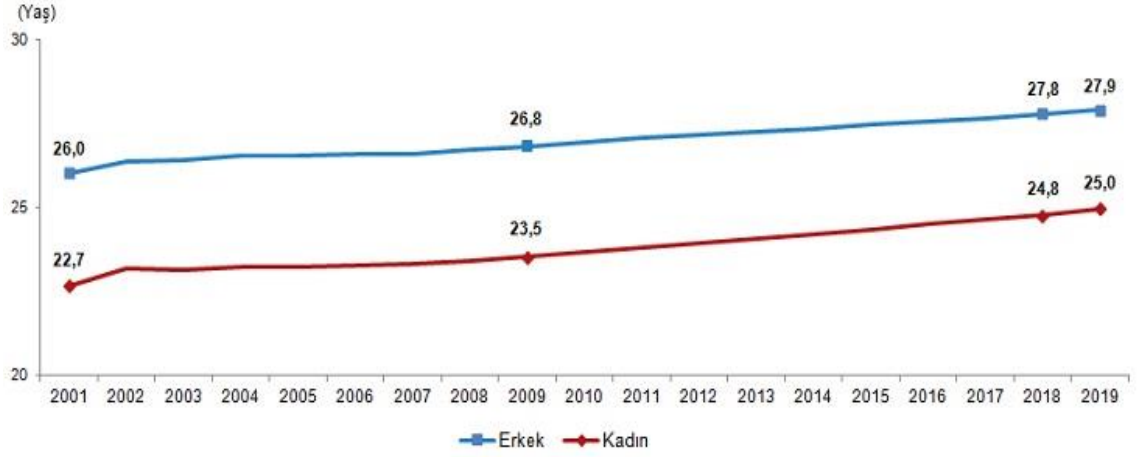
Türkiye’deki evlenme ve boşanma istatistiklerine baktığımızda:

Şekil 1. Boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı (2010-2019)

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) veritabanı

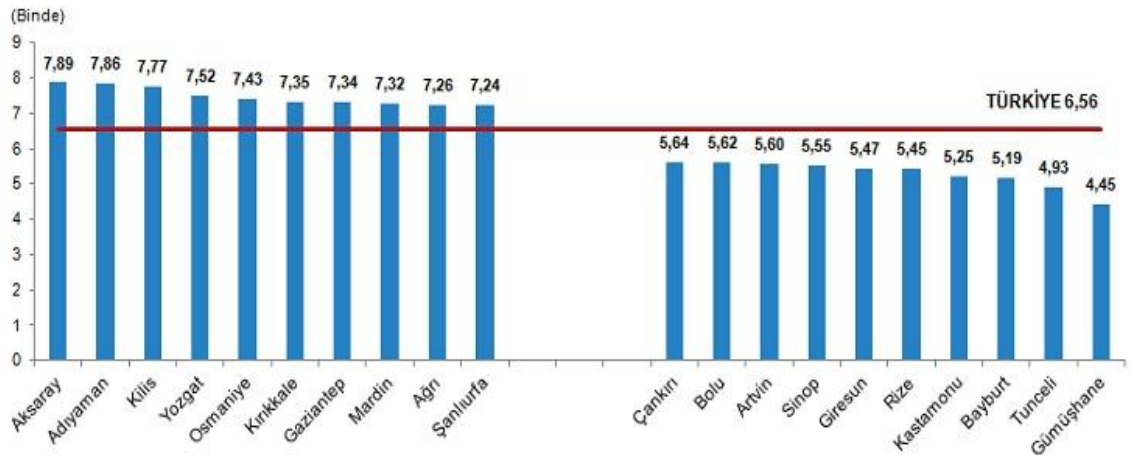
2018 yılında evlenen çiftlerin sayıları 554 bin 389 iken boşanmış olanların sayıları 143 bin 573... Nüfus başına düşen boşanma sayılarını ifade eden kabaca boşanma hızı binde 1,88 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 2. Cinsiyete göre ortalama ilk evlenme yaşı, 2001-2019

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) veritabanı

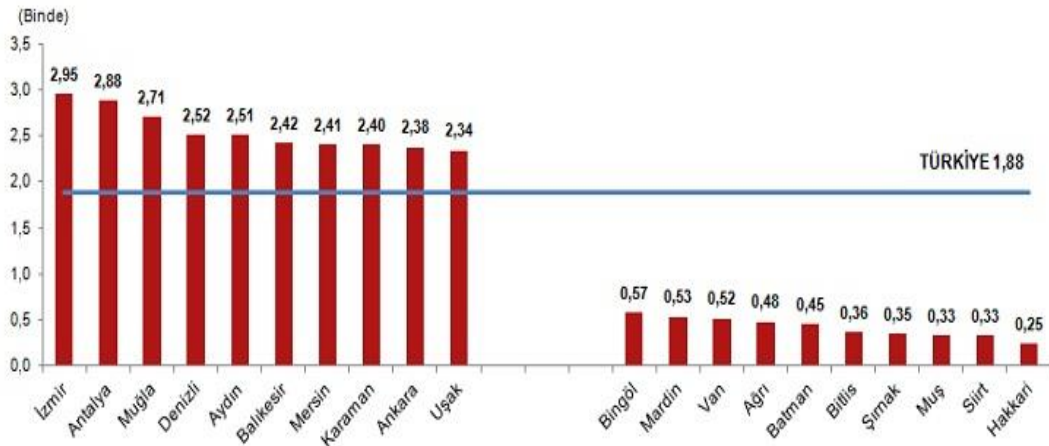
Yıllara bakıldığında evlenme yaşının ortalaması iki cinsiyette arttığı görülmektedir.

Şekil 3. Kaba evlenme hızının en yüksek ve en düşük olduğu 10 il

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) veritabanı

Aksaray kaba evlenme hızının en yüksek olduğu il iken peşinden Adıyaman ve Kilis gelmektedir. Kaba evlenme hızının en düşük olduğu il Gümüşhane iken peşinden Tunceli ve Bayburt gelmektedir.

Şekil 4. Kaba boşanma hızının en yüksek ve en düşük olduğu 10 il, 2019

Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) veri tabanı

Kaba boşanma hızının 2019 yılında en yüksek olduğu ilen peşi sıra Antalya ve Muğla görülmektedir.

Günümüzde artan boşanmaların sonucunda, en kritik aşaması olan çocukların kimde kalacağını velayetin hangi tarafa verileceği ayrı bir kriz dönemi oluşturmaktadır. Eşler arası problem teşkil eden bir konu olmakla beraber, çocuğun velayeti babaya verilmesi, ama annede kalması gibi anlaşmalarda yapmaktadırlar. Bu aşamadaki amaç babanın nafaka ödememesidir. Sonrasında velayet alan baba, anne ve çocuğa karşı bunu tehdit edici bir güç olarak kullansa, anne ikinci bir kez velayet için dava açmak zorunda kalabilir.

Sosyal hizmet uzmanı bu tür davalarda yönlendirici, bilinçlendirici rollerini üstlenerek çocuklar açısından bu duruma şahit olmamaları için daha çok anneye rehberlik etmelidir. Bu durumda çocuk her kimin yanında ise okul başarısı, uyum problemi, içe kapanma, terk edilme korkusu ile tedirginliğe kapılması gibi konularda, olumsuzluğa

giden bir hal sergilenmiş ise velayetin kime vereceğine dair değişiklik yapılabilir. Buradaki amaç çocuğun yüksek yararını gözetmek olacaktır.

Sosyal hizmet uzmanı çocuğun yararını göz önünde bulundurarak, çocuğun psikolojik, duygusal, maddi manevi yönden tam bir iyilik halinin sağlanması için hangi taraf bunları daha rahat bir şekilde karşılayabilecek pozisyonda ise sosyal hizmet uzmanı bunları daha açık ve net bir şekilde durum tespiti yaparak, sosyal inceleme raporu şeklinde mahkemeye sunmaktadır.

Boşanan kadının bireysel durumu madde: 173: *Boşanma halinde olan kadın evlenme ile elde ettiği bireysel durumunu korumakta, fakat evlilikten önceki soyadını yeniden almaktadır.*

Hak ve yükümlülükler madde 185: *Evlilik ile karı koca aralarında evlilik birliğinin oluşması gerçekleşir.*

Eşle birlikte yaşamak birbirlerine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar. Eşler bu birlik ve mutluluğunun beraberce sağlamak ve çocukların bakım, eğitim ve gözetimine birlikte hassasiyet göstermekle sorumludurlar. Aile konutu ailenin oturduğu meskendir. TMK 194 Maddesinde aile konutu ile ilgili düzenlemeler ve sınırlamalar öngörülmüştür. Bunlar:

- *Eşlerden biri diğer eşin açık rızası olmadan aile konutuyla ilgili kira sözleşmesini feshedemez.*
- *Aile konutunun tapu maliki bile olsa bu konutu satamaz veya üzerindeki hakları sınırlayamaz.*
- *Aile konutu olarak kabul edilen gayri menkulün maliki olmayan eş, tapu kütüğüne konutun aile konutu olduğuna dair kayıt (şerh) koydurabilir. (Türk medeni kanun)*

2.4.3. Covid-19 (Pandemi) Sürecinde Ailede Yaşanan Problemler

2019 yılının Aralık ayında Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan kentinde bir grup insanda görülen belirtilerle (ateş, öksürük, nefes darlığı) birlikte ortaya çıkan Korona virüs hastalığı kısa süre içerisinde yayılarak tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Şimdiye kadar dünya genelinde 5 milyonu aşkın kişi virüse yakalanmış, virüs kaynaklı ölüm sayısı ise 344 bini geçmiştir. Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS) kadar şiddetli ve ölümlerle sonuçlanabilen solunum yolu

enfeksiyonlarına neden olduğu bilinen Korona virüs hastalığına SAR-CoV-2 virüsü neden olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından Kovid-19 olarak adlandırılan bulaşıcı hastalık nedeniyle 11 Mart 2020 tarihinde pandemi (küresel salgın hastalık Türkiye’de ilk vaka 11 Mart 2020 tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından açıklanmıştır. İlk vakanın görülmesinin ardından pek çok önemli tedbirler faaliyete geçirilmiştir. Öncelik olarak eğitim-öğretim faaliyetlerine ara verilerek, belirli olan sektörlerdeki işletmelere çalışma yasakları yürürlüğe konulmuş, hastalığın bulaşmasını önlemek için gerekli olan sosyal mesafenin sağlanabilmesi için günlük hayata yönelik pek çok yeni uygulama alanları başlatılmıştır. Vaka sayılarının hızlı bir şekilde artmasıyla ve beraberinde tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz sınırları içerisinde de odak noktası hastalıkla ilgili özellikle risk altında olan kişiler olmuştur. Hem dünyada hem de ülkemizde genel eğilim, görülen vakaların büyük kısmının belirli bir yaşın üzerinde ve kronik (kalp, tansiyon, diyabet, astım gibi) rahatsızlığı olan bireylerin risk altında olduğu belirtilmektedir. Bu doğrultuda alınan tedbirlerden biri de 65 yaş üzeri ve kronik rahatsızlığı olan kişilere İçişleri Bakanlığı tarafından 21 Mart 2020 tarihinde yayınlanan genelgeyle birlikte sokağa çıkma yasağı getirilmesi olmuştur.

Çin’den elde edilen veriler Covid-19 nedeniyle yaşanan ölümlerin %80’inin 60 yaş ve üzeri bireylerden oluştuğu yönündedir. Diğer ülkelerde de durum benzerlik göstermektedir ki Dünya Sağlık Örgütü kaynaklı veriler de Avrupa ülkelerinde Covid-19 kaynaklı ölümlerin %95’inin 60 yaş ve üzerindeki insanlarda oluştuğunu belirtmektedir. Ülke genelinde konulan yasaklar sonucunda yaşlılar farklı zorluklarla baş başa kalmışlardır. Ancak yaşanan bu süreç yaşlılar için sadece fiziksel sağlıklarına yönelik riskler getirmemiş toplumdan dışlanarak, ayrımcı muameleye maruz kalmaları hatta sosyal medya vb. mecralarda rencide edilmeleri gibi kuşaklar arası ilişkiyi zedeleyebilecek pek çok sosyal problemlerin yaşanmasına da yol açmıştır (Soysal, 2020, s. 1-2-6).

Covid-19 nedeniyle ülke genelinde toplum içerisindeki bütün üyeler bu zorlu süreçten maddi manevi sorunlar yaşayarak resmen hayat mücadelesi içerisinde oldukları, korku, endişe, kaygı gibi stres, ruhsal ve psikolojik travmalara neden olabilecek pandemi süreci, insanlarda ciddi manada hasarlar bırakmaktadır. Hayatımıza bir ateş gibi düşen bu salgın ve bunun sonucunda gerçekleşen ölüm vakaları toplum içerisinde boşluğu doldurulmayacak problemlere yol açmıştır. Korona virüs nedeni ile yaşanan göçlerin, şehir hayatında kendilerini geçindiremeyen ailelerin memleketlerine taşınmaları ve

bunun sonucunda evli çiftler arasında gerçekleşen anlaşmazlıklar ve sonucunda meydana gelen boşanmalar, çocukların eğitim hayatlarının sekteye uğraması, yaşlı ve engellilerin önemli derecede etkilenmesi, sosyal ilişkilerin parçalanması gibi ekonomik çöküntünün yaşanması sonucunda ülke genelinde önemli problemlere yol açtığını, insanların refah seviyelerini kaybetmesi ve dünya çapında gerçekleşmiş hala sorun olarak görüldüğünü söylenmektedir.

2.5. Sosyal Hizmet Bakımından Ailenin Güçlendirilmesi

Sosyal hizmet mesleği, meslek olarak varlığının başlatıldığı andan itibaren farklı yaklaşımları ve kendisine temel olarak kabul görmüş bazı yaklaşımlar zaman içerisinde daha baskın olduğunu söylemek doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir.(Erbay, 2019, s. 3)

Ailenin toplum içerisinde sağlıklı bir gelecek sürmesi, ebeveyn ve çocukların iletişimlerinin olumlu derecede olması ve bu durumların toplum içerisinde aktif olarak rol alması için dezavantajlı ailelere güçlendirme temelli yaklaşımının getirdiği sorumlulukların açık bir şekilde belirtilmesi ve ailelerin bu hizmetlerden faydalanmasını sağlamak aile ve toplum refahı için yarar sağlayacağını söyleyebiliriz.

Güçlendirme yaklaşımı eleştirel bir düşünce, baskıcı uygulamalar ve politikalara karşı olarak güçlü bir durum sergilemesi, kendine güven duyma anlamında ve bu yönde kendi hakları karşısında savunucu rolünün olması gibi önemli sayılabilecek nitelikleri kazandırmayı amaç haline getirmektedir. (Erbay, 2019, s. 3)

Sosyal hizmet uygulama alanlarında aile, grup ve toplulukların bireysel ve bireyler arası, sosyo- ekonomik ve politik gücünün artırılmasına ve şartların geliştirilmesine destek olmayı amaç eden bir zaman dilimi olarak tanımlanmaktadır. Güçlendirme sosyal hizmet mesleği açısından bazen araç ve bazen de amaç olarak görülmektedir. Bu bakış açısıyla müracaatçı ise içlerinde var olan güç kaynaklarını, beceri ve yeteneklerini aktif olarak kullanamayan güçlü bir üye olarak betimlenmektedir. (Erbay, 2019, s. 10-12)

Sosyal hizmet uygulamaları aile, grup ve topluma yönelik olarak hizmet anlayışında toplumu tüm engellere rağmen üyelerin sağlıklı ilişkileri, refah ortam ve

seviyeleri, aile içi sorunların giderilmesi bakımından daima güçlendirme temelli olarak hizmet anlayışı bulunmaktadır.

Sosyal hizmet mesleğinde güçlendirme yaklaşımının aile, grup ve topluluklarda etki etmedeki sonuçlara baktığımızda aile ve toplum üzerinde önemli gelişmeler kaydettiğini söyleyebiliriz.

Güçlendirme yaklaşımı ne gibi sonuçlar bırakacak ve güçlendirme temelli bir uygulama aşağıda belirtilen değişim ve gelişim aşamalarının meydana gelmesi beklenmektedir;

1. Kişisel gelişim.
2. Aileler gibi sosyal grupların işleyişinde dönüşüm
3. Kişiye sağlanan hizmetlerin üzerinde artan bir etkisi.
4. Baskın telaffuz ve uygulamaların bozulmasına yönelik dirençli olma.
5. Yapısal olarak bir değişim oluşturma eşitsizlik durumlarının en aza indirme. (Erbay, 2019, s. 15)

Sosyal hizmet mesleği; aile ve toplumun işleyişleri, karşılaştıkları herhangi bir durum karşısında aileye ve topluma yönelik olarak destek sunmak sorun çıkılamayacak olan durumlar karşısında yol arayışları sunmak sosyal hizmet uzmanının aile ve topluma yönelik kaynaklara ulaşmada savunucu destek hizmetini sağlamak ve dezavantajlı ailelere sosyal hizmet uygulamalarında olan güçlendirme yaklaşımının aile içerisinde varlığını sürdürmesini sağlamak ve sosyal hizmet açısından ailenin önemli ve gelecek için toplumun en küçük yapı birimi olan aile kurumunu korumak, güçlendirmek ve tüm olumsuzluklar karşısında güçlenmesini sağlamak sosyal hizmet mesleğinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Tüm bunların sosyal hizmetlerin uygulama aşamaları içerisinde yer aldığını belirtmek doğru olacaktır.

2.5.1.Aile ve Sosyal Hizmet

Anayasamızda ifadesinin bulunduğu aile toplumun temel birimidir. Aile üyelerinin barınması, bakım ve fiziksel olarak temel ihtiyaçların giderilmesi, saygı, sevgi, güven, merhamet gibi duygusal olarak önemli başlıklar olan bir kurum olarak bilinmektedir. Sağlıklı olan aileler hem güçlü ve hem de sağlıklı olan toplumları oluşturmaktadır (Yıldırım, 2007, s. 85).

Aile de sosyal hizmetin amacı; ailenin sorunlarına karşı aile üyelerinin güçlendirilmesi, korunması yönünde sosyal veya politik olarak önlemlerin alınması, tezahür edecek olan problemlerin önlenmesi yönünde sağlıklı kararların alınması, çözüm için alternatifler üreten ailenin olumlu yönden adımlarını atılmasını sağlayan ve bunu yaşamlarına tatbik etmelerini amaçlamaktadır.

Ülkemizde her ne kadar aileye yönelik politikaların gelişmesi, yardımlar gibi desteklerin sunulması olsa da bugün aile gün geçtikçe kendi öz değerini kaybetmektedir. Modernizmin bireylere kattığı entelektüel düşüncelerin çoğalması, hala kırdan kente göçlerin yaşanması teknolojinin bazı noktalarda insanlara farklı akımlar kazandırıp teknolojinin kölesi olarak bulunduğu aile yapısını görmeyecek kadar zihinlerin kitlediği bir zamanda edep, ahlak, maddi ve manevi yönlerin artık değersizleştiği, böylece insanların ne yapacağı nelere inanıp inanmayacağı konularında çıkmaz sokaklara doğru hızlı adımlarla ilerletilmektedir. İnsanların bulunduğu mevkilerde devlet tarafından iş imkânlarının sağlanması, yapılan göçleri engellemek ve onlara refah dolusu bir ortam sağlamak, hem aile hem de toplum için olumlu gelişmeler olacağını söyleyebiliriz. Bunun sonucunda şehir hayatına ayak uydurmaya çalışmak zorunda kalınmayacaktır. Köylerde yaşamlarını sürdüren bireyler, aileler, onlara bulunduğu konumu itibarı ile politik olarak neler yapılabileceği yönünde kararların alınması ve uygulanması lazım görülmektedir.

Refah devleti insanların ihtiyaçları doğrultusunda kararlar alan bireyin, ailenin ve toplumun sağlıklı olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri için mücadele eden bir devlet anlayışıdır. Sosyal hizmet uzmanı, farklı meslek grubuna mensup ve/veya herhangi bir kurum veya kuruluşun tesirinde olmadan bireysel ve insani yönlerimizin etkili olduğunun anlayışı içerisinde ve böyle kesimdeki bireylere hizmet sunmak durumundayız.

Yoksula, kimsesiz çocuğa kucak açan bir millet olmalıyız, olmalıyız ki ülkemiz, vatanımız ve milletimiz huzur dolu günler yaşamaya devam etsin. Tüm bireyler tek tek bir yoksula, yetime, maddi durumu el vermeyen birey ve/veya aileye, şiddet gören kadına-çocuğa, kucak açıp onlara savunucu bir rol üstlenip devletin kanatları altında yaşamlarını nasıl sağlıklı bir şekilde sürdürmelerini sağlamak, bizim hem sosyal hizmet uzmanı olarak hem de insani olarak görevlerimiz içerisinde yer almaktadır.

2.5.2.Ailenin Güçlendirilmesi

Aile hangi yaş grubu için olursa olsun, vazgeçilmez bir kurumdur. Yaradılış gereği olarak sosyal bir canlı olan insan, toplumsal yaşam halleri içerisinde, önem arz eden toplum içerisinde ve toplumun en önemli çekirdeğini oluşturan aile kurumu, büyük ölçüde önem arz etmektedir.

Aile kurumuna genel olarak baktığımızda, kültürel bir kimliğin ve aynı zamanda bir değer oluşturan evrensel bir kurum olarak yaşamımız içerisinde yer almaktadır. Gücünü ve bütünlüğünü elde tutamayan aile yapıları, geri dönüşü mümkün olmayan sorunlarla karşı karşıya gelebilmektedirler. Bu durum sonucunda aile fertlerinin psiko-sosyal açıdan ve sağlık gibi problemlerin türemesiyle beraber, topluma fayda sağlayacağı noktada, aksine bir durum olarak çocukların, gençlerin topluma fayda sağlayacağı imkânı da elden gitmektedir. Bireylerin ve ailelerin kendi içlerinde var olan sorunları baş etmedeki en önemli etmen, güçlü bir aile yapısı, çözüm adresi olarak bilinmektedir. Toplumda eğitim, sağlık, ekonomik, barış huzur gibi temel alt yapıların olması ailenin refah içinde bir hayat sürmesine vesile olur. Aksi takdirde huzur, barış, eğitim, sağlık, ekonomik gibi ihtiyaçların karşılanamaması durumunda aile içi dağılmaya, boşanmalar, aile içi şiddet, bağımlılık çocuk işçiliği gibi ve tüm bunların yanında temel ihtiyaçlardan geri kalma gibi sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu durumda sosyal hizmet müdahalesi aileyi güçlendirmek adına sosyal destek sağlama, şiddet gibi sorunlara iyileştirici önlemler alma, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamada, ekolojik yaklaşım çerçevesinde aileyi çevresi ile beraber ele alma, çocuğun çevresi, ailenin yakınları ve hak temelli yaklaşımı baz alarak, ailenin yüksek yararını sağlayacak adımların atılması ve bu durumda ailenin baş etme mekanizmalarını geliştirip güçlendirme yaklaşımı kullanmalıdır.

Toplumda var olan problemlerin çözüm adresi olarak yine ailenin korunması ve güçlendirilmesi şeklinde belirtilmektedir. 18 yy ikinci yarılarında batı Avrupa da başlamasıyla beraber ve bütün dünyaya yayılan sanayi devrimi, teknolojik gelişmeler, ekonomik ilerlemeler, bu değişimler kültür olarak insanların yaşamlarında ileri derecede etkilemiştir. Bu hızlı değişimler sonucunda olumsuz yönden etkilenen sosyal kurumlardan biri olarak maalesef ki aile kurumu olduğu bilinmektedir. Hızlı adımlarla kentleşme ve bunların getirdiği güç, sanayi devrimiyle beraber yeni yaşam koşulları, dayatılan yaşam biçimleri ve böylece aile kurumu tüm bunların sonucunda parçalanma,

dağılma süreçleri içerisinde girmiş olmakla beraber aile temel gereksinimlerini hakkıyla yerine getiremeyecek kadar zayıflığa yol açmış bulunmaktadır.

Günümüzde Yaşanan Aile problemleri, Dünyada ve ülkemizde son dönemlerde yaşanmakta olan bu değişim süreci olarak teknolojik alanında ve ekonomik durumlarının şartları ile sınırlı olmayıp sosyo-kültürel alanları da etkisi altına alabilmektedir. Bu değişimden etkilenen kurumlara baktığımızda aile kurumu en başta gelebilmektedir. Aile, parçalanma, dağılma gibi nedenlerle varlığını sürdürememe tehlikesiyle karşı karşıya geldiğinde veya temel fonksiyonlarını karşılamayacak kadar zayıf düştüğünde, bu ikame edilemez işlevlerini yerine getiremediğinden dolayı, toplumda ciddi problemler meydana getirebilmektedir. Ailedeki sorunlar arttıkça toplumda da sorunlar artış göstermektedir.

18. yy'ın ikinci yarısında Batı Avrupa'da başlayan ve giderek tüm dünya geneline yayılan sanayi devrimiyle, hem teknoloji hem de ekonomik alanlarda baş döndürücü bir hızla, gelişim ve değişim süreci içerisinde girilmiştir. Bu değişim toplumsal ve kültürel hayatı da olası durumlarda ciddi bir ölçüde etkilemiştir. Öyle ki; bu hızlı değişime ayak uydurmayan kurumlar, kuruluşlar ve yapılar gibi tarihin tozlu sayfalarına karışmak zorunda kalmışlardır. Bu değişim sürecine hazırlıksız olarak yakalanan sosyal kurumlardan biri de ailedir kurumu olarak bilinmektedir (Demirkan, 2006, cilt, 3, sayı, 9. s. 2).

Ülkemizde ve genel olarak Dünya çapında, son dönemlerde ekonomik, teknolojik, sosyo-kültürel gibi birçok alanlarda gelişim ve değişim aşaması yaşanmıştır. Bu gibi değişikliklerden etkilenip ciddi manada temelden sarsılan en önemli kurumlardan biri de aile kurumudur. Bu durumda sanayinin gelişmesi ile birlikte göçlerin yaşanması ekonomik krizlere yol açabilmektedir. Çocuk işçiliği, gelirin düşmesiyle içyapının bozulması, boşanmaların çoğalması, ekonominin değişiklik gösterme sonucunda ve kültürel değerlerden uzaklaşma, gelenek, görenek, örf, adet gibi geleneksel aile yapılarından uzaklaşma. Toplumun ahlak seviyesinin bozulmasına neden olmaktadır. Tüm bunların sonucunda evlilik dışı beraberliklerin çoğalması, gayri meşru çocukların artması, bağımlılık, şiddet, milli ve manevi değerler, kimlik bunalımı, psikolojik rahatsızlıklar gibi toplumun ahlak anlayışını en derinden etkileyecek ve aynı zamanda tatminsizliğinde insanı tehdit eden durumlar olarak boy göstermektedir.

Türk aile yapısının geleneksel güç kaybına doğru ilerleten sebepler; aile içi ilişkilerin bozulması eşler, ebeveynler ve çocuklarla iletişim probleminin yaşanması,

ailenin yapısından meydana gelen problemler, aile var olan sorunlara karşı herhangi bir yol arayışına girememesi, çözüm yoluna ulaşmada zorlukların yaşanması, aile kurumuyla birlikte yaşanan ahlak ve değerlerden aşınması ve bunlardan türeyecek olan sorunlar, şiddet, suç, kötü alışkanlıkların hızla artması, engelli bireyleri olan ailelerin sorunları, ekonomik sorunlardan oluşan sıkıntılar, ailede boşanma ya da terk edilme nedeniyle kadın ve çocukların yaşam zorluklarıdır.

Bu sorunlar bizlere şunu göstermektedir. Sağlıklı aile yapılarından sağlıksız aile yapısına doğru hızlı adımlarla ilerlemekte olduğumuzu belirtmektedir. Tüm bu aile sorunlarının giderilmesi ve sorunlu olarak belirtilen aileleri yeniden topluma kazandırmanın yol arayışları içerisinde bulunmakla beraber, sosyal hizmet mesleğinin en önemli ilkesi olan hak temelli yaklaşımdan esinlenerek ailelerin refah seviyelerini arttıracak sosyal hizmet merkezleri, sivil toplum kuruluşları gibi kurum ya da kuruluşların önceliği kaçınılmazdır.

Türk aile yapısı tüm bu anlatılan sorunlardan dolayı, geleneksel aile yapılarını gün geçtikçe değerini kaybetmektedir. Ailede ekonomik ve kültürel sorunların artmasıyla, aileyi parçalama raddesine kadar sürüklemektedir. Son yıllarda, ciddi bir artış oranına giren boşanma vakaları, aile içindeki belli başlı sorunlardan kaynaklanmaktadır. Uyuşturucu, şiddet, gibi aile içi problemler ve bunlarla baş etme yöntemleri olarak belli sivil toplum kuruluşlardan, sosyal hizmet merkezlerinden destek alıp aileyi refah seviyesine ulaştırılması önemli ölçüde gerekmektedir.

Sanayileşme açısından baktığımızda, ülkemiz diğer ülkelere nazaran aile yapıları oldukça farklı ve güçlü değerlere sahiptir. Milli ve manevi değerlerimiz, gelenek, görenek, örf, adet, hem tarihimiz açısından hem de şimdiki zaman olarak ele aldığımızda aile yapılarımız milletimiz açısından bir kutsallık ifade etmektedir.

Aile bireyleri karşılaştığı sorunlarla nasıl baş edilebileceği yöntemleri aramalı. Sorunların temelinde sağlıklı bir iletişimin olmamasından kaynaklanan bir durum olarak söylenebilir. Aile içerisinde anne, baba, çocuklar birbirleriyle ilişkilerinde güven duygusunun aşılması, iletişimin olması, saygı, sevgi gibi teamüllerin bulunması aileyi her türlü felaketten muhafaza eder konuma getirir. Problemler tezahür ettiğinde asıl amaç, çözüm yollarının aranması olacaktır. Sosyal hizmet uygulamalarının amaçları birey, grup, toplum ve ailelerin iyilik hallerinin arttırılması yönünde çalışmalarıdır. Aile üyelerinin sorun çözme becerilerine bakılmalı ve müdahale aşaması ona göre belirlenmelidir.

Ailenin sağlıklı bir işleyiş alabilmesi açısından bireylerin aile yapısını olumsuz yönde etkileyecek olan alışkanlıklardan vazgeçmeleri ya da bir iyileştirme getirmeleri gerekmektedir.

Bu kötü zihin alışkanlığın üstesinden gelmek için, üç adım gereklidir:

- Aklınızdan geçtikçe eleştirel olan düşünceleri tanımak anlamak ve yazmak üzere kendinizi bilinçli bir düzeyde eğitmeniz gerekmektedir.
- Bu düşüncelerin neden ve nasıl çarpıtılmış olduğunu öğrenin.
- Daha gerçekçi bir şekilde kendini değerlendirme ve bu yönden sistemi geliştirmek için bu düşüncelerinizle konuşun (Burns. 2017, s. 83) .

Bireylerin gerek aile ortamında gerekse normal yaşamlarında kendi alışkanlıklarından vazgeçip, hayatın akışını olumlu yönde sağlayacak adımlar eşliğinde, yaşamlarını idame etmeleri ailenin ve bireyin düşünce, ruhsal ve zihinsel anlamda önemli gelişmeler kaydedecektir. İnsanların hayatlarında önemli aşamalar bulunmakla beraber bireyin özelliklerini, becerilerini ortaya çıkarmaları için ihtiyacı olan önemli güç kaynaklara ihtiyaç bulunmaktadır. Bireyin yaşamında artık bende varım düşüncesi ile hayatını güç birliği üzerine kurması gerekmektedir.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi, ailenin güçlendirilmesini şu şekilde desteklemektedir.

Abraham Maslow bireyleri, kişisel olarak gelişimlerinin gerçekleşmesi için muazzam potansiyel güçlere sahip olduklarını bildirmektedir. Maslow bireylerin kendileri hakkında daha fazla şey öğrenme arayışlarının ve kapasitelerini tamamen gerçekleştirmeye yönelik olarak istegin bireylerin doğasında bulunduğunu inandığını söylemektedir. Maslow insan davranışının harekete geçirebilmeleri için ihtiyaçlar hiyerarşisini tanımlamıştır;

- *Fizyolojik ihtiyaçlar*
- *Güvenlik ihtiyacı*
- *Ait olma ve sevgi ihtiyacı*
- *Öz-saygı*
- *Kendini gerçekleştirme (Zastrow, vd, 2015, s. 68).*

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi bireyler açısından her bir aşamadaki ihtiyaç bir sonrakinin ihtiyaçlarını gerçekleştire bilmek açısından iyi ve sağlıklı bir şekilde tatmin

edici şekilde uygulanmalıdır. İnsanlar yaşamlarında ihtiyaç duyduğu gereksinimler içerisinde olan bu ihtiyaçlar insanları açısından önem taşımaktadır. Birey, grup, topluluk veya ailenin güçlenmesi ve aile üyelerinin kendini gerçekleştirmesi için değer yargılar içerisine alınması gerekmektedir.

2.5.3. Aile İçi İlişkilerde Eğitim

Aile kurumunda kazanılan, bilgi, beceri ve davranışların tümü bir eğitim niteliğidir. Birey kendi dilini, gelenek, görenek gibi alışkanlıklarını burada öğrenmiş olur. Kişiliğini aile kurumunda geliştirip öğrenmiş olur. Çocuk toplumsal olarak davranışlarını aile bireylerin ile iletişim halinde olarak öğrenmiş olur. Aile eğitiminde çocuklar için büyüklerini, ebeveynlerini sürekli olarak bir taklit sürecinde gerçekleştirmektedir. Aile içerisinde çocuk için okul yaşamında öğrenemeyeceği bilgi, beceri, kazanım elde etmektedir. Aile içerisinde bağlı olduğu değerler çerçevesinde çocuklarında yaşamlarını bu değerleri, özellikleri gibi önemli adımlar üzerine hayatını kurma gayreti içerisine olmaya yönelik olarak çaba göstermektedir. Aile kurumu içerisinde yazılı olmayan kurallar bütünü içerisinde çocukların davranışlarını olumlu yönden nasıl etki edeceğini ve farklı ortamlarda nasıl davranması gerektiğini incelikleri ile bildirmektedir (Dönmez, ve Koçak, 2018, s. 11).

Aile eğitimini kurum olarak görebilmemiz bireylerin gelişimlerini olumlu olarak süreklilik kazanmalarına etki edecektir. Çocukların örgün olarak eğitim yaşamlarının dışarısında kalan ilk ve başlangıç olan bir eğitim ortamıdır.

Ayrıca çocukların (18) yaşlarına kadar olan gösterdikleri okuldaki başarısının %33'ü, 0-6 yaş aralarındaki başarıları ile açıklanmaktadır. Bu dönem içerisinde çocukların yetenek, bilgi, becerilerini pekiştirmek için onlara rehberlik yapmak, toplum içerisindeki gerçekleşen olaylara karşı uyarılarda bulunmak, çocuğu doğru davranışlar sergilemesine yardımcı olmak, sorularına doğru yanıtlar vermek, zekâlarının gelişimi için çocukları düşündürücü oyun ve oyuncaklarla zihin gelişimine yarar sağlamak gerekmektedir. Çocuğun zihinsel olarak gelişiminin ertelenmesi mümkün olmadığından dolayı bu dönem büyük bir oranda aile kurumu içerisinde geçtiğinden, ailenin çocuk için eğitimi işleve, yarar sağlama noktasında büyük önem arz etmektedir (Dönmez, ve Koçak, 2018, s. 12) .

Aile içerisinde çocuğun eğitimi aktif olarak işlev görmesi ve çocuğun geleceğin bireyi olduğunu unutmamak kaidesiyle eğitim aile içerisinde her türlü olumsuzluklara karşı dirençli olmayı sağlıklı kararlar alabilmeyi sağlayan önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimli kişiler aile içerisinde şiddet, geçimsizlik gibi problemlere karşı çözüm arayışlarını sunabilen ve yaşlı, engelli, kadın, çocuklara karşı sorumluluk duygusunu uygulayarak, aile üyelerine sağlıklı ve kararlı bir gelecek sunmaktadır. Aile içerisinde eğitim sadece çocuklar la sınırlı kalmayıp ailede kadın, engelli ve ailedekilerin farkındalıklarını arttıracak, özellikle kadınlara hamilelik gibi önemli aşamalarda eğitim almaları gelecek açısından mühim bir durum olduğunu belirtmek doğru olacaktır.

2.6. Ailenin Güçlendirilmesi İle İlgili Kuramlar

Sosyal hizmet sosyal bilim alanında bilgi ve beceriye sahip, mesleki olan değerleri muhafaza ve geliştiren; ülkenin ihtiyaçları doğrultusunda, sosyal politikaları etkilemeyi ve yenilemeyi hedefleyen sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla, etkili olmayı öngören, bir disiplin ve çalışma alanıdır (Yolcuoğlu, 2014, s. 13).

Sosyal hizmet mesleğinin temel görevi; birey, grup, toplumu en önemli bileşenleri olarak görmesi ve problemlerin meydana akmasıyla buna sebep olan şartlara değişim getirerek, toplumdaki tüm bireylere yarar sağlayacak olan problemlere yönelmesi ve onlara çözüm yoluna kavuşturacak alternatif yollar üretmesidir.

Kuram sosyal hizmet uzmanlarının birey, grup, topluluk gibi bakış açıları kazandıran güçlerden biridir. Kuram durum ve davranışlar açısından durumu açıklamak, değerlendirme sürecine yardımcı olmaktadır. Sosyal hizmet müdahalelerinde kuramlar önemli bir yer edinmektedir. Sosyal hizmet kuramları birey, aile ya da gruplara müdahale aşamalarında kuramlar ışığında daha iyileştirici adımların atılacağını ve kuramların önemi tartışılmazdır. Sosyal hizmet uzmanı müdahale aşamasında müracaatçıların belli bir geçmişe sahip olduklarını göz önünde bulundurarak onlara nasıl bir müdahale sistemi hazırlayacağına dair mantıksal zemin hazırlar. Kuramlar sosyal hizmet uzmanı müracaatçılarla çalışırken en uygun olan yol arayışlarını sunma konusunda bilgilendirici ve yönlendirici olmaktadır. Kuramlar sosyal hizmet uzmanlarına bilgi, düşünce, beceri, gibi yönleri kazanmada tahmin ve önceden kestirme olan duygu, düşünce yollarını sunmaktadır.

2.6.1.Sistem kuramı

“Sosyal hizmet uzmanları 1960’lardan itibaren günümüze kadar bireyler, aileler veya gruplar gibi topluluklarla çalışmalarında sistem yaklaşımını konusunu dâhiline alarak ve bunun üzerine eğitimler almaktadırlar. Sistem kuramı müdahale aşamasında neden-sonuç ilişkisi içerisinde değil bireyin bulunduğu ortamı etkili bir iletişim ve etkileşim içerisinde ele almasıdır. Sistem kuramı kişiyi çevreyi etkilediği veya çevrenin kişi üzerinde etki oluşturduğu taraflara değil sadece kişiyi, etkili ve pozitif bir süreç içerisinde ele alır. Sistem kuramının tanımını anlamak müdahale süreci için oldukça önemlidir. Sistem belirli bir zaman mesafesi ile her bir parçanın en az bir diğeriyle daha az ya da daha çok kararlı olarak doğrudan veya dolaylı olarak neden sel bir ilişki serüveni içerisinde olduğu bileşenlerin karışımıdır” (Teater, 2019, s. 27).

Bu kuram sosyal hizmete uyarlanırken sistem kuramı olumlu değişim oluşturmak ve müdahale için hedef sistemleri alt sistemi belirleyip değerlendirmek. Sosyal hizmet uzmanı müracaatçıyla görüşmelerinde öncelikle bir değerlendirme süreci oluşturur, sonrasında hangi sistem çerçevesinde nelerin yapılacağına dair hedef sistemlerini müracaatçı ile beraber karar sürecini belirleyip amaca doğru ilerlemeyi kaydederler.

2.6.2.Ekolojik kuramı

Ekolojik yaklaşım çevresi içerisinde birey, grup, topluluk ve/veya aileler ve çevreleri aralarındaki sürekli olarak etkileşim üzerine odaklanmaktadır. Ekolojik yaklaşımın odak noktası bireylerin gelişimi ve potansiyellerin üzerinedir (Teater, 2019, s. 33).

Sosyal hizmet uzmanı ekolojik yaklaşımı kullanırken uygulamaları sürekli olarak olumlu bir değişim sağlanması için birey, aile, grup, topluluklar arasındaki etkileşimleri karşılıklı bir şekilde ilişkileri geliştirmek için odaklanır.

Sosyal hizmet uzmanı ekolojik sistemde birey ile çevresi arasındaki uyum biçimin incelemeye alınırken, çevrenin fiziki ve sosyal boyutları, kültür boyutu ve bunlar arasındaki karşılıklı bir şekilde nasıl etki oluşturduğu bilinmelidir. Ekolojik yaklaşım toplumun fiziksel, sosyal, kültürel ve normlardan etkilenmektedir. Birey ve çevre uyumu ekolojik yaklaşımının merkezinde yer almaktadır. Bu yaklaşımda sosyal hizmet uzmanı için asıl amaç birey ve çevre uyumunu değerlendirmek bunun sonucunda sağlanan uyum

düzenini sürdürülebilir bir hal almasını sağlamaktır. Sosyal hizmet uygulamalarında ekolojik sistem yaklaşımından olan yaşam modeli ekolojik sisteme dayalı olarak geliştirilmiştir. Yaşam modeline göre bireylere destek olarak onların hem bireysel hem de çevresel olarak güç ve kaynak bulmaları değerlendirme sürecinin olması ve yaşam stresörlerini hafifletmek, birey ve çevre arasına girerek daha iyi kaynakların sunulması, aralarındaki problemlerin çözümü, ihtiyaçların giderilmesi, birey ve çevresi arasındaki uyumun sağlanmasıdır.

Ekolojik ve sistem kuramı müracaatçının kimliğinin bağımsız olma yetkinliği birey çevre arasındaki uyumunun arttırmayı amaçladığından, güçlendirme temelli uygulamaları yer edinmektedir. Her iki kuramda uzman ve müracaatçı arasındaki güvenli bir ortaklık ilişkisi içerisinde müracaatçının gücünü veya güçlü yönlerini arttırmak için birey çevre uyumunun dengeli ve uyumlu bir şekilde yürütülmesi için informal ve formel olarak kaynakların dikkate alınmasını belirtmektedir. (Teater, 2019, s. 42)

Sosyal hizmet uzmanı müracaatçı ile çalışmalarında, bireylerin çevreleri arasındaki uyumları düzenlerken, onlara güçlenme yönlerini uygulamasını aktarır ve karşılarına çıkabilecek engelleri tek tek azaltmaya yönelik stratejik çalışmalar yürütülmektedir. Karşısına çıkabilecek engelleri azaltmaya veya tamamen ortadan kaldırmayı amaç noktası olduğundan, güçlendirme yöntemi ile amaca ulaşabilmektedir.

Bu uygulamalar güçlendirme temellidir. Tüm bu uygulamalar kullanılırken müracaatçının kültürü, değerleri, inançları, cinsiyet, gibi yaşamına etki eden farklılıklara duyarlı olmalıdır. Sistem ve ekolojik yaklaşım bireyi kendi çevresinde varlığını görmek ve bunu amaç edinen bireyi, aileyi, grup veya topluluğu bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmeye alınıp müracaatçının olumlu ve uygun olunacak müdahaleleri bulmaya gayret eden uygulama ve teorilerdir. Bu çalışma yapılırken sosyal hizmet uzmanının müracaatçıyı tüm yönlerini sosyal ve fiziksel çevreden yaşadığı olayları anlamaya çalışma, böylece yaşanan bu olaylardan ve etkileşimlerden müracaatçı bunları nasıl ve ne tür anlamlar yüklediği önemlidir.

Aileye yönelik yapılan çalışmalarda aile bireylerinin yaşam koşulları, ailenin kültürü, inanç, değerleri, aileyi tüm yönleri ile incelemeye aldıktan sonra değerlendirme süreci ile beraber aile sorunlarına yol açan engelleri ortadan kaldıracak planların yapılmasıdır. Aile bireylerini çevresi, yakın arkadaşları gibi çevresi içinde bireyi değerlendirmek ekolojik ve sistem yaklaşımından ilerleyerek ailenin güçlenmesini

sağlayacak adımların atılması, kaynaklara ulaşmada savunucu destek sağlanması ve güçlendirme yöntemi ile ailenin yaşam seyrini iyileştirme yönünde olumlu ve uygun adımlar atılması sağlanmalıdır.

2.6.3.Güçlendirme yaklaşımı

İnsanları davranışları konusunda etkili bir şekilde anlaşılmasının iki temel kavramı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi güçlendirme, ikincisi ise güçler perspektifidir.

Sosyal çalışmacının en önemli amaçlarından olan müracaatçılarla kendi hayatlarının farklı yönlerine ilişkin olarak iktidar ve kontrol elde etmelerine veya sağlamalarına yönelik olarak çalışmalar yapmaktadır. İktidar yoksunluğu veya arzu etmek ya da ihtiyaçları karşılamaya ilişkin olarak kaynakları ulaşamama ile mücadele içerisinde olurken sosyal çalışmacı güçlendirme süreçlerine kendisini dâhil eder. (Teater, 2019, s. 68). Böylelikle güçlendirme yaklaşımı sosyal hizmet uygulamaları kapsamında önemli bir yer edindiğini belirtmek önemli bir gelişme kaydedecektir.

Güçlendirme kavramını doğru anlayabilmek için öncelikle güç kavramını anlamak gerekmektedir. Güç, bireylerin bir şeyi bağımsız olarak yapabilmesi veya başkaları üzerinde kontrol ve onu etkilemeye yönlendiren kaynaklara sahip olmaktır. Güçlendirme kavramı ise güç tanımından türemiştir. Güçlendirmeyi; *“birey, grup ve toplulukların kendi yaşam biçimlerini kontrol altına almalarına olanak sağlamak ve hedefledikleri amaçlara ulaşarak kendi yaşamlarının kalitesini artırmalarına destek olmak”* için bir araç olarak görmektedir (Apak, 2018).

Sosyal hizmet uygulamasında güçlendirme yaklaşımı benlik algısının düşük olması, korkular, dış baskı, herhangi bir durumdan ötürü acı çekmesi, anksiyete, ruhsal problemler, alkol ya da madde kullanımı gibi durumlar da güçlendirme yaklaşımına ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bunların yanında mikro ve makro düzeylerinde müracaatçı grupları da yaşamlarında karşılaştıkları sorunlarla, sosyal hizmet müdahalesi yapılırken sosyal çalışmacılar güçlendirme yaklaşımının dan faydalanmaktadırlar.

“Güçlendirme insanların kendi hayatlarını akılcılık aracılığı ile kontrol edebileceklerini kabullenmeye ve bilişsel anlamlara vurgu yapmaktadır” (Yıldırım, 2017, s. 7).

Güçlendirme bireylerin yaşam koşullarına iyileştirme getirmek için kişisel, kişiler arası ya da politik gücünün arttırılması sürecine denilmektedir. Bireylerin, grupların, ailenin ve toplulukların kendi kaderleri üzerindeki güç ve denetiminin sağlıklı bir şekilde sağlanmasına yönelik amaçları olan bir uygulamadır.

Güçlendirmede sosyal hizmet uzmanı teşvik etmek, destek sağlamak, kolaylaştırmak, pekiştirmek, farkındalık oluşturmak ve serbest bırakmak, kendi çevrelerindeki bireylerde güçlü yanlarının meydana çıkartılması, böylelikle toplumun tüm kademelerinde adalet ve eşitlik alanlarında ilerleme kaydetmektir. Sosyal hizmet uzmanı bu durumda müracaatçının kendi durumlarının doğasını ifade etmesine, ne istediğini ve bu isteklere ulaşmada gereken alternatif yollarını keşfetmesinde ve ardında da kaynaklara ulaşmada yardımcı destek sunabilmektedir. Ailenin ve tüm toplumun bilgisini, becerisini, baş etme mekanizmalarını ortaya çıkarmak böylelikle güçlü yönlerini sosyal hizmet müdahalesinin süreci içerisinde etkili bir şekilde vurgulayıp kullanmak sosyal hizmetin ana fikrini, amacını ve felsefesini göstermektedir.

Güçlendirme yaklaşımı kendine güven duyma, düşünce olarak farklı bir bakış açısı sunan, kendine güven duygusunu kazandıran ve bu anlamda bireyin veya ailenin kendi hayatlarında söz sahibi olduklarının, hakları konusunda savunucu olmaları, bu tür konularda olumlu bir kazanç yolu sunmaktadır. Bu konudaki asıl amacımız ailenin herhangi bir sorun karşısında kendini ifade edebilmelerini sağlamaktır. Güçlendirme bireylerin kendilerini toplum veya aile içerisinde vasıfsız bir kalıp hizmet bekleyen değil, tam aksine aktif bir birey olarak kendi lehine yardımı dokunandır.

Güçlendirme bireylerin, grupların, toplulukların kendi yaşam süreleri içerisinde belli amaçlar doğrultusunda başarılı bir mücadele vermekle, yaşamlarını daha verimli ve kaliteli bir seviyeye ulaşabilmeleri için çaba göstermeleridir. Böylece toplum ve aile üyelerinin yaşamlarında karşılaştıkları güçsüzlük hissiyatının ortadan kaldıracak bir hale koyulması ve bireylerin içlerinde yatan güçlü yönlerini, aynı zamanda eleştirel bakış açılarını gün yüzüne çıkartacak, sonrasında da kendilerini yönetebilecek, sağlıklı kararlar alabilecek duruma gelmesini sağlamaktadır. Güçlendirme bir müdahale yaklaşımı olduğundan ve uygulama bazından da ele alındığında, sürece zemin hazırlamak, zeminin hazırlandığı sürecin sonunda toplum üyelerinin elde ettiği bir neticedir. Güçlendirme yaklaşımı gücü, şahsi, sosyal ve politik bir güç oluşumunu ele almakta olup zayıflığın her daim taraftarı olmayıp baskıcı oluşumları araştırıp sorgulamaktadır.

Güçlendirmenin amacı bireyler, gruplar ve toplulukların iktidarsız değil onların kendilerini daha güçlü hissetmelerini ve güçlü olduğunun farkında olduklarını sağlamaktır. Güçlendirme yaklaşımında iki önemli aşama vardır. Değerlendirme ve müdahale aşaması.

- **Değerlendirme:** Birey ve çevre arasındaki bağıllık ve etkileşim halinde olduklarını kabul gören ekolojik yaklaşımı ve uygulamasına uygun bir biçimde, sosyal hizmet uzmanı değerlendirmesini yapmak ve müracaatçıyı yaşamındaki şu şekillerde değişim için başvurulur. Sosyal hizmet uzmanı müracaatçı ile görüşmede onların yaşamlarında kişisel, kişiler arası, sosyo-politik, benlik saygısı, öz yeterlilik gibi bireyin, grubun, topluluğun, sorunlarına bir çözüm getirebilmek için değerlendirme süreci oldukça önemli bir aşamadır. Sosyal hizmet uzmanı müracaatçıların tüm yönlerine odaklanarak birey ve çevresi ile alakalı bilgiler toplamalıdır.
- **Müdahale:** Güçlendirme temelli yaklaşımda zaman sınırlaması ile alakalı bir durum yoktur. Güçlendirme yaklaşımı danışanlarla çalışmada kullanılan farklı açılardan biri olarak da kullanılabilir. Değerlendirme kişisel, kişiler arası ve sosyo-politik kısımları yer alacak şekilde birden fazla yönünün olması gerekmektedir.
- Değerlendirme kısmı tamamlandıktan sonra müdahale alanları belirlenir ve bunun üzerine bir anlaşmaya varılır. Sosyal hizmet uzmanı müdahale yaparken ekolojik ve güçlendirme yaklaşımın oluşturduğunda bireysel ve çevresel olarak hem müracaatçı hem de sosyal çalışmacı bu durumu dikkate almalıdır. Bireyi çevresiyle, ailesiyle birlikte sürece dahil edip hem ekolojik hem de güçlendirme yollarında değerlendirme ve müdahale yapılması bireyin yüksek yararına olacaktır. (Teater, 2019, s. 72)

2.6.3.1. Ailede maneviyat ve güçlendirme ilişkisi

Maneviyat kavramı Türkçeye Arapçadan geçmiş olan bir kavram olup “*maddi olmayan, manevi olan şeyler, mecazi anlamda yürek gücü, moral*” olarak tercümesi yapılabilir. (Apak, vd, 2019, cilt, 30, s. 2).

Maneviyat kavramında dini inançlar olarak yer edindiğini söylemektedir. Maneviyat insanların, sosyal hizmet mesleğinde, insanı anlama çabası noktasında önemli ve temel boyutlarından biri olarak rol alır. Maneviyat ve sosyal hizmet uygulamaları, zıt gibi görünen fakat bir amaç uğruna birlikte çalışan iki unsur olarak bilinmektedir. Sosyal hizmet ve maneviyat, kişisel ve sosyal sağlık açısından doğal bir müttefik olduğunu

söyleyebiliriz. Bu bakımdan benzer amaçları güderler. Her ikisi de insan sağlığı gibi mevzularda bireyin gelişimini teşvik etmektedir. Bu açıdan sosyal hizmet disiplini maneviyattan ari olarak düşünülemez (Apak, 2018).

Sosyal hizmet disiplinde manevi kabul, danışanların arayışları ve manevi ihtiyaç duyulan baş etme süreçlerinde, bir rehber kaynak olarak destek vermesi önemlidir. Maneviyat ve sosyal hizmet, pratik bir mesele olmamakla beraber aynı zamanda maneviyat asli bir mesele olup, bireylerin yaşam mücadeleleri içerisinde ihtiyaç duyulduğu kadarıyla, toplumun refah seviyesini üst düzeylerde tutmasının asıl amaçları içerisinde olduğu yer almaktadır.

Maneviyat ya da inanç insanların yaşamlarında karşılaştıkları sorunların çözüm noktalarında ve travmanın sağlıklı bir şekilde atlatılmasına önemli ve güç kaynağı olabilmektedir. Toplum içerisinde insanların genel olarak sığınma dalı, manevi inançlar ön planda yer edinmiştir. Maneviyat toplumda insanların “ben artık yapamıyorum benim için bu yaşamın anlamı nedir? Benim bu yaşamdaki amacım, var oluş sebebim nedir? Gibi sorular ve sorunlara bir yol gösterici olarak insanların tam bir iyilik halinin sağlanması ve güçlendirici yanıtlar vermesi. Böylelikle bireyler hayatlarını yeniden dizayn ederek tutum, davranış gibi etik olarak da manevi yönden ciddi destek kaynağı alırlar. Sosyal hizmet müdahalesinde birey kendi kaderini tayin ederken ve bu yol arayışı içerisinde, insanların inanç sistemlerinden yararlanmasını sağlayıp inancına saygı göstermekle beraber destek mekanizması sağlamak (Apak, 2019).

Güçlendirme yaklaşımı tüm insanların kendi güçlerinin olduğu ve bunların müdahale sistemi sürecinde etkin ve kullanışlı bir şekilde uygulayıp yaşamlarına aktarılması için inşa edilmiştir. Bunlar danışanların gelenek, görenek, inançlar, değerler, maneviyat, yetenek, kaynakları, başarıları gibi yönler olarak sayılabilmektedir. Bunlar içerisinde en temel kaynaklardan birinin maneviyatı olduğunu bildirmektedir. Sosyal hizmet uygulamalarına dâhil etmek kapsamında mümkün olabildiğini ve güçlendirmenin yanında maneviyatın da önemli bir rol aldığını tartışılmaz bir gerçek olduğu bilinmektedir (Apak, 2019).

Maneviyat genel olarak toplumdaki üyeler üzerinde ciddi manada etkisi bulunmaktadırlar. Aile içerisinde yaşlı, genç, kadın, çocuk, engelli gibi. Toplumun değer yargılarını belirten, ifade eden, kültürel, gelenek ve ahlak anlayışı gibi nesilden nesil-e

aktarmalarına vesile olan ve toplumun en küçük yapı birimi olan aile, toplum içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Sosyal hizmetin amacı insanların ihtiyaçlarını giderme yollarında başkalarına bağlı kalmadan kendilerini güçlendirecek değer yargılarına sahip olma ve onların var olan güçlü yanlarını ortaya çıkartıp yaşamlarında uygulamalarına, kendi kendini yönetebilme kapasitelerini arttırmak için manevi değerler yolunda bunları yapmak, süreci biraz daha kolaylaştıracak gibi olduğunu bilmeliyiz. Bunlar aile bağlarının güçlenmesi, birey, grup ve toplumun sosyal refahını ağırlamak için bireylerin inanç bakımından değer yargılarına odaklanmak aile üyelerinin, engelli, kadın, çocuk ya da yaşlının bu aşamalar sayesinde zor süreçleri hafifletecek kaynaklarının olduğu bilinmektedir.

Manevi bakım hizmetleri bireylerin ruhsal anlamda temel olan ihtiyaçların giderilmesi noktasında birey, grup ve topluluklara destek mekanizmaları sağlamak. Güçlendirme yaklaşımında en çok ihtiyaç duyulan güç kaynağı manevi yönden güçlendirmedir. Aile sorunları, engelli durumları, yaşlılık da psikolojik problemler, kadına yönelik sorunlar, göç, ergen gibi insanların yaşamlarındaki her alanına etki edebilen ve orada ciddi derecede varlığını sürdürdürebilen tek güç kaynağı manevi güçlenmedir. Manevi güçlenme insanların hayatlarında çözümün zorlaştığı problemler karşısında geleneksel toplum yapısına sahip olduğumuzdan dolayıdır ki maneviyat bireyler açısından problemleri kolayca atlatabilecek olan sağlıklı bir yol arayışıdır.

Anayasada “Herkes. Yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir” denilerek, manevî bir varlık olan insanın bu boyutuna vurgu yapıldığı gibi, kişiye manevi yönden kendini hem koruma, hem de geliştirme hakkı verilmektedir. Dolayısıyla kişi, sosyal hayatın sıkıntıları karşısında özellikle kendini manevî yönden boşluk içerisinde görmesi hâlinde ve böylece manevi sosyal hizmetlere, manevi bakıma ihtiyacın artması hususunda manevi yönden kendini koruma ve geliştirme adına sosyal devletten bu gibi hizmetleri talep etme hakkına sahiptir (Seyyar, 2014, s. 5).

2.6.3.2. Sosyal refah, sosyal adalet ve güçlendirme ilişkisi

“Sosyal refah zengin ve yoksul tüm yaş gruplarının sosyal işlevselliğini arttırmaya çalışmaktadır” (Zastrow, 2015, s. 38). Sosyal refah evsizlere ve ailesi olmayan kimselere destek sağlamak. Alkol ve madde kullanımı olan kimselere tedavi

yöntemleri sunmaktır. Duygu ve düşünce yönlerinde bireylerin ileriki yaşamlarını olumlu bir şekilde etki edecek karaların alınmasını, fiziki, ruhsal, zihinsel anlamda engeli olan bireylere rehabilitasyon hizmetlerinden faydalanmalarını sağlamak. Sosyal refah ayrımcılık gibi olumsuz davranışlardan yoksun bir şekilde bireylerin, ailelerin bu hizmetten yararlanmalarını amaç edinmektedir. Bundan dolayıdır ki sosyal refah ve sosyal hizmet arasın da oldukça önemli ve benzer ilişkileri bulunmaktadır.

Toplumsal kaynakların ve sorumluluklarının toplum içerisindeki bütün bireylere eşit bir biçimde dağılımının yapılması olarak tanımlanan sosyal adalet, sosyal hizmet ile bütünleşmesinde toplum içerisindeki hareketliliklerin önemli noktada rolü vardır. Sosyal refah yönünden atılan adımların ve bunların gelişmesinde, sosyal hizmetin güvenilirliğindeki toplum içerisinde bir değişim oluşturmasıyla ciddi manada etkili olmuştur. Sosyal hizmet mesleğinin, disiplin ve felsefesinin en temel hedefi şüphesiz ki sosyal adaletin sağlanıp hâkim olmasıdır. Toplumsal boyutta hayatımızda yer edinen “adalet” kavramı bireysel olarak da ele alınması önemli bir ölçüde gereklidir. Sosyal refah, sosyal adaletin sağlanması refah devletinin seviyesine ulaşmak için toplumun adalet ve sorumluluk bilinci içerisinde olmaları önemli bir ölçüdür. Toplumun bireyleri olarak aile ve/veya toplumun farklı kesimlerinde adalet, eşitlik, saygı ve değer verme bilinci ile oluşabilmektedir.

Refah Devleti, ileri bir boyutta sosyal refahı ve sosyal adaleti sağlamak maksadıyla, iktisadî ve sosyal yaşama aktif ve kapsamlı bir şekilde müdahale eden bir sosyal devlet modelidir. Sosyalizmden kısmen de olsa esinlenerek, klâsik kapitalizmin bir takım yanlış sonuçlarının telafi edilmesine dönük olarak geliştirilmiş bir devlet modeli olarak bilinmektedir. Refah Devleti kavramı, 20. yy. kapitalist toplumlarda üretim kargaşasını ve iktisadî bunalımları önlemek, kapitalist ekonominin kârlılık oranlarını düşürmeden toplumun yaşam seviyesini arttırmak ve bilhassa tüm çalışan bireylerin refahını gerçekleştirmek için meydana gelmiştir. Sanayi devrimi sonrası meydana gelen Refah Devleti, tüm bireyelerine en azından asgari hayat standardının ihtiyaçlarını tedarik etmeye ve fırsat eşitliğini korumaya yönelik olarak ciddi sorumluluklar almaktadır. Bu doğrultuda, tam istihdamın sağlanması; kamu harcamalarının da eğitim, sağlık, konut, çevrenin korunması, işsiz ve muhtaçlara yardım, altyapı yapımı gibi yatırım sahalarına kaydırılması için aktif sosyal politikalar üretmektedir (Barış, vd, 2019, s. 3).

Sosyal adaletin sağlanmasına yönelik yapılan çalışmalarda toplum içerisindeki tüm bireylerin değerlerine yüz çevirmeden bireylerin zarar görmelerini en az seviyeye indirgeyerek minimum düzeyinde zarar görmemelerini, aynı zamanda bu tür olumsuzluklara karşı korumak ve destek sağlamak. Örneğin; ekonomik olarak bir büyüme elde etmek, işsizlik sorununa yönelik refah politikaları sağlamak, kadınlara yönelik iş imkânları, doğum ve çocuk yardımları gibi ailenin yüksek yararını sağlayacak adımların atılması. Sosyal hizmet uzmanları; baskı altında bulunan bireylere ve onların adına toplumsal yönden bir değişim sağlama mücadeleleri içerisinde yoksulluk, işsizlik, ırksal ya da cinsiyet gibi yönlerden ayrımcılık olarak toplum içerisinde hizmet kaynaklarına ulaşmalarına ve fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik hizmetler sunmaktadır. Gerektiği durumlarda savunucu rolü üstlenmesi ve sosyal adaletsizliğe karşı sosyal adalet; sosyal refah, sosyal hizmet uygulamaları ve güçlendirmenin etik kurallarından yararlanmışlardır. Güçlendirme sosyal hizmet uygulamasında toplumdaki bireylerin, ailelerin ve tüm fertlerin sos yo-ekonomik, politik gücünü arttırmak maksimum seviyelerine ulaştırmaya yönelik yapılan çalışmalardır.

Her bir kişi saygı ve adaletle davranılmayı, istismar ve sömürülere karşı muhafaza edilmeyi, aile ve anlamlı bir iş sahibi olmayı, temel sağlık ihtiyaçlarına ve sosyal hizmetlere ulaşabilmeyi hak etmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi şunu ifade eder: *“İnsanlık ailesinin tüm fertlerinin doğal haysiyetinin, eşit ve devredilemez haklarının tanınması özgürlüğün, adaletin ve dünya barışının kaynağıdır”*(Sheafor, vd, 2015, s. 42).

Sosyal refah anlayışı her bir bireyin temel ihtiyaçlarının giderilmesiyle oluşturulacak olan en uygun bir sosyal çevresinin, belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda belirli kaynaklar aracılığıyla toplum içerisindeki bireylerin güçlerini fark etmeleri, uygulanabilirlik elde etmeleri ve amaç edinen birey, grup ve toplumsal olan refahın hangi yol arayışları ile keşfedilebileceğini odak noktası haline getiren uygun bir anlayış olarak bilinmektedir.

Sosyal adalet alanında önemli çalışmaları olan Aristo'ya göre adalet insanlara yönelik orantılı davranış olarak değerlendirmektedir (Kaynak, 2017, s. 6).

Sosyal hizmet mesleki bir disiplin olarak toplumu ve kaynaklarını dikkate alarak birey, grup, toplumların refah ve adaletin kapsamı alanında olan bir seviye amaç edinmektedir. Bu hakkı savunan, birey ve toplumların iyilik hallerinin artmasını, sağlam

ve iradeli amacıyla, politik alanlarda bunu dile getiren meslek dalı sosyal hizmettir. Sosyal hizmet toplumda sağlıklı, refahın belirgin olduğu ve adaletin işlendiği meslek olarak bilinmektedir. Sosyal hizmet mesleğinin disiplini olarak hak temelli bir yaklaşımla insan haklarını ve sosyal adaletin sağlanması aşamalarındaki mesleki uygulamalar bütünüyle kapsamayı hedeflemektedir. Ülkemizde bulunan hizmetlerin eşit bir şekilde faydalanmasını sağlamak. Kaynaklara ulaşmada kolaylık sağlanması, politik alanların adalet ortamında olması ve böylece sosyal hizmet, sosyal adaleti sağlamakta bireylerin ihtiyaçlarını karşılamada sosyal refah amaç için araç olarak faaliyet göstermektedir.

Bauman göre adalet kavramı adaletsizliğe göre konumlandırılmakta ve tanımı yapılmaktadır. Adaletsizlik elde olan tek veridir. Adalet, adaletsizlik eyleminin ortaya çıkardığı sonuçların giderilmesi, düzeltilmesi ve telafi edilmesidir. Adalet adaletsizliğin vuku bulduğu durumun reddedilmesi olarak ele alınmakta ve adaletsizlik algısı da mevcut durum ile bir önceki durum arasındaki karşılaştırmadan doğduğu bilinmektedir. İkinci olarak ise Bauman, adalet arzusunu aktif olarak hâkim kılmak için adaletin belirsizliğe, herhangi bir sonuca ulaşamama ve müphemliğe muhtaç olduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda O, adaletin değişkenlik özelliğinden bahsetmektedir. Adalet, ulaşılan standartlarla yetinmeyip sürekli olarak ulaşılanın üstünde standartlar tanımlamayı ve adaletin çitasının yükseltilmesini ifade etmektedir (Başer, vd, 2017, s. 3-4).

Toplumun adalet içerisinde yaşamaları için bireylerin kendi hak ve özgürlüklerini benimseyip aile ve toplum içerisinde bireylerin herhangi bir dezavantaj konuma düşürecek hallerden kaçılması gerektiğini bireylerin refah düzeyi için önemli olduğu belirtilmektedir.

Sosyal hizmet uygulamalarından güçlendirme aynı şekilde toplumun yaşam biçimlerinin gelişimini sağlamak üzere sağlıklı adımlar atılsın diye bireysel ve bireyler arası ya da politik bir gücün sağlanması olarak bilinmektedir. Tüm bu süreç sosyal adaletin gelişimi, dağılımı ve yaygınlaşmasına yönelik hizmet etmektedir. Bireyler kendi kendinin uzmanı olduğu gibi kendi içsel yönlerini güçlendirir. Sosyal hizmet uzmanı ise sadece bu süreçte yardım etmelidir. Bazı durumlarda selp determinasyon “kendi kaderini tayin hakkı” müracaatçılara verilmelidir. Bu durumda sosyal hizmet uzmanı herhangi bir yönlendirici rolü olmamalıdır. Böyle bir durumun sonucunda sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı ile birlikte bir çözüm arayışı içerisine girecektir. Sosyal hizmet uygulamasının en önemli etik kurallarından olan gizlilik ilkesi olarak bilinen, uzman ve müracaatçının

güven ve ortaklık ilişkisi kurmasına vesile olur. Alternatifler sunan bir sürece girmiş olunacaktır.

Güçlendirme temeli olan birey, grup ya da aile düzeyinde yer edinmiştir. Sosyal hizmet uygulamalarındaki temel amaç ve hedefi sosyal adalet anlayışıdır. Sosyal adaletin hedef noktasına doğru farklı varsayımlarla şunu söyleye biliriz. Bireylerin yeterliliklerinin tam olup donanımlı bir kapasiteye sahip olmuşlardır. Bazen yeterliliğini gösteremediği durumlarda bireyin kusuru olmayıp yeteneğini hayata aktarmasına imkân tanınmamış, sistemin aksamaması ve fırsat eşitliliğini elde edememiş olabilir. Müracaatçı ve çevresi davranış biçimlerinden hem kişisel hem de sosyal yönden çevreleyen toplumsal koşullarda ortaya çıkacaktır. Daha sonra güçlenmiş olmanın verdiği ehemmiyet budur. Bu durumda sosyal adaletin gelişmesine olanak tanıyıp gerçekleşmesini sağlamak.

Psikososyal olarak mikro düzeyde bir iyileştirme yönünden gelişme sağlayıp, makro düzeyde ise sosyal değişim ve politik yönünde her uygulama sahasında sosyal adaletin temel hedefine ulaşmada sosyal hizmetin modern değişiklikleri içerisinde yer edinmektedir. Bu değişikliğe cevap hazırlayan birey olarak kendi yaşamında ya da toplumun geniş alanlarında gereksinimlerini gidermede sorunlardan çok çözüm yoluna başvurmalarına ve bunlar içerisinde sorunun sahibi çözüm konusunda da baş rol olarak tanıyan paradigma güçlendirmedir.

Bireyler toplumsal yönden değişimin self determinasyon yaşamını olumsuz bir şekilde etkileyen sosyal adaleti vurgulayan tüm boyutlarıyla bireylerin özgürleşmesine yönelik yapılan çalışmalar sonucunda, toplumun tüm bireyleri arasında eşitlikçi bir davranışı müdafaa etmektir. Birey, aile ve toplumun yaşamlarındaki önyargı ve sömürü gibi dışsal bariyerler olduğunu ve bu nu anlama yönünden, yardımcı olmaktır. Yardım etme ilişkisinde sosyal hizmet uzmanı bireylerin patolojik yönlerine değil güçlü yanlarına odaklanmalıdır.

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de olmak üzere sosyal hizmetten faydalanmak için başvuran danışanlar maddi ve manevi ihtiyaçlarını belirgin bir hale getirmişlerdir. Danışanların yaşamlarını, daha anlamlı bir hal almalarındaki güçlük çektikleri ve yaşamlarında meydana gelen sorunlarda ve onlarla nasıl başa çıkabileceğine dair problemler yaşanması, kendilerini yetersiz olarak görmeleri, böylece bu tür olumsuzluklarla karşılaştıklarını ve güçlükler yaşandığı bilinmektedir. Türk aile yapılarında etnik köken olarak farklılıklarla zenginliği olan ülkemiz, bunun yanında da

inanç, kültürel, milli ve manevi değerler açısından da değişiklik gösterdiğini, sosyal hizmet uzmanı bu farklılıklar karşısında duyarlı olması ve danışanlar ile görüşmelerinde bu değerleri göz önünde bulundurarak müdahale aşamasını hiçbir ayrımcılık yapmaksızın sosyal hizmet uygulamasının etik kurallarını değerlendirmeye alması, süreç için sağlıklı bir gelişme kaydedeceği kaçınılmaz bir gerçek olarak bilinmektedir.

Sosyal hizmet birey, grup, toplumların yapısal ve çevresel olarak elde olmayan durumlar sonucunda meydana gelen toplum içerisindeki yoksulluğun, eşitsizliğin ve buna benzer olumsuz olan durumları tedavi etmek ve bunları gidermek için öncelikle toplumda değişen koşullar, bunun sonucunda yaşanan problemler, kişi, aile gibi alanlarda toplumun refah seviyesini arttırmak, adalet, eşitlik, milli ve manevi değerlere saygı duyan hizmet temelli bir alandır. Bunların hizmet ve yardım modelleri sosyal yardım, çocuk, aile ve evlenme konusunda danışmanlık, yaşlılarla ilgili atılan adımlar, fiziki ve ruhsal yönden hizmetler, gayri ahlaki davranışlar sergileyen bireylere yönelik rehabilitasyon çalışmaları, engelli bireyler için yapılan hizmetler, toplumun kalkınması, refahı için bu ve bunlara benzer alanlarda hizmet paradigması bulunmaktadır. Sosyal hizmetlerin uygulama ve hizmet alanları oldukça zengindir.

Sosyal refah devletlerinde sosyal adalet anlayışının hâkim olduğu ülkede aile politikaları bulunmaktadır. Aile politikaları sosyal politikanın canından bir parçası halinde olduğunu söyleyebiliriz. Aile politikaları devletin yönettiği, devlet tarafından yönetildiği planlı bir müdahale aşamasıdır. Devletin gelir dağılımı, konut, sağlık hizmetleri, eğitim gibi hizmetler aile kurumunu etkilemektedir. Aile politikası uygulamalarını şu şekilde söyleyebiliriz,

İlki, politika gelir sağlayan yanında istihdam politikalarını da içermektedir. İkinci grup, eğitim ve danışmanlık hizmetleri gibi, ailenin yaşamını geliştirmek ve rahatlatılabilmeye yönelik olarak hizmet kaynakları yer edinmektedir. Üçüncü grup ise ailenin yerini tutacak veya onun yerini alabilecek tedbirler olarak isimlendirilen, aile bireylerinin ayrı ayrı ya da yarı zamanlı olarak yaptığı işleri devralacak hizmetler ve aile dışı kurumsal yapıların oluşturulmasını öngören önlemlerdir (İçağasioğlu Çoban vd, 2009, cilt, 11, sayı, 5, s. 3).

İnsanların en temel ihtiyaçlarının giderilmesi açısından, sosyal hizmet kapsamı içerisinde bireylerin sağlıklı bir hayat yaşamaları ve toplumun sosyal politika uygulamalarına ihtiyacı önem arz etmektedir. Bu hizmetlerin hakkaniyetli bir şekilde

uygulanıp yapılması, sosyal adalet anlayışı ile aileye yönelik sosyal politikaların uygulanmaları bulunmaktadır.

Ülkemizdeki politikalara baktığımızda aileye yönelik sürekli olarak bir gelir sahibi yapacak onlara güçlendirici bir hizmet tam anlamıyla sunamayacak kadar yeterli olmadığı söylenebilir. Yapılan yardım türleri aileyi bağımlı hale getiriyor, bundan dolayıdır ki hizmet politikaları şu örnekle daha açık bir şekilde açıklayabiliriz; balık yemeğini verirken yanı sıra balığın nasıl tutulacağı hakkında bilginin verilmesi ve öğretilmesi gerektiğini düşünmekteyim. Bağımlı hale gelmeden bireylere, iş gücü imkân sağlamak, engelli bireylere kendini toplumdan dışlanmış hissetmemesi için daha çok kurum ve kuruluşlarda iş imkânından yararlanmalarını sağlamak, var olanlar yeterli olmamakla beraber engel düzeylerine göre imkân sağlatılması gerekmektedir. Ülkemizde ayni veya nakdi olarak yardımların yapılması hususunda dağınık bir yapının olduğunu söyleyebiliriz. T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kurum ve kuruluşlar, (SHÇEK, Sevgi evleri) sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları (SYDV), bunun yanı sıra belediyelerin sosyal yardımları, sivil toplum kuruluşları gibi birbirinde farklılık gösteren kurum ve kuruluşların aslında aynı ama bir birinden değişiklik gösteren hizmetleri sunmaktadırlar. Ailelere yardım konusunda yapılan ve gözlenen kriterler, hizmet sunan kurum ve kuruluşların hizmet anlayışlarının özelliklerini, tespit konusunda şartlarının olması açısından bir birinden farklı olarak bilinmektedir.

Ülkemizde yapılan hizmetlerin takibi oldukça mühimdir. Aile birliğinin koruması açısından aileyi güçlendirmek, son derece önem arz eden durumlar arasındadır. Ailede şiddet, ebeveynler ve çocukların aralarındaki ilişkinin durumu, ihmal ve istismar gibi konularda, danışmanlık eğitimi, aileye yönelik çalışmalar içerisinde önemlidir. Toplumun temel taşı olan aile kurumu, yapılan hizmetler sonucunda ailenin birlik ve beraberliğini korumak, sosyal hizmet uygulamaları bu koruma odağı içerisinde aileyi güçlendirecek yönden emin adımlar ile hizmet anlayışını sağlamaktadır. Aile politikaları aileye yönelik olarak hizmetlerin oluşum aşamasının temel taşıdır. Buradaki amaç aileye yönelik çalışmaların pozitif bir bakış açısıyla ilişkileri güçlü hale getirmektir. Sosyal yönden aileyi destekleyecek, aile bireylerinin ihtiyaçlarını gidermede ve bilhassa çocukların sağlıklı bir gelişimi için hem aileyi hem de aile içerisinde dezavantajlı konumda yer alan üyeleri çocuk, engelli, yaşlı gibi odak noktasına alıp güçlenmesini sağlayıp hizmet sunmaktadır. Aile politikalarının oluşumu ve aileye yönelik hizmetlerin yapılması,

yürürlüğe girilmesi sosyal hizmet mesleğinin temel olan disiplinleri içerisinde yer almaktadır.

Doğrusu insan iyi düzenlenmiş ve sağlam bir plana göre şekillenmiş, mekanizma değildir. İnsan bir varoluşa sahip olabilmesi açısından, kendi özünü oluşturmak ve kendini olduğundan başka biri haline getirmek için yaşamını bilgiyle, erdemli eylemleriyle anlamlandırmak zorundadır (Özerkmen, vd, 2016, s. 23). İnsanlar yaradılış gereği olarak yaşamlarında büyümesi, anlaması, algılaması gibi çeşitli evrelerden geçerek bilgi, beceri ve elde ettiği kazanımları ile kendini topluma göstermek için bilgeliğiyle, aklıyla kendisinin farkındalığı arttırarak toplum ve ailesi için sağlıklı, özgüvenli bir birey olduğunu göstermektedir. Ailenin yapısı bilgi ve akıl temelli olduğunda, bireyler daima oluşan problemlere karşı kendilerini kontrol altına alabilmektedirler. Ailenin yapısını korumak, toplumun gelişmişlik düzeyini en üst seviyelere çıkartmak için, sosyal refah, sosyal adalet, sosyal politikalara her dem ihtiyaç duyulduğunu söyleyebiliriz.

Sosyal politikanın ana görevi, geleceğe dair ümitsizlik, endişe ve belirsizlik, güvencesizlik korkusu gibi olumsuz duyguları yok etmek toplum içerisinde güven, huzur ve barış tesis etmektir. Sosyal politikaların temelindeki ilkeler, insanlık sevgisini en yüce değer olarak görme ve insancıl değerleri, bireyin onurunu savunan felsefi ve edebi öğretilerden beslendiğini göstermektedir (Yolcuoğlu, 2014, s. 187). Böylelikle insan hakları bağlamında her insanın eşit bir hak anlayışı ile haklardan yararlanacağını, sosyal politikanın girişimleri devlet ve millet açısından refah seviyesine ulaşma yolunda mücadeleci olarak görüntü vermektedir.

Bireylerin temel olan ihtiyaçlarının giderilmesi ve onlara eğitim, sağlık, yeme, içme, giyinme gibi gereksinim durumlarının çözümüne yönelik politikaların, eşitlik anlayışı ile uygulanması ve toplum fertlerinin engel durumları gibi hiçbir detayı atlamadan bunları görmezden gelmeyerek hizmetlerin sunulması. Maddi anlamda teknik desteklerin sunulması, toplum ve aile sistemine uygun gelebilecek bireysel ilişkiler kaydetmek, açısından aydınlık bir çağ için eğitim, bir birey için gelecek açısından oldukça önem atfetmektedir. Eğitimin sağlıklı bir şekilde verildiği ve alındığı bir ülke, şehir ve/veya bir beldede orada cehaletin yok oluşu demektir. Sosyal adalet ve sosyal refahın sağlanması açısından öncelikle bireylerin aralarındaki bağların güçlü olması, atfedilen değerlere göre yaşamlarının kalitelerine uyulması ve eğitim-öğretim gibi önemli bir gelişim kaydeden yargıların, öncelikli olarak aile içerisinde verildiğini unutmamak

gerekir. Ailede sađlıklı bir iliřki iřlenirse sosyal refah ve adalet sađlanmış olur, çünkü geleceđimiz olan çocuklar olumlu dūřunceler ile yařamlarını sūren aileler içerisinde būyūdūđunde, gelecek için bir umut var demektir. Sosyal hizmet mesleđin temel amacı tūm toplum içerisinde sađlıklı bir iliřkinin vakıf olabilmesi için mūcadele etmesi ve sūrdūrūlebilir bir hal almasını sađlamaktır.

2.6.4. Ailenin Gūçlendirilmesinde Őne ıkan Uygulamalar

2.6.4.1.Sosyal inşacılık

Bireylerin kendilerini ve içerisinde yařadıkları dūnyayı ne tūr anlamlar yūklediđi, kendileri açısından ne anlamlar yūklediđi, nasıl gōrdūđū, neler hissettikleri, gerçekliđin neler olduđunu, nelere inandıklarını belirtmektedir. İnsan biyolojik olarak başkalarıyla bir dūnya veya evren inřa etmeye ve bōylece yařamaya çalıřmaktadır. İnsan dođa ile bir etkileřim içinde olmakla kendi gerçeklerini inřa etmeye çalıřır. İnsan organizması kendisi bir dōnūřum içerisinde olduđundan dolayı bireyler bōylelikle kendisini ūretken hale getirir.

- Sosyal kurmacılık: Gerçeklik toplumda etkileşimde kullanılmasıyla oluşur; sosyal sūreler gerçekliğin inşasında asıldır.
- İnşacılık: Gerçeklik insanın biyolojisi, sūreleri (oluşumu) ve bilişsel yapısıyla oluşur; gerçekliğin inşasında bireyin zihni esas unsurdur.
- Sosyal inşacılık: Gerçeklik bireysel ve sosyal etkenlerce eşit olarak oluşturulmaktadır (Teater, 2019, s. 87).

Sosyal inřacılık bireylerin bilgiyi bulmak ya da keřfetmekten çok inřa ettiđine veya ūrettiđine inanmaktadır (Teater. 2019. s. 89). Olumlu anlayıřlar, uygulamalar ve dil yolu ile inřa edilir. Sosyal inřacılık her bireyin yařam deneyimlerine deđer vererek, sosyo-kūltūrel açıdan birey ve toplumun deđerlerinin etkisiyle bir durumu her bir bireyin farklı bir řekilde deneyimleyebileceđi bilinmektedir.

Sosyal inřacılık insanların davranıř ve uygulama ile birlikte sosyal çevrenin bireysel iřleyiřinin nasıl olduđunu incelemektedir. Mūracaatı ile arasındaki iřbirliđi geliřtirmesi onemlidir. Mūracaatının yōnlendirmeleriyle hareket etmek. Bu durum mūracaatının sorununu belirtmesi ve tanımlaması bireysel olarak da hedefini belirtmiř olmakla kendi durumunu belirtmiř olur. Mūracaatının dilini ūđrenmek ve kullanmak, iř

birliği açısından önemlidir. Kendi durumunu açıklarken, kavramlara verdiği önemi anlayıp ve kullanmaya çalışılmalıdır. Gerçeklik diyalog, konuşmak gibi yollarla inşası yapılmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı değişimin gerçekleşmesi için bu yolda engelleri ortadan kaldırmaya çalışır.

2.6.4.2. Feminist teori ve uygulama

Feminist teorinin amacı erkek ve kadın arasındaki farklılıkları yaşam suresince nasıl meydana geldiğini anlatmaktadır. Bununla birlikte bağlantılı bir şekilde feminist uygulama, erkeklerle kadınlar arasındaki bu farklılığı güçlendirmenin temel olduğu ve uygulanabilir yaklaşımlar şeklinde sunmayı amaç edinmektedir. Feminist teori ve uygulamanın farklı bir amacı da kadınlar üzerindeki baskılar hakkında farkındalık oluşturmak ve kadınların kendi hayatları hakkında kontrolü ele alabilmeleri açısından onlara yol arayışları sunmaktadır. Teori ekolojik yaklaşımın birey ve evre arasındaki karşılıklı olarak bağlılık ve bağımlılık anlayışı ile uyum içerisinde olduğu bilinmektedir. Böylelikle feminist yaklaşım birey ve / veya çevresinde değişim oluşturmak, bireysel glerini arttırmaya yönelik olarak yol göstermek ve pozitif yönde dönüşüm ve gelişmeyi sağlamak için hedeflemektedir. Feminist teoriyi ve uygulamayı temel alan sosyal hizmet uzmanı genel olarak;

1: Patriyarkiyi sonlandırma

2: Kadınları güçlendirme

3: evresi içerisindeki kişi bağlantılarını görme, bu özelliğin genellikle feminist teoride genellikle kullanılan ve “kişi sel olan politiktir” görüşüne atıf olarak yapmaktadır.

4: Kadınların farkındalık seviyesini arttırmak ve toplumu, yapısal toplumsal cinsiyet eşi tsizliklerin kaynağı olarak ciddi yetle inceleme işlevlerini yerine getirmelidir. (Teater, 2019, s. 105)

Feminist teori ve uygulama doğası gereği baskı karşıtıdır. Kadın ve erkekler için fırsat ve kaynaklara eşi t bir şekilde erişim kolaylığı sağlayacak sosyal değişimi savunmaktadır. Feminist yaklaşım kadınlar üzerindeki baskı oluşturan toplumsal cinsiyet rollerinin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak yol arayışları sunan ve kişi sel olarak politik eşi tsizlikleri en aza indirgemek için çalışmaktadır. Feminist sosyal uygulaması güçlendirme temelli olmakla beraber sosyal çalışmacı kadınlarla çalışırken ilişkilerde ve

toplumda eşitsiz ve baskı teşkil eden durumlar karşısında mücadele etmektedir. Kadınları güçlendirmedeki amaç toplum içerisinde kişisel ve / veya bireyler arası toplumsal düzeyde güçlendirmeyi sağlıklı hale getirmek ve kaynakları ulaşılabilir bir düzeyde sağlamak. (Teater, 2019, s. 118)

2.6.4.3.Kişi merkezli yaklaşım

Kişilik kuramı terapideki danışanlarıyla gerçekleştirdiği doğrudan olarak yapılan çalışmalarla gelişmekte olduğunu bilinmektedir. Kuramın gelişmesi kişilik olarak benliğinin, bireyin mekanizmaları değerlendirme sürecinden sonra danışanların tedavi olarak arayışlar içerisine girmelerine sebep olan deneyimlenmiş tecrübelerden sonra gerçekleşmiştir (Teater, 2019, s. 92).

Kişi merkezli yaklaşımın amacı müracaatçılara şimdiye kadar kendilerinin farkında olmadıkları yönlerini, özlerini, gerçek olarak benliklerini keşfetmeleri konusunda yardımcı destek olmaktır. Müracaatçı yaşamının nasıl olacağına dair kararların alınması ve böylece her bir bireyin içerisinde, varlığını sürdüren kendi içsel özgürlüklerinin farkında olabilmesinin sağlanması. Kişinin kendi yaşamı hakkında hükümlü olduğu konularında bilgilendirilmesi. Kişinin kendi hayatıyla alakalı olarak önemli karar merci sinin olmasını ve bunların kendi tarafından onaylanması gerektiğini fark etmesi.

Kişi merkezli yaklaşım birey yeni bir hayat yaşantısını açık bir şekilde yönelir. Herhangi bir ilgisiz durumlara maruz kalmadan, birey artık kendi varlığına güvenerek hayattaki deneyimlere hazır bir şekilde kendine güvenir ve bir karar mekanizması olarak kendini görür. Kişi kendi içinde bir değerlendirme odağı geçirip, kendini gerçekleştirmek yolunda yaşamındaki benliğin keşif yolunun olmadığını farkına vararak bireyin hayatında sürekli bir değişim içinde olduğunu ve devamlı bir akış içerisinde bulunduğunun ciddiyetini anlar. Kişi merkezli yaklaşım genel olarak bazı yönleri diğer kuramlarla beraber sürece dahil edilebilmektedir. Örneğin motivasyonel görüşmeye baktığımızda kişi ile empati kurulması koşulsuz bir şekilde saygı ve işbirliğinin olması, bu kişi merkezli yaklaşımın temel ilkelerine dayanmaktadır. Bu yaklaşım yapısı gereği güçlendirme ve yönlendirici karşıtıdır. Müracaatçılar üzerinde değil de, onlarla birlikte süreci değerlendirmeyi amaçlamaktadırlar.

2.6.4.4.Motivasyonel görüşme

Motivasyonel görüşme teknik olmaktan ziyade bir iletişim yöntemi olduğu belirtilmektedir. Motivasyonel görüşme sürekli olarak olumlu bir değişim yapabilmek için müracaatçıların kararsızlıklarını, belirsizliklerini ve odak noktası olan yönlerine doğru hedef amaçlayan bir yaklaşımdır. Sosyal hizmet uzmanı sürekli olarak pozitif bir davranış değişikliğini gerçekleştirmesini ve müracaatçıyla birlikte kararsızlıkları yok edecek içsel olarak motivasyonu nu meydana çıkarmak üzerine çalışmaktadır. (Teater, 2019, s. 158)

Motivasyonel görüşmede önemli olan müracaatçının değişimi yapmak ve duyduğu istek için niyetinin ne tür ve derecede olduğu önem taşır. Güven ise müracaatçının değişimi ortaya çıkarabileceğini ve buna olan inancının ne derecede olduğu. Hazır bulunma olarak da müracaatçının yaşamında bir değişiklik yapmaya hazır olduğunu anladıktan sonra ve değişimin verdiği önemi veya değişimi yapabilme açısından kendisine karşı güven değişimi için hazır olma, müracaatçının motivasyonel bir değişimin gerçekleşmesi için bunlar önemli bileşenlerdir. Motivasyon el görüşme sosyal hizmet uzmanının müracaatçıyı olumlu davranış olarak değişikliğini gerçekleştirmek için ve kararsızlıkları ortadan kaldırmaya yönelik olduğu bir yöntemdir. Motivasyonel görüşmede önem, güven, hazır bulma ve bunun sonucunda motivasyon gerçekleşmiş olmaktadır. (Teater, 2019, s. 145)

Bu görüşmelerde sosyal hizmet uzmanlarının takipte kalması gereken ilkeler empati, çelişkilerinin meydana çıkmasını sağlamak, dirence karşı zıt davranmamak. Kendisine olan yeterliliği konusunda destek sağlamak. Bireylerde değişimi sağlamak için niyet, hazırlık aşaması, eylem, devamlılık olmak üzere bunlara uymak, sosyal hizmet uzmanının destek mekanizması ile olumlu yönde değişim sağlanabilir. Motivasyonel görüşmelerde açık uçlu sorular sorularak müracaatçının kendisini daha rahat bir şekilde ifade etmesini sağlayabilmek. Müracaatçıyla zorlu geçen görüşmelerin sonucunda uzman onu onaylar ve teşvik edici durumları sergiler. Motivasyonel görüşmede yansıtma uygulanırken sosyal hizmet uzmanı müracaatçının sorunlarını çözmek için değil, tamamen onun yanında olduğunu ve müracaatçının söylediklerini dinlemek için odak noktası olmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı her görüşmenin sonucunda müracaatçı ile neler yaptığına, yansıtma ve aralarındaki tartışmaların son noktasını belirlemek için özetleme

yapılabilir. Motivasyon el görüşme, müracaatçıları kendi kendinin uzmanı olarak görmekte ve böylece bakış açılarına. Kararlarına değer vermektedir.

Motivasyonel görüşme merkezinde müracaatçının olduğu kararsız durumlarını keşfedip onları yok ederek ve değişim için motivasyonunu yükseltmeye amaç edinen, gidilmesi gereken yolun metodunu anlatmaktadır. Değişimi ve kararsızlığı ortadan kaldırmayı amaçlayan bir uygulamadır.

2.6.4.5.Bilişsel davranışçı terapi

“Bilişsel davranışçı terapi davranış olarak koşullanmalar ile, temel alanları öğrenmek ve bilişsel olan araştırmalı olan psikolojik bir yaklaşım olarak bilinmektedir” (Teater, 2019, s. 95). Bilişsel davranışçı terapi müracaatçının sorunlarını hafifletme yönünde, hem duygu hem de inanç olarak sorunlarını ortadan kaldıracak müdahalelerin yapılması ve bunların bir arada değerlendirilmesini söylemektedir

Sosyal hizmet uzmanı müracaatçının davranış, duygular, düşünceleri, değerlendirmeye alarak ve bu süreç içerisinde olumlu bir hal alabilmeleri açısından sürdürülebilir bir durum sergilemek.

Davranışçı terapi özellikle bireylerin davranışlarını nasıl ve nereden öğrendiği ya da kazanımlar sonucunda eldi edilmiş ve hangi davranışlar kalıcılık sağlamış. Bunların nedenleri nelerdir, davranışlarında artma, azalma gibi durumları görüldüğünde bunların nasıl ve ne şekilde oluştuğunu değerlendirir. Bilişsel terapi müracaatçının kendi sorunları ile ve kazanımlarını serbest bir şekilde ifade etmektense, sorunlara etki eden duygusal ve davranış yönlerinin incelenmesi açısından terapi için olumlu olduğu düşünülmektedir.

Bu yaklaşım aile açısından değerlendirdiğimizde ailenin olumsuz olan duygu, düşünce ve davranışlarını olumlu olabilmeyi kazandırmak. Ailenin yararını sağlayabilecek adımların atılması ve sorunların incelenmesi, değerlendirilmesi, bilişsel davranışçı terapisinin amaçladığı yönde müdahale edilmesini söylemektedir. Bu yaklaşım hayatta yarar sağlayabilecek kazançları tedarik eden müdahaledir. Sosyal hizmet uzmanı müracaatçının çalışmalarının sona erdikten sonra, müracaatçının duygu, düşünce, anlama gibi yeni hislerin yönlerini, yol arayışlarını, bilgi ve becerilerini tam olarak birey kendi gerçek hayatında uygulayabilecek duruma getirmesini amaçlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanı müdahale yaparken bulunan sorunların tanımlamasında, kültürün önemli bir yeri

olduğunu unutmamak gerekir. Burada bireyin özellikleri duygu ve düşünceler gibi kültür açısından değişiklik göstereceğini bilmekle beraber tüm boyutuyla incelenmesi ve müdahalenin, bu özelliklere uyarak yapılması önemli noktalardandır.

Bilişsel davranışçı terapi inceleme, müdahale, değerlendirme ve olaylara karşı nasıl tepki verildiği gibi aşamalardan müdahale yapılmaktadır.

2.6.4.6.Çözüm odaklı yaklaşım

Çözüm odaklı yaklaşım sosyal hizmetin, sorunları çözmek için kullandığı bir uygulama olmakla beraber, müracaatçıların yaşadıkları yaşantılarını, bilgi, beceri edinimlerini hedef olarak belirlediği bir istikamet üzerine devam edip yeni bir yol sunmaktadır. Çözüm odaklı uygulama sosyal hizmet uzmanı müracaatçının belirlediği hedefi bilmesiyle ve onlarla çalışmak için bir zemin hazırlar.

Çözüm odaklı uygulama kırık değilse tamir etme, eğer bir şey fayda sağlıyorsa onu yapmaya ve devam ettirmede ısrarcı olmak, fakat yaptığın bir iş, hareket, durum gibi davranışlar işe yaramıyorsa, herhangi bir sonuca bağlamayıp fayda sağlamıyorsa onu bırakıp farklı bir yöne odaklanmak, başka şeyler yapmaya gayret etmek. (Teater, 2019, s. 193) Buradaki asıl amaç müracaatçının hayatında fayda sağlamayan gereksiz duygu, düşünce gibi durumlardan kurtulup daha olumlu ve sağlıklı karar mekanizmalarını kazandıran yönleri doğru odaklanmasını amaçlamaktadır. Bu yaklaşımda sosyal çalışmacı müracaatçıyı sürekli olarak pozitif bir düşünce ile olumlu çözümler üretmeyi sürekli bir hal almasını sağlamaktır.

Müracaatçının dünyasında sürekli olarak değişim olmakta ve önemli olan bu değişimi olumlu bir şekilde sağlamak. Bazen küçük bulduğumuz değişimler yaşamımızda daha büyük bir değişime yol açabilmektedir. (Teater, 2019, s. 194)

Sosyal hizmet uzmanı müracaatçı ile görüşmelerinde yaptıkları bazı değişimler müracaatçı üzerinde etki sağlayıp sonrasında, yaşamı içerisindeki farklı alanlarda kullanmaya başlamasında etkili olacaktır ve o anda müracaatçının yaşamı ile alakalı daha büyük bir değişim oluşturulacaktır. Önemli olan müracaatçının sorunlara nasıl baktığı ve hangi yönlerden değerlendirdiği bakış açısında, değişiklik yapılırsa asıl başarı oradan başlamaktadır. Büyük değişim için bakış açıları etkilemek, yön bulmalarını sağlamak daima sorunlar karşısında başarılı olabilmek demektir. Tüm bunlar yapılırken sosyal

hizmet uzmanı ve müracaatçı arasındaki işbirliği önemli derecede rol oynamaktadır. Sosyal hizmet mesleğinin en önemli kuralı olan güven ve ortaklı ilişkisinden doğan işbirliği oldukça, müdahale aşamaları sağlıklı bir şekilde yol alır.

Çözüm odaklı yaklaşımda sorunu tanımlama, sosyal hizmet uzmanı müracaatçının hakkındaki gerekli bilgileri almak durumundadır. Sosyal hizmet uzmanı müracaatçı ile görüşmede yol alabilecek aşamaları, amaçları açıklamaktadır. Müracaatçı ile birlikte istisnai durumları bulmak, bunlar çözüm odaklı uygulamanın aşamalı olmakla birlikte müracaatçının refah seviyesi problemlerine bir iyileştirme getirmesine vesile olmaktadır. Çözüm odaklı yaklaşım müracaatçının güçlü yönlerine odaklanmaktadır. Problemlerde olumlu bir değişim oluşturabilmek için güçlü özelliklerine başvurmak gerekmektedir.

Bu yaklaşım bireylerin kültürel farklılıklarına, değerlerine, inançlarına ve bireylerin tüm özelliklerine saygı duyan bir yaklaşımdır. Çözüm odaklı yaklaşım müracaatçıların sorunlarına değil de daha çok çözüm yollarına odaklanmakta ve bireylerin yaşamlarındaki edinimlerine saygı duymaktadır. Çözüm odaklı uygulama bireylere gelecek sunan ve yaşamlarında olumlu yönde alınan kararlarda cesaret kazandıran her türlü fayda sağlayan bir modeldir. Aile içerisinde ve aile üyeleri arasındaki sorunları çözmede fayda sağlayan aynı zamanda sağlıklı bir yaşam sunan uygulama biçimidir.

2.6.4.7.Görev merkezli sosyal hizmet

Görev merkezli sosyal hizmet birey, aile, koruyucu aile, çocuklar, engelliler, madde bağımlıları, okul sosyal hizmeti, grup çalışmaları gibi alanlara uygulanabilir bir yöntemdir ve kısa süreli olarak sorunları çözmede kullanılabilmektedir. Sosyal ilişkiler, bireyler arası sorunlar, resmi ve gayri resmi sorunlar, gibi alanlarda rol almaktadır. Görev merkezli yaklaşım sistem teorisi ile bağlantılı bir şekilde çalışmaktadır. Bireyi etkileyen yönler, durumlar gibi kişinin dışından gelişen farklı ve diğer sistemler ile çalışabilmektedir.

Görev merkezli uygulama müracaatçı ile arasındaki ortaklık ve güçlendirme yönlerine inanç yolu ile ilerlemek. Güçlü yönlerine odaklanmada bireye tedavi yerine yardım sunmak, bireylerin eksik yönlerini değil de, sadece güçlü olan noktalara odaklanmak gibi kısa dönemli bir yaklaşımdır. Görev merkezli sosyal hizmet şu adımlarla ilerleme kaydeder. Sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı ile birlikte öncelikle hazırlık aşaması, sonrasında sorunların belirlenmesi ve bu aşamalarının amaçları, planlama

şekilleri, görev noktaları ve akabinde de uygulamayı sonlandırma ile birlikte müdahalenin değerlendirilme, seyrini belirler.

Görev Merkezli Yaklaşım, psiko-sosyal sorunların çözümüne yöneliktir. Bu problemler üyelerin çevreleriyle olan ilişkileri sonucu meydana gelebilmektedir. İnsanların iç dünyalarındaki problemlerin dış dünyadaki problemlerle olan bağlantıları ve karşılıklı etkileşimi üzerinde durmaktadır. Görev merkezli modelde, müdahale için zaman sınırları ayarlaması getirilebilir. Müracaatçının problem çözme ve uygulama esnasında elde ettiği başarı ve kazanımlarının son görüşme içerisinde gündeme alarak değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme müracaatçının edindiği sorun çözme becerisini, başarısının genellemesine ve farklı boyutlardaki sorunların çözümünde de bunu uygulayabilir hale gelmesine katkı sağlaması amacıyla uygulanır. Mesleki çalışmanın sonlandırılma aşamasının nasıl gerçekleştirileceği müracaatçı ile yapılan ortak anlaşma gereği birlikte değerlendirilerek, istenilen sonuca doğru ne ölçüde ulaşıldığı üzerinde durulmaktadır (Artan, 2017, s. 144).

2.6.4.8.Krize müdahale

Krize müdahale birey, aile, grup, topluluk gibi düzenlenmiş ve bunu aşabilme, geliştirme, açısından yapılan kısa bir uygulama müdahalesidir. Kriz durumları kişiden kişiye değişkenlik gösterebilmektedir. Bazı bireyler için kriz bazıları için ise sadece sorun olarak görülebilmektedir. Benzer sorunlarla karşılaşan bireyler sorunlarla baş edebilme şekilleri farklı açılardan değerlendirilebilir. Kriz stresli durumlar zararlı ve ciddi manada üzücü bir durum sergileyen ve çözümünde zorluklar yaşanan, travma tik durum veya durumlar açısından öznel tepkiler olarak söylenmektedir. Kriz durumlarını şu şekilde söyleyebiliriz. Boşanma, hastalık, şiddet gibi felaketler, kişisel travmalar ve çeşitli deneyimlerden oluşan öznel durumlardır.

Kriz durumları ikiye ayrılmaktadırlar. Travma tik ve gelişimsel krizlerdir. Travma tik krizler beklenmedik durumlardan ortaya çıkan problemlerdir. Bunlar finansal, doğal afet ve ölüm gibi krizler olarak belirtilmelidir. Genellikle 4, 6 hafta arası sürmektedir. Gelişimsel krizler ise bireylerin gelişim dönemlerine bağlı olarak meydana gelmektedir.

Burgess ve Baldumin ise kriz tiplerini daha ayrıntılı olarak sınıflamışlardır:

- *Ruhsal Krizler: Bu tip krizler sağlık problemi, ilişki çatışmaları, madde bağımlılığı gibi durumsal olan sorunları meydana çıkar ve kişinin yaşamında dengesizliğe yol açmaktadır. Yaşam Geçişleri: Bu krizler iş kaybı, iflas, boşanma gibi çok stresli normal yaşam aktivitelerinde meydana çıkan krizler olarak bilinmektedir. İnsanlar bu gibi durumlar karşısında kontrol kuramazlar ve etkili başa çıkma yöntemleri geliştiremezler.*
- *Ani Travmatik Stresler: Bu krizler beklenmedik, kaza sonucu veya kişinin kontrolü dışında gelişen krizlerdir. Felaketler, suç mağdurları, aile içi şiddet, çocuk istismarı ve cinsel taciz mağduru olmak, bu krizleri örnek olarak verebiliriz.*
- *Olgunlaşma krizleri -gelişimsel krizler: Bu grup krizler yaşam dönemlerinde beklenen stresli psiko-sosyal durumlardan kaynaklanmaktadır.*
- *Psikopatolojiden oluşan krizler: Bu tip krizler şizofreni, majör depresyonu gibi kişiyi ve aileyi destek sistemlerinin olumsuz bir şekilde etkileyen yaşam içerisindeki deneyimlerdir.*
- *Acil psikiyatrik durum: Akut olarak ortaya çıkan büyük psikiyatrik hastalıklar, intihar teşebbüsü gibi durumlardır (Yıldırım, 2016, s. 3-5).*

Kriz müdahalesi sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçının güven ve sorunlarını çözmek için, güç kaynağı bulması, kaynaklara ulaşmada sorunların çözümü olan bir müdahale yöntemidir. Krize müdahale kriz durumlarının hemen sonrasında, birey, aile, grup, topluluk ile çalışmaları uygun olmakla beraber kısa süreli bir çalışma yapılır. Kriz şu faktörlerden oluşmaktadır.

Bireyi, aileyi veya topluluğu etkileyen birçok sorun var, krizde bunlar öznel olarak değerlendirilir. Kriz müdahalesi sistemle çalışmalar yaparak bunlar kişi, aile ve topluluk olarak bilinen ve onların kaybettikleri güçleri, kaynaklarını, mekanizmalarını geri kazanmak, onlara zarar verecek stresli durumlardan ve ilerleyen yaşam sürelerinde etkileyecek durumları önleyebilecek ve yeni baş etme mekanizmaları geliştirmek için kriz müdahalesinin yapılması sağlıklı bir yaşam sunmasına destek olabilmektedir.

Travma öncesi bireylerin kişiliği, değer yargıları, inanç sistemleri gibi durumlar travmanın algılanması ve böylece gösterilebilecek tepkilerden etkilenme durumu travma sonrasında stres bozukluklarının niçin ve neden teşkil etmezler, aksine travma bireyin psikolojisini, değer ve inanç sistemlerini şekillendirir. Travma bireylerin hayatlarına şekil veren ve onlardan ders çıkarmasına vesile olabilecek olan riskli durumlardır. (Akçanbaş,

2010, s. 23) Sosyal hizmet kuramlarında bireylerin kriz durumlarında onu tam olarak bulanık bir travma haline gelmeden bir çözüm arayışını sunmak ve birey, aile, grup, topluluk gibi kesimlerin olumlu ve bilimsel yaklaşımlarla insanların hayatlarına inceden de olsa dokuna bilmektir.

Sosyal hizmet uzmanı müracaatçıyla beraber müdahalelerinin ilk aşamasından başlayarak iş birliği içerisinde devam ederek, müracaatçının kriz durumunu nasıl yöneteceğine dair alternatifleri üretken hale getirmek müdahale planını geliştirip güçlendirmektedir. Burada kriz müdahalesi müracaatçının güçlü yanlarını ortaya çıkartıp sonrasında kaynaklara ulaşılabilir bir durum haline getirmek, stresli durumlara karşı savunma mekanizmalarını geliştirmek ve bu amaçlar doğrultusunda müdahale eden kısa ve öznel bir yaklaşımdır. Kriz bireyi, aileyi, grup ya da toplumu çeşitli şekillerde etkilemesine sahiptir.

İnsanların kriz durumlarında farklı ruh halleri ile hayatlarını bazen sağlıklı bazen de olumsuz yönde etkileyecek durum ve davranışlar sergileyebilmektedirler (Burns. 2017, s. 101).

Kriz dönemlerinde insanlar bu krizlerin üstüne gitmeyerek artık bireyler üzerinde kronik bir hal aldığını görmekteyiz. Problemlerin üstüne gidip onları bir çözüm arayışı ile alternatif yollar üretip olumlu adımlar atmasını sağlamak bireyleri sorunlar karşısın da güçlenmesini ve kriz anını fırsata çevirmesinin yol arayışlarını sunmak.

2.6.4.9.Toplumla çalışma

Toplum içerisinde ki tüm bireylerin birbirleriyle ilişkilerinin yakın olması köy, kasaba, mahalle gibi alanlara denilmektedir. Sosyal hizmet uzmanı sistem ve ekolojik kuramı ile uygulamada kullanıldığında, topluluklar bunun için önemli bir etkidir. Toplumu değerlendirilmesi ve böylece müdahale sisteminin aşamalarını kaydetmesi toplumda bireylerin, ailelerin, gruplar gibi toplulukların büyümesi, gelişmesi ve bu gelişmeye engel olan sorunların ortadan kaldırılması, destek yönlerinin ise odaklanması gerekmektedir. Toplum ile çalışmada birey, grup, topluluk gibi her birinin sorunlarına, sosyo-ekonomik, kültürel gibi alanlarda bilgi sahibi olmak müdahalenin seyrini olumlu açıdan değiştirecektir. Toplumla çalışmada sosyal hizmet uzmanı öncelikle belli başlı aşamaları kaydetmesi gerekmektedir. Bunlar sosyal planlamaya karşı toplumu geliştirecek, güçlendirecek adımların atılması. Toplumun ihtiyaçlarını ve amaçlarını

karşılacak mekanizmalar geliştirerek toplumu direk ilgilendiren noktalara odaklanması. (Teater, 2019, s. 248)

Toplumla çalışmada onlarla bir araya gelmek, planlama öncesi ve sonrası konuşmak, toplantılar yapmak, fikirlerine önem vermek, değerlendirmek. Toplumun yararına olabilecek tüm adımların sağlıklı kararlar sonucunda atılması, değerlerine önem verilmesi, toplumdaki bireylerin rollerini tanımak, iletişim halinde olunması, ailenin ve toplumun yüksek yararını sağlayacak amaçları gözetilmektedir. Toplumla çalışma sosyal adalet, eşitlik, güçlendirme ve baskı karşıtı yaklaşımlar tarafınca desteklenmektedir. Toplumla çalışmada birey, aile, grup, toplulukların din, dil, ırk, mezhep, cinsiyet, sosyo-kültürel, gibi herhangi bir dışlanmaya maruz kalmış toplulukların yaşamlarında, bir değişimin yapılması için geliştirilen bir uygulamadır.

2.6.4.10.Grup çalışması

Grup çalışması beraber belli bir zaman dilimi geçiren, kendilerini bir grubun üyesi olarak tanıyan ve bulunan üyelerin dışında yer alan bireyler tarafından üye olarak belirlenen bir topluluk olarak belirlenmektedir. Grup çalışması sosyal hizmet müdahalelerinde önemli bir uygulamadır. Hayattaki tüm bireyler, belirli bir gruba dâhildir. Bunlar, aile, arkadaş, akran, okul, iş arkadaşları gibi bilinmektedir. Bu çalışma bireylerin birbirlerini, anlama, değerlendirme gibi bir araya gelmelerini sağlayan bir uygulamadır. (Teater, 2019, s. 269)

Sosyal hizmet uzmanı grup çalışmasında bireyleri tanımalı, anlamalı, bireyleri tüm yönleri ile ele almalı, onlarla iş birliği içerisinde olmalı, etik kültürel değerlere önem vermeli, gidilmek istenene yolda alınan kararların sağlıklı ve olumlu olabilmesi için farkındalık oluşturmaya yönelik adımların atılması, bunlar sosyal çalışmacının grup çalışmasında grup yöneticisi olarak üyelerin ortaklık ilişkisi içerisinde verilen görevlerin üstesinden gelebilmelerinin sağlanması ve onların özgüvenlerinin oluşumunda önemli bir destek sunması, amaç ve hedef gibi önemli kararları birlikte verilmesi grup çalışmasının önemli aşamalarındandır.

Sosyal hizmet uzmanı ailenin problemlerine iyileştirme getirerek sonrasında kendi kendine yetebilme noktasında bir deneyim ve ruh haline kavuşmasını sağlamaktadır. Aile odaklı bir çalışmada ailenin yüksek yararını sağlayacak kararların

alınması, bireylerin aileyi derinden sarsacak sorunlardan uzak tutulması ve bir birleriyle ortaklık ilişkisi içerisinde bir yaşam sürmelerini amaçlanmaktadır.

2.6.4.11.Psikanalitik kuram

1920 ve 1960 lı yıllarda sosyal hizmet uygulamalarında insan davranışları ve kişilik değer yargılarında tıbbi bir model yaklaşımı olarak kullanılmıştır. Modeli iyi bir kişilik kuramcısı olarak kabul eden Sigmund Freud tarafından gelişe gelmiştir. Günümüzde halen Freud'un görüşleri, günümüz uygulamalarını etkilemektedir. Bu yaklaşım o dönemde reform niteliğinde olarak sosyal hizmet uygulamalarının meydana gelmesine ilişkin yol açmıştır. Freud'un bu yaklaşımı bir kişilik gelişim modeli ve psikoterapi yönetimi olarak da kullanılmıştır. Freud'un oluşturduğu psikanalitik görüşe göre kişilik üç sistemden oluşmaktadır. İd, ego ve süper ego olarak sıralanmaktadır. Her bir sistemin farklı biçimleri yönlendirdiği kabul edilmektedir. Kişilik temel olarak üç farklı kısım olarak farklı farklı değil de bir bütün olarak işlevselliğini yerine getirmektedir.

İd (Altbenlik)

İç güdü ve psişik bulunduğu yer olarak bilinmektedir. Düzen biçimlerinde uzak bir şekilde ısrarcı, talep kar ve kördür. Kişilik sisteminin özgün olan yönünü ifade etmektedir. İd gerginliğe karşı dayanaksız olup ve gerginliği önlemek için harekete geçerek denge oranını sağlamaya çalışır. İd'in amacı gerginliği azaltmak, uzaklaştırmak ve var olan duruma karşı zevk alması gerektiğini belirtmektedir.

Ego (Benlik)

Gerçeklik prensibine göre dış dünya ile çalışmaktadır. Ego kişilik düzenleyen denge kontrolünü sağlayan ir yönetici gibi çalışmaktadır. Ego ç dürtü ve arzuların dış dünyadan sosyal beklentileri aralarındaki "arabulucu" rolünü oynamaktadır. Gerçeklik ilkesi dâhilinde bilinç düzeyin kontrol altına alarak mantıklı gerçekçi fikirler meydana getirmeye çalışır.

Süper Ego (Üstbenlik)

Süper ego kişinin ahlak bekçisidir. İnsanın yaptığı her bir hareketi yanlış ya da doğru olarak veya iyi kötü gibi yargılayan biçimlidir. Süper ego gerçeklikten daha çok mükemmelliğin ve ideal olan durumu aramaktadır. Süper ego ebeveynlerden çocuklarına geçişi olan geleneksel değer yargılarını ve idealleri temsil etmektedir. İd'in başarısız

olasını ve egonun gerçek olan ahlak anlayışına yönelmesini tedarik ederek mükemmel olmayı hedef noktasına almaktadır. Süper ego toplum ve aileye yönelik olarak değer yargılarının odak noktası haline gelmektedir. (Artan, 2017, s. 72-76-77)

Sosyal hizmet uzmanı psikanalitik kuramını kullanırken aile, grup veya topluluklarda bilinç düzeyinde ve bilince yakınlığı olan üyelerin ufak müdahalelerle kendisinde canlılık uyandıra bileceği şeklinde özellikler üzerinde kullanılmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları uygulamalar sayesinde aile, grup ve toplumun yararına ve bilincine yönelik olarak olumlu adımlarını atmak ve yaşamlarında pozitif kararlar alabilmelerini sağlamaktır.

2.6.4.12.Transaksiyonel analiz

Transaksiyonel analiz, kişi ve kişiler arası ilişki, gelişim, yaşam, psikopatoloji, psikoterapi gibi geniş bir çeşitlilik bakımından insan davranışını açıklayan bir yaklaşım olarak bilinmektedir. Toplumda insanların duygu, düşünce ve davranış şekillerinin anlaşılıp açıklanmasında önemli derecede kolay anlaşılan bir model sunmaktadır. Temel çerçevesi Eric Berne tarafından çizimi yapılan “Transaksiyonel Analiz” kişisel değişim ve gelişimi için sistematik bir psikoterapi yaklaşımının olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşımın kurucusu Eric Berne insan davranışları ile alakalı karmaşıklaşan düşünceleri anlaşılabilir bir dil yolu ile ifade edebilecek bir sistem geliştirerek ortaya koymuştur. Berne e göre Transaksiyonel Analiz in yetişkinin ebeveyn ve çocuğun ne zaman serbest bırakılacağını ve yönetiminin nasıl ve ne zaman yapılacağı karar verme noktasındaki yeteneği ya da sosyal anlamda kontrol kazanımını sağlamaktadır. Bu kuramın temel amacı müracaatçının değişmesini sağlamaktır. Odak noktası değişim ve iyileştirme olarak belirlenmiştir. (Artan, 2017, s. 95)

Sosyal hizmet uzmanları Transaksiyonel Analiz yaklaşımı ile aile ve toplum çalışmalarında kişi ve kişiler arası gelişimleri, yaşamları ve hayatlarındaki olumlu veya olumsuz durumları ele alıp onları daha açık ve sade bir dil ile aktarması, müracaatçıların yaşam kalitesini arttırmasına yönelik değişim ve iyileştirmenin sağlanması yolunda sağlıklı adımlar atılmasını sağlamaktadır.

2.6.4.13.Varoluşçu yaklaşım

Varoluşçu Yaklaşım insanın özgürce yaşamlarının olduğu ve bireysel olarak kendi kararlarından veya seçimlerinde kendisinin vazifeli olduğu fikirlerine dayanmaktadır.

Kişi kendi yaşamının yöneticisi olması gerektiğini unutmamalıdır. Hayatlarında davranış sorumluluğunu kabul görmesi ve insanın içerisinde hayat sürdüğü şartları biçimlendirme gücüne hâkim olduğu ve şartların kurbanı olmadığı iddiasından hareket eder. .Bu kuramın temelinde danışanların yaşamlarında düşünmelerini, alternatifler hususunda bilinçlenmeleri ve hayatlarına göre bunlardan birine karar kılmaları hedef haline getirmiştir. Böylelikle danışanların sorumluluk bilincini almaları konusunda farkındalık oluşturmaktadır. (Artan, 2017, s. 117)

Varoluşçu Yaklaşım bireylerin kişiliğini ve orijinallliğini yok sayarak nesne gibi gören kuramlara bir tepki gibi oluşum içerisinde yerini almıştır. İnsanın kendisinin farkındalık seviyesini yükselterek kendisinin var edebileceği ve kendi kendinin yaşamına müdahale ederek değişim sağlayabileceği düşüncesine dayanmaktadır. İnsanın kendine has bir var oluşu bulunmakta ve nesne olarak tanımlanmamalıdır. Bu yaklaşım insanın hayatı, geçmiş yaşanmışlıkları, biyolojik yapısı gibi odaklanmalarla değil mevcut bulunduğu hayatına göre kararlarını özgür bir şekilde almalarına ve alındıkları karar aşamaların da ki sorumluluklarında üstlenmesine bağlı olarak görülmektedir. Varoluşçu yaklaşım karşımızdaki insanlarla ilişki sağlamak önemli bir aşama olarak bilinmektedir. Böylelikle bizlerin farkındalıklarının gelişimi için kendi ve çevremizdeki kişileri ayırt etmemize imkân sağlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanı kişiyi farklı yaklaşımlardaki diğer nesneler gibi müracaatçıya yönelik olarak karar merci olmamalıdır. Danışan ile birlikte ilerleme aşamaları sağlayıp danışanın farkındalık oluşumunu arttırmayı hedef haline getirmektedir. (Artan, 2017, s. 128-129-130)

2.6.4.14. Gerçeklik terapisi

Gerçeklik terapisi William Glasser tarafından geliştirilen “seçim kuramına” dayanmaktadır. Bu yaklaşımda kişilerin aynı sorunlara sahip olmaları kabul edilmektedir. Danışanların hayâlarındaki sorunların birçoğu hayatlarında yer alan kişilerden minimum olarak biriyle başarılı bir düzen kurmasından dolayı oluşmaktadır. Bu yaklaşımda danışman danışanı sağlıklı ve olumlu bir ilişkiye yönlendirmektedir. Danışanın bulunan davranış biçimlerinden daha vasıflı bir biçimde hazırlanmasını öğretmektedir. İnsanlar birbirleri ile ne kadar doyurucu anlama sağlıklı bir ilişki kurabilir ve ne kadar çok bağlanırsa birbirlerine, mutluluğu hayatlarında var etme şansları bir o kadar artacağını belirtmektedir. (Artan, 2017, 161)

Sosyal hizmet alanında uygulanması farklı ve yeni bir bakış açısı oluşturmuştur. Danışanlarla inşa edilen mesleki bir ilişki süreci içerisinde sosyal hizmet uzmanı;

Kişilerin iç gözü ve farkındalık kazanmalarını destekleyerek, davranış değişikliğine katkı sağlamaktadır.

Danışanın kendi davranışlarına yönelik olarak kendi kendini değerlendirmesine ve bunun sonucunda bir eylem planı oluşturarak uygulamasına katkı sunmaktadır.

Danışanın davranış tadil edilmesine yönelik olarak uygulanacak eylem planının oluşumunda danışan ile beraber ilerleme kaydederler.

Danışanın tercihleri aşamasında destekleyici ve öğretici olmaktadır.

Danışanın kendisi bakımından doğru ola ve doyuruculuk bakımından tercihler konusunda destek sağlar. (Artan, 2017, s. 175-176)

2.6.4.15.Gestalt yaklaşımı

Gestalt yaklaşımı bir şeyin bütüncül özelliklerine erişim sağlamada tümünü oluşturan kısımların ayrı ayrı olarak incelenmesi fayda sağlanamayacağını belirten kavramın en net anlamı olarak belirtilmiştir. Gestalt yaklaşımı “bütün parçaların toplamında öte bir şeydir” gibi özetlene bilmektedir. Gestalt terapisi varlığa önem vermektedir. Nedeni ise varoluşçu bir yaklaşımdır. İnsanlar arası ilişkilerin kendi iç görüşe gelişim, değişim gibi var olacağını öngördüğünü söylemektedir. Üyelerin yeteneklerinin kararlarına etki eder. Gestalt yaklaşımı canlı bir tedavi olup karşılaşılan değişik durumlar hususunda kuramsal olarak belirtmektense bu kısımların doğrudan hayatlarına etki etmesini savunmaktadır. Böylece bu yönleriyle de deneysel olan özelliğini de göstermiş bulunmaktadır. (Artan, 2017, s. 188)

Sosyal hizmet uzmanı müracaatçının sağlıklı bir şekilde sürece adapte olması ve süreç içerisinde müracaatçı kendi farkındalık seviyesinin artırmasına katkı sağlamak aile ve toplum açısından önemli bir gelişme kaydedecektir.

Sosyal hizmet uzmanı, Gestalt yaklaşımının amacı olarak kişiyi çevresiyle bütün hale gelmesi, kendi zayıf olan yanlarının hissiyatına varması ve kişinin kendisi hususunda karar verebilmesine destek sağlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanı Miriam Polster tarafından belirtilen danışanın gelişmesini açıklamakta olan üç farklı aşamadan ve bir bütün hale gelebilmesinden şu şekilde bahsetmektedir;

1. *Keşif aşaması olarak belirtilmiştir. Danışanların uzman desteği ile beraber kendilerinin hakkında daha farklı ve yeni bir farkındalık derecesine gerilemekte, böylece eski olan bir durum ve ya birey ile alakalı yeni bir tutum yön elde ederler.*
2. *Danışanlar uzman katkısı ile beraber tercihleri olduğunun farkındalığı oluşmaktadır. Bu raddede uzmanın arka çıkması ile yaklaşım çerçevesinde farklı davranış gibi deneyimleri elde ederek dünyaya yönelik olarak farkındalıkları artarlar. Böylelikle danışan başarıları elde etme sevinci ile istekli olup kendisine verilen vazifeleri en iyi bir şekilde yapmaya gayret gösterirler.*
3. *Danışanın çevrelerini ne tür şekillerle etkileyeceğini öğrendikleri özümseme raddesi olduğunu belirtmektedir. Karşı karşıya geldikleri problemlerin hakkından gelmeyi öğrenirler. Bu aşama danışanın kendi ve çevresine olan güven duygusunun arttırmaktadır. Danışman danışanın başarılarını göstererek bu hususta farkındalık seviyelerinin artırılmasına destek sağlamaktadır. (Artan, 2017, s. 199)*

2.6.4.16.Yapısalcı yaklaşım

Yapısalcı kuram, problemlerin ana kaynağına odaklanması hasebiyle çözümleyici bir açıdan bakışını sunmakta olduğu belirtilmiştir. Böylece ahlak, yol göstermek, kural, moral bir yaklaşım olarak e hem de analiz ederek kuşak tutarsızlıklarını anlama hususunda yöntem ve teknik olarak da işletilmektedir. Bu yönleriyle sosyal hizmet uygulamaları önemli bir derecede etkilemekte olduğunu belirtilmektedir. Yapısal sosyal hizmet; rehber, yöntem, analiz, uygulama olarak gösterilen kuramsal bir nitelik içerisindedir. Kaynak ve güç dağılımına atıf yaparak, kişisel problemlerin, çözüme kavuşturmasında sosyal yapıyı dikkate almaktadır. Yapılan çözümleme sonucunda müdahale sisteminde izlemlerini sosyal adalet ve doğru savunuculuk bazında oluşturmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının amacının ve yapının eşitlik üzerine oluştuğuna ve buna ilişkin olarak yapısalcı yaklaşım benimsenmiştir. (Artan, 2017, s. 230)

Yapısalcı yaklaşım toplum içerisinde belirlenen kategorilerde cinsiyet gibi toplumun ana kaynaklarına değindiğinden dolayıdır ki sosyal hizmet uygulamasına kazanımlar sağladığını belirtebiliriz. Müracaatçıyı her anlamda genel bir perspektiften ele alıp sosyal adalet ve eşitlik çerçevesinde müdahale sistemi oluşturup birey, aile, grup,

toplulukları sağlıklı bir açıdan yarar sağlayacağını ve sosyal hizmet için önemli ve gerekli bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama süreci ve araçları, araştırma soruları, çalışma grubu, sınırlılıkları verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi ile ilgili açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal bilimler, her araştırma konusuna göre farklı önemli özellikler taşımaktadır. Böylece bu yönüne odaklanıldığında, araştırmanın planlanma aşamasında konuya uygun bir şekilde model, uygulama, analiz ve yorumlama gibi aşamalarına önemli derecede özen göstermek çalışmanın başarısını arttırmasına yardımcı olacaktır. Buna yönelik olarak önemli husus çalışmanın amacına uygun bir biçimde yapılması için kavramsal çerçeve ve çalışmada kullanılacak yöntem seçimidir. Bu çalışmada Sosyal hizmetlerin Ailenin Güçlendirilmesine Katkısı Üzerine Bir Araştırma adlı çalışmada sosyal yardım alan ailelerin ebeveyn ilişkisi, çocuk, kadın, yaşlı, engelli bireylerin aile içerisindeki konumları, iletişim ve etkileşimleri yer almıştır. Buna yönelik olarak konuya uygun araştırma modeli ve veri toplama tekniği seçilmesi araştırmanın önemli bir şekilde oluşturulmasını gerek kılmıştır.

Sosyal hizmet çalışanlarının sosyal hizmet uygulamalarına yönelik bakış açılarını teorik olarak ele alan bu araştırmanın tasarımı öncelikle sosyal hizmetin olgusuna ilişkin kavramlar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal hizmetin uygulama modelleri ve mevcut yapılan hizmetler bulunmaktadır. Bu çalışmada araştırmanın problemine uygun olarak yöntemin belirlenmesi ve buna yönelik olarak saha içerisindeki uygulaması yapılarak elde edilen verilerin analiz edilmesine yer verilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, araştırmanın türü olarak nitel (betimsel analiz) yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem ile görüşmeye katılanların duygu ve düşünceleri yorumlanmaya çalışılmıştır.

Araştırma, nitel araştırma tekniğe bağlı olarak yapılmıştır. Verilerin toplanma sürecinde nitel araştırma türlerinden bireysel görüşme tekniği kullanılmış ve 20 aile ile birebir görüşmeler sağlanmıştır. Yapılan görüşmelerde elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Görüşme sorularının 8 tanesi tablo halinde belirlenip 12 tane soru ise açık uçlu bir şekilde değerlendirilip çalışmaya dâhil edilmiştir.

Görüşmeler içerisinde demografik bilgileri barındıran sekiz soruya yer verilmekle beraber, toplam yirmi sorudan oluşan görüşme formu ile bireysel görüşme yapılmıştır. Elde edilen veriler yorumlanarak çalışmaya dâhil edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Soruları

Araştırma soruları:

1. Ailenin güçlendirilmesinde sosyal hizmet gerekli midir?
2. Sosyal hizmetin sağladığı imkânlardan aileler etkin olarak faydalanmakta mıdır?
3. Türkiye’de ailenin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yeterli midir?

3.3. Çalışma grubu

İstanbul ili Avrupa Yakası, Sultan gazi ilçesi sınırlarında bulunan Esentepe mahallesindeki dezavantajlı konumda olan ve sosyal yardım alan 20 aile ile 18 i kadın 2 si erkek olarak toplamında 20 kişi ile çalışma yapılmıştır.

3.4. Veri toplama Araçları ve Süreci

Nitel araştırmalarda yaygın olarak görülen gözlem, görüşme, odak grup görüşmesi ve belgelerin derinlemesine gözden geçirip anlamaya yönelik olarak yöntemler kullanılmaktadır. Nitel araştırmada verilerin geçerliliği ve varılan sonuçların doğruluğu önemli olduğu için araştırmacı araştırmanın konusuna ve hedef kitlenin özelliğine göre birden çok araştırma metodundan yararlanabilmektedir. (Karataş, 2015, s. 8)

Nitel araştırma insanların yaşam tarzlarını, öykülerini, davranış ve örgütsel yapılarını, toplumsal değişmeyi anlamaya dönük bilgi üretme süreçlerinden biridir. İstatistiksel veri analizine dayalı olarak nicel araştırmanın aksine nitel araştırma, insanların gerçekleşen olaylara ne tür anlamlar yüklediklerini diğer bir değiş ile olayları nasıl niteledikleri sorusuna cevap aramaktadır. Dolayısıyla nitel araştırmayı insanın, kendi sınırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini çözmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yol arayışlarından birisi olarak görülebilir (Özdemir, 2010, s. 326).

Araştırma, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsünün belirlemiş olduğu eğitim-öğretim dönemine de uygun bir şekilde 2020 Şubat-2021 Ocak tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama sürecinde örneklem grubunu oluşturan İstanbul ili Avrupa yakası Sultangazi ilçesine bağlı Esentepe Mahallesinde yapılmıştır. Mahallenin bağlı olduğu

belediyeden izin alınmak için başvuru yapılmıştır. Ancak ilgili belediye izin vermediği için görüşmelerin gerçekleşmesi için mahalle muhtarı ile iletişime geçilerek sosyal destek alan ailelere ulaşılmıştır. Ulaşılan aileler gönüllülük esasına dayanarak önceden hazırlanan yirmi soruluk görüşme formu doldurulmuştur. Kişisel bilgiler gizlilik esasına uygun olarak saklanmıştır.

3.5. Veri Toplama Analiz:

Betimsel Analiz, görüşme ve gözlemler sonucunda elde edilen verilerin düzenlenmesi ve yorumlanmasıdır.

Elde edilen verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır.

Bulguların arasında neden-sonuç ilişkisinin kurulması ve gerekirse vakıalar arasında karşılaştırmalar yapılır (Karataş, 2015, s. 12).

Nitel yöntemle yapılan bu çalışmadan elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle yorumlanmaktadır. Bu yöntemle elde edilen bilgilerin yazıya aktarılması aşamasında tablolar şeklinde ayırma, konu bütünlüğün analizi ve çözüm sürecinin doğru bir şekilde meydana gelmesi hedef alınmıştır.

3.6. Araştırmanın Sayıltıları

- Görüşmede sorulan sorulara, araştırmaya dâhil olan aile bireylerinin samimi ve doğru cevap verdikleri varsayılmıştır.
- Veri toplama aracının yönlendirmeye sebep olmadan görüş ve gözlemleri ortaya çıkaracak ve tüm yetkileri kapsayacak nitelikte olduğu varsayılmıştır.

3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu araştırma bireysel görüşme için hazırlanmış görüşme soruları ile sınırlandırılmıştır.
- Bu araştırma, İstanbul ili Avrupa yakası Sultangazi ilçesine bağlı Esentepe mahallesinde sosyal destek alan aileler ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma sosyal yardım alan ailelerin problemlerini belirlemede çalışmaya katılan bireylerin görüşleri ile sınırlıdır.

4. BULGULAR

Araştırmada İstanbul ili Avrupa yakasında bulunan Sultangazi ilçesine bağlı Esentepe mahallesinde sosyal yardım alan 20 aile ile betimsel analiz tekniğine bağlı kalınarak görüşmeler yapılmıştır.

Bu çalışma demografik faktörlerden ve açık uçlu sorunların yorumlanması ile oluşturulmuştur. Demografik bilgiler tablo halinde gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

Bu bölümde katılımcıların temel bilgileri verilmiştir. Görüşmelerden elde edilen sonuçlar, nitel araştırma yönteminin betimsel analiz tekniği kullanılarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Sosyal yardım alan ailelerin sorunlarını ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını, doğru bir şekilde analizlerinin tespitini yapabilmek için sosyal yardım alan aileler ile görüşmeler yapılmış ve aile içerisinde yaşanan problemler daha net ve açıklayıcı bir bakış açısıyla yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu bölüm sosyal yardım alan aile üyelerinin görüş ve önerilerinden oluşmaktadır. Ayrıca araştırmanın nitel yöntemle tasarlanması sebebiyle ölçüt örneklem yöntemi kullanılarak araştırmaya dâhil olmaya yönelik istekli olan katılımcılar ile görüşmeler sağlanmıştır.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların eğitim seviyeleri, cinsiyet ve yaş grupları gibi kısımlar tablo 6,7,8’de yer almıştır. Araştırmanın etik ilkeleri açısından katılımcıların görüşlerinden elde edilen verilerde katılımcıları tanıttıcı kimlik bilgilere yer verilmemiştir.

4.1. Demografik Bilgilerin Yorumlanması

Tablo 2. Katılımcıların cinsiyeti

	Sayı	Toplam
KADIN	18	20
ERKEK	2	

Çalışmaya katılan 20 kişinin tümü bu soruya cevap vermiştir. Katılımcıların 18'i kadın 2'si erkektir. Kadınların sayıca fazla olması, evin düzen ve sorumluluğundan kültürel olarak kadının sorumlu olması olarak yorumlanabileceği gibi cinsiyetin dezavantajlı duruma düşmede bir etken olduğu yorumu da yapılabilir. Sosyal yardım ihtiyacı duyan, çıkış yolu arayan genellikle kadınlardır. Görüşmelerde ulaşılan kişilerin yüksek oranda kadın olması, erkeklerin gündüz evde bulunmaması, evi terk etmesi, ev sorumluluğu almaması gibi nedenlerin de bir sonucudur.

Katılımcıların çoğunluğunun kadın olması, sosyal destek başvurularında erkekten ziyade kadın başvurusunun olması ile açıklanabilir. Kadınların ev işlerindeki iş yükü fazlalığı bilinmektedir. Bu çalışmada da katılımcılar iş yüklerinin fazlalığından bahsetmişlerdir. Evlerinde yaşlı veya engelli bir bireyin bulunmasının getirdiği sorunlar, çocuk bakımının sorumlulukları ve diğer ev işlerinin yoğunluğu yanında, kadın katılımcıların sosyal destek başvuruları ile ilgilenmeleri onları psikolojik olarak yıpratıkları sonucuna ulaştırabilir.

Tablo 3. Katılımcıların yaşı

	Sayı	Toplam
20-25	6	20
26-35	8	
36-45	4	
46+	2	

Çalışmaya katılanlar yirmi kişinin 14'ü 20-35 yaş aralığındadır. 26-35 yaş arası 8 katılımcı, 36-45 yaş arası 4 ve 46 üstü 2 katılımcı çalışmada yer almıştır. Sosyal yardım alanların 35 yaş altı olması, çalışma çağındaki bireylerin sosyal yardım alma zorunluluğunda kalması ülkemiz adına iş gücü kaybını gösterebilir. Çalışma yaş aralığında olduğu halde istihdam olanağı bulamayan sosyal destek yardımı alan katılımcılar, çalışma imkânı olması halinde çalışmayı tercih edeceklerini ifade etmişlerdir. Kadınların çalışma yaşamından uzak kalması, çocuk ve yaşlı veya engelli bireylerin bakımlarında sorumlu tutulması, potansiyel çalışma enerjisinin

kullanılmadığının göstergesi olarak görülebilir. Bu durum kadınları daha fazla dezavantajlı birey pozisyonuna sokmaktadır.

Bu sebeple, mevcut durumda ev dâhilinde yetişkin olup dezavantajlı olan çocuk, yaşlı ve engelli bireylerin yanı sıra kadınlarda dezavantajlı grup içerisine dâhil olmaktadır. Bu durum özellikle kadın katılımcıların psikolojik sorunlar yaşamasına, kendini değersiz hissetmesine ve çaresizlik yaşamasına sebep olmaktadır. Potansiyelini kullanamama ya da önemsiz faaliyetlerde kullanma kadın katılımcıların mutsuzluklarına olumsuz etki yapmaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların eğitim durumu

	Sayı	Toplam
Okuma yazması yok	5	20
İlköğretim	2	
Orta öğretim	10	
Lisans	2	
Yüksek Lisans ve Üstü	1	

Çalışmaya katılan 20 kişinin her biri bu soruyu yanıtlamıştır. Yanıtlar incelendiğinde 5 katılımcı okuma yazma bilmemektedir. 17 katılımcının eğitim seviyesi orta öğretim düzeyinin altındadır. Eğitim düzeyinin düşük olması iş hayatına katılmayı zorlaştırmaktadır. Sosyal destek alanların büyük çoğunluğunun düşük eğitim seviyesine sahip olması onların sürekli bir gelir elde edecek çalışma imkânını bulamadıklarının bir sonucu olarak görülebilir. Eğitimdeki yetersizlik çocuk yetiştirme tutumlarını da etkilediğinden, dezavantajlı durum nesilden nesile aktarılmaktadır yorumu yapılabilir. 3 kişi ise lisans ve üstü eğitime sahiptir. Eğitimin derecesi dezavantajlı duruma düşme durumunu azaltsa da ortadan kaldırmamaktadır. Yine de katılımcıların eğitim seviyesi yüksek oranda düşük olduğu göz önüne alınırsa, dezavantajlı konumda olma durumu ile eğitim düzeyinin düşüklüğü arasında anlamlı bir ilişki olduğu yorumu yapılabilir.

Katılımcıların eğitim düzeylerinin düşük olması sosyal destek alanların büyük çoğunluğunun da düşük eğitim seviyesine sahip olduklarının bir göstergesi sayılabilir. Eğitim seviyesinin ekonomik gelişmişlik ve sosyal refah üzerindeki etkisi bir kez daha bu sonuçlar ile de ortaya konulmuştur. Sosyal destek alanların büyük çoğunluğu düşük eğitim seviyesine sahiptir. Bu durum onların çalışma hayatına katılmalarını engelledikleri ve sosyal desteğe mahkûm bırakıldıkları sonucu ile yorumlanabilir.

Tablo 5. Katılımcıların çalışma durumu

	Sayı	Toplam
Çalışan	5	20
Çalışmayan	15	

Çalışmaya katılan yirmi kişinin 15'i her hangi bir iş kolunda aktif çalışan değildir. Aktif çalışma hayatı bulunmayan ve düzenli geliri olmayan bireylerin sosyal destek alıyor olması olağan bir durum olarak görülebilir. Aktif gelir kişinin refah düzeyini olumlu yönde etkilerken, işsizlik dezavantajlı konuma düşmede en etkili nedenlerden biridir. Ekonomik yetersizlik, kişiyi bireysel olarak etkilemekle kalmayıp mensubu olduğu ailenin de çeşitli problemler yaşamasına neden olmaktadır. Katılımcılar yüksek oranda kadın olması ile çalışmayan kişi sayısındaki yüksek oran birlikte değerlendirildiğinde, kadının aile bireylerine -ailedeki erkeklere- muhtaç olduğu yorumu yapılabilir. Var olan ekonomik muhtaçlık, kadınların bireyselleşmesi, iş hayatına katılması, kendini ve ailesini güçlendirmesi gibi durumları zora sokmaktadır. Eğitim düzeyindeki düşüklük ise ekonomik bağımsızlığı kazanmada yaşanan zorlukların nedenlerinden biridir.

Sosyal destek alan katılımcıların büyük çoğunluğu çalışmamaktadır. Ancak çok az bir kısmı çalışma hayatında kendine yer bulmuştur. Bu bulgu iki önemli sonuca işaret etmektedir. Bunlardan ilki; herhangi bir işte çalışıyor olmak sosyal destek başvurularını azaltacaktır. Kamu kurumlarının ve belediyelerin gelirlerinin önemli bir kısmının sosyal yardımlara harcandığı düşünülürse ve bu kaynağın çoğu zaman yeterli olmadığı göz önüne alındığında, bireylerin çalışma hayatına dâhil edilmesi bu kaynağın yeterli

olmasına yardımcı olacaktır. Diğer yandan sosyal destek yardımlardan mali veya maddi destekten ziyade, sosyal destek ihtiyacı olan bireylerin çalışma hayatına dâhil edilmesinin daha çok tercih edilmesi gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Diğer önemli sonuç ise; katılımcıların bir kısmının çalıştığı halde sosyal destek yararlanıcısı konumunda olmasıdır. Çalışma hayatında gelirlerin oldukça düşük olduğu bireylerin çalışsa bile sosyal destek almaya muhtaç olduğu görülmektedir. Adaletli gelir dağılımının ve çalışma hayatında bireylerin gelirlerinin ev ihtiyaçlarının temini noktasında sorunların olduğu bu bulgu ile de ortaya çıkmaktadır.

Tablo 6. Katılımcıların sosyal güvence durumu

	Sayı	Toplam
Sosyal güvencesi var	2	20
Sosyal güvencesi yok	18	

Çalışmaya katılanların 18'i sosyal güvenceye sahip değildir. Katılımcıların 5'i çalıştığını belirtmiştir. Durum göz önüne alındığında çalışan 5 kişinin yalnızca 2 sinin sürekli bir işi olduğu ve sosyal güvenlik kapsamında yer aldığı görülmektedir. Diğer 3'ü günlük işlerde yahut SGK güvencesi olmaksızın çalışmaktadır. Katılımcıların aile fertleri ve çocukları göz önüne alındığında sosyal güvence eksikliği sağlık hizmetlerine ulaşmada ya da etkin sağlık hizmeti alınmasında zorluklara yol açacaktır.

Aile fertlerinin sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanamıyor olması onları sağlık hizmetleri ihtiyaçları durumunda savunmasız bırakmaktadır. Sosyal destek alanların büyük çoğunluğunun sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanamayanlardan oluştuğu sonucuna da ulaşılabilir.

Çalışma hayatında sigortasız çalıştırma yasağına rağmen bu bulgu da göstermektedir ki, birçok insan sigortasız işlerde çalıştırılmaktadır. İş hayatında sigortasız çalışmanın hem birey açısından hem de devlet açısından olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Birey açısından bakıldığında; çalışma hayatında kendine yer bulan birey

çalışmanın karşılığında elde etmesi gereken sosyal güvenlik ve sağlık güvencesinden hem kendisi hem de aile fertleri açısından mahrum bırakılmaktadırlar. Çalışma çağında çalıştığı halde sosyal güvenlik şemsiyesi altına giremeyen birey, emeklilik hakkını elde edememektedir. Bu durum onların yaşlılık dönemlerinde gelir kaybına neden olacaktır. Devlet açısından ise çalışma hayatında sigortalı çalışan bireylerin ve işverenlerin ödemesi gereken sigorta primlerinden mahrum kalmaktadır. İşverenlerin çalıştırdığı işçisinin sigorta primini ödememesi devleti gelir kaybına uğratmakta ve sigortasız çalışan emeklilik yaşlarında emekli maaşından mahrum kalacağı için yine sosyal yardım almak zorunda kalacaktır. Bu durumda yine kamu mali zarara uğrayacaktır.

Tablo 7. Katılımcıların sahip olduğu çocuk sayısı

Çocuk Sayısı	Sayı	Toplam
1	5	20
2	8	
4	4	
4 +	3	

Katılımcıların her biri en az bir çocuğa sahip olmakla birlikte 7'si dört ve dört üzeri çocuğa sahiptir. Sosyal destek alanların çoğunluğu 2 veya 1 çocuk sahibidirler. Bu durum toplumun sağlıklı nesil yetiştirebilmesi açısından önemli bulunmaktadır. Şöyle ki; mali zorluklar yaşayan sosyal destek yararlanıcıların az çocuk sahibi olması, onların üzerindeki mali yükü azaltacaktır. Çocuk sayısının az olması özellikle annenin çocukları ile geçireceği zamanın yeterli olmasına da sebep olacaktır. Diğer yandan makro düzeyde değerlendirilirse daha az çocuk dezavantajlı bir aile de yaşıyor olacaktır.

Katılımcıların çoğunluğunun az çocuk sahibi olduğu gerçeğine rağmen önemli bir kısmı yine çok çocuk sahibidir. Bu durum sosyal destek alan ailelerin muhtaçlık durumunu artırmaktadır. Sosyal destek alan katılımcıların kısıtlı gelirlerinin çok çocuklu bir ortamda daha fazla eksilmesine ve çocuklara düşen harcama miktarının azalmasına sebep olmaktadır. Bu bulgu bizleri sağlıklı aile planlaması faaliyetlerinin,

sosyal destek hizmetleri kapsamında daha fazla önem verilmesi gereken bir alan olduğu gerçeğine ulaştırmaktadır.

Aile içerisinde eğitim, gelişim, gibi önemli aşamaların sağlıklı bir şekilde ilerlemesi sonucunda bazı zorluklara yol açmaktadır. Ailede planlı bir gelişim ve sağlıklı bir şekilde çoğalmanın eğitimi verilmesi noktasında sorunların olması aileyi önemli derecede olumsuz etkilemekte olduğu görülmektedir. Maddi sıkıntıların giderilmesine daha fazla yoğunlaşan ebeveynler çocuklarını yetiştirme konusunda yetersiz kalabileceklerdir. Bu koşullarda çocuk sayısının da yüksek olması ihmal edilen ve sağlıklı bir aile ortamı yaşayamayan çocuk sayısını artırmaktadır.

Çocuk sayısı yüksek olan sosyal destek yararlanıcısı ailelerin çocuklarına yeterli zaman ayıramadıkları birebir görüşmelerden de elde edilen bir bulgudur. Sosyal destek hizmetlerinden, özellikle çok çocuklu aileler için, çocuklara yönelik sosyal destek hizmetlerine ağırlık verilmesi gerektiği de ortaya çıkmaktadır.

Tablo 8. Katılımcıların yaşadığı evde yaşlı/engelli bireyin olma durumu

	Sayı	Toplam
Var	13	20
Yok	7	

Katılımcıların çoğunluğunun evinde yaşlı veya engelli bireyin bulunması, bakım ihtiyaçlarını yükselttiği düşünülebilir. Bakım ihtiyaçlarının artması sosyal destek talebini de artırmaktadır.

Aile içerisinde yaşlı ve engelli üyenin bulunması aileyi bazı zorluklara mücadele etmesini zorunlu kılmaktadır. Bu mücadelede ailenin sosyal destek çeşitliliğine ihtiyacı da beraberinde getirmektedir. Aile maddi destekler yanı sıra yaşlı ve engelli bakım desteklerine de ihtiyaç duymaktadır. Aile içerisinde anne ve babanın çoğunlukla ev işleri, çocukların ihtiyaçları ve ev dışı yükümlülükleri, yaşlı veya engellinin ihmaline sebep olabilmektedir. Ayrıca engelli veya yaşlı bakımları uzmanlık gerektiren özellikli

işlerdendir. Bu sebeple sosyal destek alanlardan evlerinde engelli veya yaşlı bir bireyin bulunduğu ailelere engelli veya yaşlı bakım hizmetlerinin de sunulması önemlidir.

Ailede yaşlı veya engelli bir üyenin olması ailenin harcamalarında daha fazla artışa sebep olacaktır. Bu durum sosyal destek ihtiyaçlarının yetersiz kalmasına sebep olmaktadır. Yaşlı ve engelli vatandaşlar için devletin bir miktar ücret verdiği bilinmektedir. Görüşmelerde de bu durum katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Ancak verilen mali yardımın düşük kaldığı ve yaşlı-engelli bireyin ihtiyaçlarını gidermekten uzak olduğu da görülmüştür.

Ailede dezavantajlı konumda bulunan üyelerin sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürmeleri için onlara yönelik olarak hizmet kaynaklarının sunulması ve destek mekanizmalarını sürece dâhil edilmesi hem aile için hem de yaşlı ve engelli birey için önemli olacaktır. Dezavantajlı konumda olarak ailelerin bu önemli gereksinimlerinin karşılanması sonucunda aileye yönelik olarak ailenin refah seviyesinin yükseleceği sonucuna varılabilir.

Tablo 9. Katılımcıların kirada oturma durumu

	Sayı	Toplam
Kira	19	20
Kira değil	1	

Çalışmaya katılan yirmi kişinin 19'u aylık kira gideri olan ailelerdir. Yaşama alanı gibi temel bir ihtiyacı karşılamada yaşanan bu sorun kişiyi çaresiz duruma getirmektedir. Çalışmayan kişi sayısındaki fazlalık, düzenli gelirin eksikliği olarak yorumlanmaktadır. Bu yorum doğrultusunda kira giderinin aileler için ciddi bir yük olduğu sonucuna varılmıştır.

Sosyal destek alan ailelerin büyük çoğunluğu kiralık bir evde oturmaktadır. Ailelerin düzenli bir gelirleri olmadığı, var olan gelirin de düşük olduğu hesaba katılırsa kira gideri ailenin gelirinin önemli bir kısmını kapsayacaktır. Sosyal destek alan ailelerin

konut ihtiyaçlarının da giderilmesi bu konuda önem arz edecektir. Sosyal konutların yoğun olarak özellikle büyükşehirlerde oluşturulması, düşük gelirli aileler için büyük önem taşıyacaktır.

Tablo 10. Kirada oturan katılımcıların aylık kira gideri

Kira gideri TL olarak	Sayı	Toplam
500 ve altı	2	19
501- 1000	17	
1001 ve üstü	0	

Kirada yaşayan 19 katılımcının 2 si 500 tl ve altı aylık kira ödemesi yapmaktadır. 501- 1000 tl üzeri 17 kişi iken 1001 tl ve üzeri kira gideri yoktur. Sosyal destek alanların büyük çoğunluğu kira gideri ile karşı karşıyadır. Kira gideri ailenin gelirlerinin önemli bir kısmını kapsamaktadır. Sosyal destek alanların büyük bir kısmının kirada oturması ve önemli miktarda kira ücreti ödüyor olması; gıda harcamalarına veya çocukların ihtiyaçlarına harcamaları gereken önemli bir miktarın kullanılamamasına sebep olmaktadır.

Sosyal destek alanların kira gideri ile karşı karşıya olmaları onlar açısından önemli bir sorundur. Katılımcıların önemli bir kısmının çalışmadığı ve düzenli bir gelirlerinin olmadığı da göz önünde tutulursa kira gideri sorununu çözmek aile için zorlu bir süreç olacaktır.

Kira ücretleri değerlendirildiğinde çalışmanın yapıldığı il olan İstanbul koşullarında oldukça düşük miktarlardadır. Bu seviyede kira ücreti gecekondulara olarak tarif edilen çarpık yapılaşmanın olduğu bölgelerdir. Sosyal destek alan katılımcıların yaşadığı mali zorluklar yanında sosyal yaşam alanlarının yeterli düzeyde olmadığı bölgelerde yaşıyor olmaları aile üyelerinin mutsuzluklarına etki etmektedir. Özellikle çocukların gecekondular bölgelerinde ve sağlıksız fiziki ortamlarda yetişiyor olması onların hem psikolojileri üzerinde hem de eğitim imkânları yönünden olumsuz etki edebilecektir.

4.2. Görüşme Sorularının Yorumlanması

Görüşme sorularının 12'si açık uçludur. Katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar yazılı kayıt edilmiştir. Elde edilen veriler yorumlanarak çalışmaya eklenmiştir.

4.2.1. Yaşanılan fiziki ortamın ne derece etkilediğine yönelik bulgular

Katılımcıların hepsi, yaşadığı yerin fiziki koşullarının onları olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Çevre koşullarının kişiye olan etkisi düşünüldüğünde fiziki koşullara karşı var olan olumsuz etki aileleri derinden etkilemektedir. Katılımcıların yedisi evin içerisindeki engelli bireyin varlığından doğan maddi sıkıntıları ve çevredeki fiziki yetersizliklerden zorlandığını belirtmiştir. Katılımcıların üçü, tek ebeveynli olduğunu belirtmiştir. Ekonomik yetersizlikler ve tek başına çocuk bakımı gibi durumların yaşamlarını olumsuz etkilediğini söylemişlerdir. Diğer katılımcıların cevapları incelendiğinde; işsizlik, maddi yetersizlik, geniş aile olma, aile içi şiddet durumların varlığı tespit edilmiştir.

Yaşanılan fiziki ortamın yetersizliği ailenin yaşam kalitesine olumsuz etki yapmaktadır. Sosyal destek alan katılımcıların önemli bir kısmının gerek yaşlı veya engelli bireylerin varlığı gerekse 4 ve daha fazla çocuk sahibi olması sebebiyle kalabalık bir aile ortamının varlığı yaşanılan fiziki ortamı daraltmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun gecekondlu olarak tarif edilen bölgelerde olması ve küçük ev ortamlarında yaşamak zorunda kalmaları kalabalık aile nüfusu için mutsuzluk kaynağı olmaktadır. Özellikle üç neslin aynı ev ortamında ve sağlıklı bir fiziki koşullarda yaşıyor olması kuşak çatışmalarını ve aile içi huzursuzlukları körüklemektedir.

Katılımcıların cevapları değerlendirildiğinde, yaşanan ekonomik yetersizliklerin yaşam kalitesini bozan en büyük etken olduğu sonucuna varılmıştır. Maddi yetersizlikler aile içi sorunların ve bu nedenlerden ötürü yaşanan gerginlikleri tırmandırmaktadır. Ev nüfusu ve bakım yükü var olan maddi yetersizliği derinleştirmektedir. Bu durumdan en çok etkilenen bakım yükünü üstlenen ve psikolojik, fiziksel şiddete maruz kalan kadınlar ve çocuklardır.

Yapılan bu araştırmada aile üyelerinin maddi ve manevi sorunlarının olması, aile içerisinde yaşlı veya engelli üyenin bulunması ve bunun sonucunda kadının iş yükünün

artması, annenin çocuklarla sağlıklı bir iletişim kuramamasına onlara yeterince vakit ayıramamasına sebep olmaktadır.

4.2.2. Aile içi problemler

Katılımcıların hepsi, aile içi problem yaşadığını belirtmiştir. Verilen cevaplar değerlendirilip gruplandırıldığında, katılımcıların yedisi geniş aile olmanın getirdiği problemler yaşadığı sonucuna varılmıştır. Kadının aile içi psikolojik şiddete maruz kaldığı katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yaşlı bakımın yanı sıra bazı katılımcıların engelli bir çocuğa sahip olması problemlerini büyötmektedir. Aile içi problemlerin önemli bir kısmı üç kuşağın aynı ev ortamını paylaşıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı ev ortamında yaşlı aile üyeleri, engelli bir bireyin varlığı ve çoğunlukla 4 ve üzeri çocuğun varlığı, aile içi çatışmanın da kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Var olan kalabalık aile ortamının da gecekondü bölgesinde ve küçük bir alan içerisinde yaşamak zorunda kalmaları sağlıklı bir yaşam sürmelerini ve huzurlu bir aile ortamının kurulmasını engellemektedir.

Katılımcıların sekizi ise boşanmış veya boşanma evresinde olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların öne sürdükleri aile içi sorunlar arasında; boşanmış kadının ailesinin yanına dönmüş olması, çocuğun bakım ve sorumluluğunun tek bir ebeveyne kalması, eşin evi terk etmesi gibi durumlardır. Evin geçim yükünü alan erkeğin evden ayrılması tek gelir kaynağını da ortadan kaldırdığından, kadınlar ekonomik sorunlarla daha fazla boğuşmak durumunda kalmaktadır. Sosyal destek alan katılımcıların büyük çoğunluğunun kadın olmasındaki en büyük etkenlerden biri de boşanmış veya boşanma evresinde olan kadınlardır.

Katılımcıların ifade ettiğı diğer aile içi sorunlar ise maddi yetersizlikler, kıskançlık, güven problemleri, kız çocuğı sahip olma, aldatmadır. Kaygı ve stres seviyesi arttıkça eşler arası gerilim artmakta ve bu durum şiddetli geçimsizliğe neden olmaktadır.

Katılımcılar sağlıklı bir aile yapısına sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Aile içerisinde maddi yönden sıkıntıların, akarı koca arasındaki sorunlar, aile üyeleri ile problemler, aile büyükleri ile aralarındaki sorunlarının getirmiş olduğu çatışmalı ortam bunun en önemli sebeplerindendir.

4.2.3. Aile içi şiddete yönelik bulgular

Katılımcıların ikisi şiddet yaşamadığını ancak anlaşmazlıklar olduğunu belirtmiştir. Diğer katılımcılar aile içinde şiddet yaşandığını söylemiştir. Katılımcıların 10'u hem fiziksel hem sözel şiddete maruz kaldığını söylerken; 8'i yalnızca sözel şiddete maruz kaldığını söylemiştir. Duygusal şiddet en az fiziksel şiddet kadar travmatik etkilere sahip olduğundan kişilerin ruh salığını olumsuz etkilemektedir.

Cevaplar doğrultusunda, şiddeti gerçekleştiren kişi veya kişilerin 'eş' olduğu gibi kayınpeder, kayınvalide ya da evlat olduğu tespit edilmiştir. Şiddeti gösteren kişi ve şiddetin sıklığı, mağdur üzerindeki etkileri derinleştirmektedir. Ruhsal problem yaşayan, baskı gören kaygılı katılımcılar çaresizlik hissi yaşamaktadır. Şiddetin yoğun olduğu bu hanelerde yetişen çocuklarda bu şiddetten etkilenmektedirler. Çocukların riskli davranışlar geliştirmesinde bir etken olabileceği gibi öğrenilen şiddet nesilden nesile aktarılmaktadır. Aile içi şiddet toplumun bugününü etkilediği gibi geleceğini de etkilemektedir. Kadının şiddete sessiz kalma sebepleri arasında; ekonomik bağımsızlığa sahip olmaması, çocuk sayısındaki fazlalık, engelli çocuğun varlığı ve ataerkil aile yapısı sayılmıştır.

Kadının şiddete maruz kalması tüm aileyi etkilemekle beraber çocuğun ve kadının ruh halini önemli derecede bozmaktadır.

Fiziksek şiddet gördüğünü beyan eden katılımcılar "bir kaç kez" ve "sık sık" olduğunu dile getirmiştir. Şiddetin nedeni ise "aldatılan olma, boşanmak istemeleri ama boşanamamaları, maddi yetersizlik, evde yaşlı veya engelli bir bireyin olması, kız evlat sahibi olma" olarak sayılmıştır. Erkek boşanmak isteyen kadınlara karşı güç ve otorite göstermeye devam etmekle birlikte bakım yükümlülüğünden kaçınmaktadır. Bu durum katılımcıların ekonomik zorluklarla beraber ruhsal zorluklarla ve güvensizlik hissiyle de boğuşmasına neden olmaktadır.

Sözel şiddet gördüğünü beyan eden katılımcılar ise "sık sık" olduğunu söylemiştir. Şiddetin nedeni ise "maddi yetersizlik, evlilik bağının sarsılması, engelli çocuğun varlığı, geniş aile olma" olarak sayılmıştır. Çocuğun reddi, bakım yükümlülüğü gibi durumlar eşler arası sorunları arttırmakla birlikte 'yetememe' psikolojisi de eşler arası iletişimi bozmaktadır.

Yapılan saha araştırmasında şiddetin genelde erkek eş tarafından uygulandığı, kadının şiddete maruz kaldığı ve bu durumun kadın için önemli sorunlara yol açtığı

görülmüştür. Şiddetin uygulanması sonucunda kadının ruh halinin bozulması, çocuğuna ve evine yönelik olarak sağlıklı bir yaklaşımla yaşanamayacağını, aile içerisinde kendisini yalnız hissettiklerini belirterek, ailede sağlıklı bir yaşamlarının olmadıklarını belirtmişlerdir. Şiddetin başlıca sebeplerden bir tanesi eğitim ve maddi yetersizliklerdir. Ailenin bu tür sorunlar yaşaması sonucunda şiddet gibi uygun olmayan davranışlar sergilenmekle beraber ailede ciddi sorunlara yer açmaktadır.

Aile içerisinde üyelerin fiziksel veya sözel şiddete maruz kalmaları, ailenin sağlıklı bir yapıya sahip olması önünde önemli bir engel olduğu görülmüştür. Üyelerin şiddete maruz kaldıkları bu ortamda, eşlerin aldatması, kız evlatları olan kadının sorunlu olarak bakılması ve aile içerisinde çocukların eğitim ve sağlık alanındaki gelişimi, engelli ve yaşlı üyelerin istihdamı, sağlık, engelliye yönelik eğitim hizmetleri, bakım yükümlülükleri ve aile içerisinde sorun olarak görülen diğer alanlardır.

4.2.4. Alınan yardımlara yönelik bulgular

Katılımcıların 4'ü herhangi bir yardım\ destek almadığını belirtmiştir. Diğer 16 katılımcı ise yardım aldığını belirtmiştir. Bu yardımlar arasında:

- Gıda
- Giyim
- Engelli bakım parası
- Yaşlı bakım parası
- Dulluk maaşı
- Yaşlılık maaşı vardır.

Cevaplar derlendiğinde bu yardımlar arasında en sık olanın gıda ve giyim yardımı olduğu belirlenmiştir. Gıda ve giyim yardımındaki sıklık katılımcıların temel ihtiyaçlarını karşılamada bile yetersiz olduğu durumu ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte kısa vadeli, anlık ve hızlı çözümlerle günü kurtarmaya çalıştıkları, geleceğe yönelik planlamalarının olmadığı da gözlemlenmiştir.

Beslenme, korunma ihtiyacından mahrum olan katılımcılar aynı mahrumiyeti çocuklarına da aktarmakta ve dezavantajlılık yetişkinden çocuğa devam etmektedir. Temel ihtiyaçlara ulaşmada yaşanan zorluklar çocuğun fiziksel, bilişsel ve ruhsal gelişimini de olumsuz etkilemektedir. Yapılan çalışmalar beslenmenin gelişime olan

etkisini sıkça gözler önüne sermektedir. Yeterli beslenemeyen çocukların gelişimleri zayıflamaktadır. Ruhsal doyum sağlanamaması, huzurlu, sevgi ve güven dolu bir ortamın sunulmaması ise çocuğun suça eğilimini artırabilecektir.

Katılımcılar sağlanan yardımların yeterli olmadığını vurgulamışlardır. Aileye yönelik olarak yapılan yardımların aile içerisinde doyum seviyesinde olmadıklarını ve bununla beraber ailede üyelerin gelişimi sorunlu bir şekilde ilerlediğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların çoğu giyim ve gıda yardımının, en etkili yardım olduğunu belirtmiştir. Nedeni olarak ise mutfak ve giyim gibi masrafların mali yükünün fazla olması olarak gösterilmiştir. Bu durum göz önüne alındığında; ekonomik yetersizlik ailelerin en büyük sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır yorumu yapılabilir. Ekonomik kaygının derinleştiği kişilerde önceliğin fiziksel ihtiyaçlara kayması olağandır. Ancak ihtiyaçlar hiyerarşisinde fiziksel ihtiyaçtan öteye gidememeleri, kişilerin ruhsal dengesini bozmakta bu da aile içi problemlerin artmasına neden olmaktadır.

Yine ekonomik yetersizlikler nedeni ile nakdi yardımların daha çok tercih edildiğini ancak evde gıda olduğu sürece bunun bir önemi olmadığını belirtmişlerdir. Bu ifadelerden sosyal yardım alan katılımcıların daha çok gıda ihtiyaçları olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Maddi problemler sonucunda ailelerin önemli derecede zorluklar yaşadığı ve evin içerisinde maddi sorunların oluşması aile içerisinde geçimsizlik, tartışmalar gibi süreçler yaratmaktadır. Aile içerisinde maddi yetersizliklerin bulunması, temel ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda sıkıntılı süreçler oluşturduğu ve sosyal yardımlardan alınan desteklerin aileye önemli derecede yararlı olduklarını belirtmişlerdir. Alınan sosyal yardımların ev içi ihtiyaçların giderilmesinde kullanıldığı ifade edilmiştir.

Aile içerisinde maddi yetersizliklerin giderilmesi, aile içerisinde şiddet, geçimsizlik, boşanma, gibi problemlerin bir nebze bile olsa son bulacağını belirtmişlerdir. Ancak katılımcılar aile üyelerinin sosyal yardımlardan ziyade iş olanaklarının sağlanmasını daha değerli bulduklarını ifade etmişlerdir.

4.2.5. Ailenin maddi kaynağına yönelik bulgular

Katılımcıların 11'i çalışmadığını belirtmiştir. Katılımcıların yüksek oranda kadın olması çalışma durumunu etkilediği düşünülmektedir. Çalışmadığını söyleyen katılımcılar, aile geçimini eşlerinin ve çocuklarının sağladığını söylemiştir. Yine

çalışmayanların bir kısmı anne babasından destek aldığını bir kısmı çocuk bakım – engelli bakım parasıyla geçindiğini söylemiştir.

Diğer katılımcılar ise sigortalı bir işte çalışmadığını günlük işler yaptığını belirtmiştir. Aile geçiminin kendinin sağladığını söyleyenler günübirlik işler içerisinde olduklarını belirtmektedir. Bu işler arasında evde yapılan eşyaların satışı, günü birlik temizlikler gösterilmiştir. Düzenli gelirin olmaması gelecek planlaması yapılmasında engel olarak ortaya çıkmaktadır. Fiziksel ihtiyaçtan öteye gidemeyen katılımcılar, ruhsal sağlıklarını göz ardı etmektedir. Aile içerisinde iş sorunlarının olması ailede farklı boyutlardaki sorunlara yol açmaktadır. Aile içerisinde maddi sorunların yanında manevi problemler ve aile içi iletişimsizlik sorunlarının da yaşandığı ifade edilmiştir.

Aile içerisinde üyelerin iş imkânlarının olmaması durumunda, ailede farklı boyutlardaki tartışma ve geçimsiz davranışlar oluşturmaktadır. Maddi yetersizliklerin yer aldığı ailelerde geçimsizlik, boşanma, şiddet gibi sorunların çözümü için de aile üyelerinin iş olanağına kavuşturulması önemli olacaktır. Üyelerin kendi imkânları çerçevesinde çalışma sahalarının olması durumunda, aileye yönelik olarak destek sağlamak anlamında bir katkının olduğu görülmektedir..

Katılımcılar aileye yönelik olarak sağlıklı ve refahı olan iş yükümlülüklerinin belirlenmesi ve ailede maddi sorunların çözümü için adımların atılması aile için önemli olacaktır. Maddi kaynakların sunulduğu bir ailede fiziksel şiddet, sözel şiddet, boşanma, engelli, yaşlı ve çocukların ihmalini en aza indirgeyecek olması aile saadeti için önemli bir adım olacağını belirtmişlerdir.

4.2.6. Çocukların temel ihtiyaçlarına yönelik bulgular

Yapılan saha araştırmasında çocuklarının temel ihtiyaçları sağlıklı bir şekilde giderilmesi noktasında katılımcıların biri çocuğunun ihtiyaçlarını karşılayabiliyorken 19'u karşılamakta zorlandığını söylemiştir. Çocukların ihtiyaçları için sosyal destek yardımları, gıda yardımı, giyim yardımı, sadaka, zekât ve nakit yardımları aldıklarını ifade eden katılımcılar bu yardımların yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Çocukların temel ihtiyaçlarından bile mahrum olması dezavantajlı durumun nesilden nesile aktarılmasına neden olmaktadır. Korunma, barınma, beslenme, eğitim gibi temel haklarına yeterli düzeyde ya da hiç erişemeyen çocuklar anne babalarının sosyo ekonomik yetersizliklerini kendi çocuklarına da aktarmaktadır. Ailenin güçlendirilmesi, aile içindeki çocukların geleceği içinde hayati öneme sahiptir. Katılımcılar yetersizliğin nedeni olarak eşlerin

aldatmasını ve geniş bir aile olmayı göstermektedirler. Aile içi sorunlar, çocuk yetiştirme tutumlarındaki farklılıklar ve çok eşlilik çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını olumsuz etkilemektedir.

Katılımcılar yaşadıkları maddi zorlukların çocuklarını sağlıklı bir birey olarak yetiştirmelerinde ve onlara zaman ayıramama noktasında önemli olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal destek bakımından çocuklara yönelik programların yürütülmesi sağlıklı gelecek nesil yetiştirilmesinde önemli olacaktır.

Aile içerisinde üyelerin maddi sorunlar yaşamaları; yaşlı, engelli, çocuk üzerinde olumsuz etki bırakmakla beraber, ailedeki kadın üyenin tüm bu sorunların yüklenilmesi sonucunda ailede geçimsizlik gibi olumsuz durumlara yol açmaktadır. Katılımcıların bu doğrultuda çocuklarına yeteri kadar vakit ayıramamaları ve temel bakım ihtiyaçlarını giderememe noktasında ciddi sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Aileye yönelik olarak istihdam sağlanması, üyelerin sağlıklı bir iş sorumluluğunun olması aile içerisinde ve özellikle çocuk açısından önemli bir gelişim serüveninin oluşturulması yolunu açmakta yararlı olacaktır. Saha çalışmasına katılan ailelerin ortak bir görüş olarak iletilen görüşleri; aileye yönelik olarak iş sahaları, sağlık, eğitim, beslenme, barınma, gibi hizmetlerin olması ailenin refahını en üst seviyelerde olacağını belirtmişlerdir.

Katılımcıların dokuzu çocuklarına yeteri kadar vakit ayıramadığını belirtmiştir. Nedenleri arasında yoğun çalışma saatleri, şahsi hastalıklar, evde büyüklerin olması ve engelli bir bireyin evde olması olarak sayılmıştır. Diğer katılımcıların 11'i vakit ayırdığını söylemiştir. Vakit ayırdığını söyleyen katılımcıların 'yeteri kadar' ifadesi ile sınırlı kalması cevapların yetersiz olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Ekonomik kaygılar aile çocuk iletişimini de olumsuz etkilemektedir. Aile içi eğitim seviyesinin düşük olması çocuk ve anne baba arasındaki ilişkiyi de koparmaktadır. Çocuk sayısındaki fazlalıkta göz önüne alındığında çocuklarla kaliteli ve etkin vakit geçirme konusunda ailelerin yetersiz olduğu düşünülmektedir. Ailelerin temel ihtiyaçları karşılama kaygısı göz önüne alındığında ise fiziksel ihtiyaçların sosyal ihtiyaçların önüne geçtiği düşünülmektedir.

Aile içerisinde maddi yönden sorunların olması ve bunun yanında ailenin kültürel olarak eğitim seviyelerinin düşük olması çocuk yetiştirme hususunda değişkenlik göstermektedir. Çocukların okul öncesi ve sonrası temel eğitim kurallarını, yaşamları içerisindeki önemli hayat kurallarını aile içerisinde öğrenmekle beraber çocuğun yaşamı

boyunca kendi kaderini tayin etme yolunda öncelikle sağlıklı bir iletişim ve etkileşimin olduğu aileler içerisinde yetişmesi çocuk için kayda değer bir gelişme olacaktır. Sağlıklı aileler iletişimin en iyi bir şekilde kullanan ailelerdir.

Katılımcıların iş yükü, sağlık sorunları, ev içi problemler sonucunda çocuklarına yönelik olarak yükümlülüklerini yerine getirememektedir. Üyelerin gerek maddi sorunlar doğrultusunda oluşan nedenler gerekse manevi anlamda gelişen sıkıntılar sonucunda kendi çocuklarını ihmal etmeleri ve onların gelişimi için herhangi bir ileriye dönük olarak planlarının olmaması ailenin geleceğini olumsuz olarak etkilemektedir. Çocuğun gelişimi için eğitim, sağlık, beslenme, sosyal aktivitelerin olması sağlıklı ve mutlu bir çocuk yetiştirmeye yönelik atılacak önemli konular içerisinde yer almaktadır. Çocuğun sağlıklı gelişimi için bunlar değerli başlıklar olarak görülmektedir. Kadın üyenin iş sahasındaki çalışma saatlerinin belirli olması çocuk için hem sağlıklı bir gelecek hem de kadının kendine vakit ayırıp çocuğuna sağlıklı bir şekilde zaman ayırması için önemlidir. Kadının çalışma saatlerinin fazla olmaması ailesine vakit ayırma, eşine, çocuklarına yeteri kadar vaktinin olması önemli bir etken olarak görülmektedir. Bu durum katılımcılar için aranan nitelikler arasında yer aldığını ve çocuğun kaliteli bir yaşamının olması olumsuz davranışlarının olmaması için bu nitelik aile saadeti için paha biçilmez bir durum olduğunu ifade etmişlerdir.

Aileye yönelik olarak çocuğun her türlü ihmal ve istismarı önlemek, çocuğun sağlıklı gelişimi için verimli zamanın ayrılması, oyun, kitap okuma, gelenek ve göreneklerin aktarılması tüm bunlar geleceğe yönelik olarak yeni nesillerin istikrarlı bir şekilde yeşermesine yol açan durumlar olarak önemli görülmektedir. Katılımcılar tüm bu durumlar sonucunda maddi manevi sorunlar sonucunda çocuklarına sağlık bir gelişim vaat edemediklerini belirtmişlerdir. Aile içerisinde sağlıklı bir iletişimin olmaması üyeler açısından olumsuz durum ve davranış yollarına yol açtığını ifade etmektedirler.

Çocukların gelişimi için katılımcıların aktivite olarak; resim, oyun, parka gitmek, kitap okumak, örnekleri vermiştir. Katılımcıların biri hiçbir aktivite de bulunmadığını belirtmiş diğerleri ise yaşları büyük olduğu için vakit ayıramadığını söylemiştir.

Eğitim düzeyinin düşük olması, çocuk bakım algısındaki belirsizlik, sosyo-kültürel ve ekonomik değişkenler bu şüpheyi doğurmaktadır. Aile içi psikolojik, sözel ve fiziksel şiddetin varlığı, temel ihtiyaçların karşılanmasında yaşanan güçlükler, çocuk eğitim tutumlarındaki çok eşlilik gibi etkenler değerlendirildiğinde, katılımcıların

belirttiği aktivitelerin çocuğun gelişimine yönelik olup olmadığı şüphelidir. Aile üyeleri çocuğun gelişimi için aktiviteler ve bunu yapabilmek için zaman dilimlerine ihtiyaç olduklarını, üyelerin gündelik veya tam zamanlı olarak çalışmaları hem aileye zaman ayırma ve özellikle çocuklarına vakit ayırma konusunda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların çocuk gelişimi için belirttiği aktiviteler belirtilen kriterlerdeki aile içerisinde bunların yapılması güç bir durum olduğu karşımıza çıkmaktadır. Aile üyelerinin bu durum karşısında çocuğa yönelik olarak sağlıklı bir gelişim sağlayamadıklarını ifade ederek, aileye yönelik olarak destek hizmetlerinin sağlanması aile üyeleri için önemli olarak görülen çocuk için mühim bir gelişme olacağını belirtilmiştir. Ailelerin bu durumlar karşısında çocuklarının gelişimi, eğitim gibi hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde faaliyette olmaması durumunda çocuğun gelişimi sorunlu olarak görülmektedir. Bunun yanında gelişime yönelik olarak aktivitelerin yetersiz olması, çocuğun ileriye dönük olarak problemlerle bir geleceğe doğru ilerlediği öngörülmektedir.

Aile içerisinde maddi sorunları yer alması, üyelerin bir birleri arasında sağlıklı bir iletişim ve etkileşimin olmaması durumunda ve bundan en çok etkilenen yine çocuk olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar bu sonuçlar doğrultusunda aile içerisinde maddi yetersizlikler sonucu her türlü soruna yol açtığını, bu sorunların çocuğun eğitim, sağlık, giyim, beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda aile içerisinde içinden çıkılmaz bir sonuç olarak belirtilmiştir. Tüm bu sorunlar doğrultusunda aile içerisinde geçimsizlik, şiddet, boşanma, iletişimsizlik, gibi sorunların yer alması ailenin sağlıklı refahını bozmakta olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların belirttiği bu durumlar sonucunda belirtilen ailelerin, çocuğun gelişimi için problemlerle olduğu ön görülmüştür.

4.2.7. Yaşlı ve engelli üyenin temel ihtiyaçlarına yönelik bulgular

Katılımcılardan 13'ü evde yaşlı veya engelli birey olduğunu söylemiştir. Bazı katılımcılar hem yaşlı bakımı hem de engelli bireyin var olduğunu belirtmiştir. Bu bireylerin temizlik, beslenme, güvenlik gibi ihtiyaçlarının evdeki kadınlar tarafından karşılandığı görülmüştür. Kadınlar maddi yetersizliklerin yanı sıra aşırı iş yükü ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Yaşanan problemler en çok kadınları olumsuz etkilemektedir.

Ekonomik bağımsızlık elde edemeyen kadınların hizmetli muamelesi gördüğü gözlemlenmiştir. Bakım yükünün bırakıldığı kadınlar aynı zamanda psikolojik, sözel ve fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Bu durum kadınların çaresizliğini arttırmakta, yaşadıkları baskı çocuklarına da yansımaktadır.

Aile içerisindeki dezavantajlı konumda olan üyelerin bakım sorumluluğu kadın üyelerin sorumluluğunda olması kadınların kendine zaman ayıramama, çocuklarına ve eşine vakit ayırma noktasında zorluklar yaşadığını ve bunun sonucunda aile içerisinde özellikle eşler arasında ciddi derecede geçimsizlik gibi tartışmalara yol açtıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların belirttiği bu durumlar aile içerisinde önemli bir sorun olarak görülmektedir. Ailelerin bu noktada duyarlı olmaları ve aileye yönelik olarak sosyal hizmetler ışığında sağlık, sosyal yardım, engelli bakım, yaşlıya yönelik olarak evde bakım gibi hizmetlerin alınması kadın açısından rahatlatıcı bir durum olarak görülmektedir. Katılımcıların bu yük altında ezildiklerini ve gün geçtikçe kendi sağlık sorunlarının oluşması durumunda sürecin zorlaştığını ifade etmişlerdir.

Aile içerisinde engelli, yaşlı üyelerin temel bakım hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yapılmaması dezavantajlı konumda olan üyeler için problemleri olarak görülmektedir. Bakım sorumluluğunun sadece kadına yüklenilmemesi durumunda üyelerin el birliği ile var olan duruma yönelik anlayışlı bir şekilde yaşamları ailenin refahına yönelik olumlu bir adım olarak görülmektedir. Bu durum kadının kendine, çocuklarına, eşine yeteri kadar zaman ayırmasına yardımcı olacaktır.

Katılımcıların dokuzu evde yaşlı birey bulunmadığını belirtmiştir. Diğer yedi katılımcı ise evdeki yaşlı bireyin emeklilik maaşı, 65 yaş üstü yaşlılık maaşı, dul maaşı aldığını ancak ev içerisinde kullanılmadığını belirtmiştir. Geniş aile olmanın getirdiği çeşitli sosyal sorunlar ve aile büyüklerinin bütçeye destek olmaması birleşince evde çatışma ortamı doğabilmektedir. Aile içi bütünlük sağlanmaması ailenin güçlendirilmesinde engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aile içerisinde yaşlı üyelerin olması ailede özellikle çocuklar açısından önemli olduklarını belirtmişlerdir. Fakat yaşlının aileye maddi olarak katkısı olmamakla beraber aile içerisinde önemli ölçüde zor süreçlere maruz kaldıklarını ifade etmektedirler. Yaşlı üyenin ailede önemli bir konumu olmasına rağmen zaman zaman kendi evlatlarının yönlendirmeleriyle aileye katkı sağlamamakla beraber aile içerisindeki huzursuzluklara yol açan davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu da ailedeki tüm üyeleri baskısı altına

olarak iç huzuru kaçırarak, eşler arası problem oluşturacak kısımlarda baskın olabiliyorlar. Katılımcılar aile kurumunun önemini anlatırken, aile yaşlısıyla ayakta durur. Bu ifadeyi şu şekilde belirtmişlerdir; Yaşlı üyenin çocuklar açısından önemli bir durum olduklarını ve yaşlının çocuklarla zaman ayırması kadının kendine ve ev işlerine yeteri kadara vaktinin olması açısından yaşlı üye önemli görülmektedir. Sadece bu durumda değil yaşlı ailede yaşanmışlığı olan, tecrübe sahibi olarak görülen ve üyeleri önemli derecede olumlu etkilemektedir. Karı koca arasındaki gerginlikleri azaltan ev içi problemlere hızlı çözümler üreten yine yaşlılar olarak belirtmişlerdir.

Katılımcılar yaşlının önemini anlatırken aile içerisinde yaşlı kimse ne kadar olumlu yönleri olursa olsun bazen olumsuz duygu düşünceleriyle aile içi gerginliklere sebep ola bildiklerini ifade ederek bu durum sonucunda eşler arası ciddi problemlere yol açtığını söylemektedirler. Aileye maddi destek açısından destek sunmamakla beraber yaşlı kimse aile içerisinde maddi manevi ağırlığını kaybederek üyeler arasında artık bir sorun olarak görülebilmektedir. Yaşlılık maaşı veya dulluk maaşı gibi yardımlar sonucu aleninde ciddi manada maddi sorunlar yaşaması yaşlının destek çıkmaması sonucu eşler arası gerginlik ve boşanma gibi problemlere yol açtıklarını ifade ederek durumun önemini belirtmişlerdir. Kira, mutfak masrafları, çocukların okul masrafları, aile içerisindeki üyelerin kişisel giderlerinin olması durumunda yaşlının bu durumlara karşısında duyarsız davranması ailenin iç huzurunun yok olmasına ve aile içerisindeki güven duygusunun yok olmasına yol açtığını ifade etmektedirler.

5. TARTIŞMA

Yapılan literatür taraması sonucunda sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin araştırmaların 2016 sonrasında hız kazandığı yapılan ilk araştırmanın ise 1992’de sağlık birimleri ile sınırlandırılarak yapıldığı tespit edilmiştir. Bu bölüm içerisinde yıllara göre dağılım göz önünde bulundurularak seçilmiş olan benzer çalışmaların sonuçlarına yer verilerek sosyal hizmet uygulamaları tartışılacak, tartışma çerçevesinde ailenin güçlendirilmesi perspektifi değerlendirilecektir.

Sosyal hizmetlerin ailenin güçlendirilmesine katısının araştırıldığı bu çalışmada; sosyal hizmet faaliyetlerinin ailenin güçlendirilmesine olumlu yönde katkı yaptığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışma kapsamında; İstanbul ili Sultangazi ilçesine bağlı Esentepe mahallesinde sosyal destek alan 20 kişi ile birebir görüşülmüştür.

Sosyal yardım alan katılımcıların büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Şu halde sosyal hizmet faaliyetlerinin kadınlar üzerinde odaklanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kadınların dezavantajlı gruplar içerisinde olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, sosyal hizmet faaliyetlerinin yürütülmesinde kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık yapılmasının yerinde olacağı ortadadır.

Sosyal yardım alan katılımcıların büyük çoğunluğu çalışma çağındaki bireylerden oluşmaktadır. Çalışma çağında çalışabilme potansiyeline sahip ancak istihdam olanağı bulamayan katılımcılar; üretmek yerine sosyal yardımlara bağımlı hale gelmektedirler. Bu yüzden sosyal hizmetlerin çalışma çağındaki bu tür sosyal yardım alanlara yönelik faaliyetlerini meslek edindirme ve istihdam üzerine yoğunlaştırması gerekliliği ortadadır. Katılımcıların eğitim seviyelerinin düşük olduğu göz önünde tutulduğunda meslek edindirme faaliyetlerinin de önemi artmaktadır.

Katılımcıların çok az bir kısmı çalışmaktadır. Çalışanların ise sadece 2’si sosyal güvence kapsamındadır. Sosyal güvencesiz çalışmanın ve düzenli bir gelir sahibi olamamanın getireceği maddi problemler hem aile üyelerini hem de kamu gelirlerini olumsuz etkileyecektir. Düzenli iş bulamayan bireyler; sosyal hizmetlerin mali destek programlarını daha fazla önemseyeceklerdir.

Katılımcıların yarıdan fazlasının 1 veya 2 çocuk sahibi oldukları değerlendirildiğinde, dezavantajlı bir aile ortamında az çocuk sahibi olmak çocuklar açısından olumlu değerlendirilebilir. Ailenin gelirlerinden çocuklar daha fazla

yararlanabilecektir. Ayrıca az çocuk ile annenin ve babanın ilgilenmesi, çocuklarına vakit ayırması çok çocuklu ailelere göre daha fazla olacaktır. Diğer yandan yarıya yakın katılımcının 4 ve üstü çocuk sahibidir. Bahsedilen az çocuklu ailelerin çocuklarının yaşayacağı olumlu avantajlar çok çocuklu aileler için geçerli olamayacaktır. Aile gelirinden çok çocuklu ailelerde çocuk başına harcama miktarı oldukça düşük seyredecektir. Ayrıca anne ve babanın çok çocuk ile ilgilenbilmesi ve vakit ayırması güçleşecektir. Sosyal hizmetlerin faaliyetlerini özellikle çok çocuklu ailelerde çocukların eğitim ve sosyalleşmesi üzerine çeşitlendirmesi yerinde olacaktır.

Katılımcıların yarıdan fazlası evlerinde yaşlı veya engelli bir bireyin bulunduğunu belirtmişlerdir. Aynı ev ortamında üç kuşağın bir arada bulunması çatışma ortamını da kaçınılmaz kılmaktadır. Bu çatışma ortamında tüm bireyler olumsuz etkilenmektedir. Özellikle kadın ve çocuklar bu çatışma ortamının meydana getirdiği sorunlar ile baş başa kalmak durumundadırlar. Sosyal hizmetlerin, sosyal yardım alanlardan üç kuşak bir arada yaşayan aileler için faaliyetlerini çeşitlendirmesi ve üç kuşağın bir arada yaşamasına yardımcı olacak faaliyetler düzenlemesi yerinde olacaktır. Benzer bir durum evlerinde engelli bir bireyin ailelerde de geçerli olacaktır. Engelli bireylerin sosyal hizmet faaliyetlerinden yararlanması için pozitif ayrımcılık uygulanması yerinde olacaktır. Ailede engelli bireyin olması, ailenin onun ihtiyaçlarını gidermek için fazladan gayret sarf etmesini gerektirmektedir. Engelli bireyin ihtiyaçları için aileye daha fazla mali destek ihtiyacı da ortadadır. Bu sebeple engelli bireylerin bulunduğu sosyal yardım alan ailelere sosyal hizmetlerin yaklaşımı da farklı olmalıdır. Bu tip durumlar için sosyal hizmetlerin stratejik planlarının olması ve uygulanabilir olması önemlidir.

Türkiye’de büyüğüne, yaşlıya hürmet kültürü vardır. Yaşlı bakımı büyük oranda çocukların görev ve sorumluluğu olarak görülür. Bu kültür nedeniyle geniş aileler yadsınamayacak derecede çoktur ve ailenin güçlendirilmesinde yaşlı bakımı da yer almaktadır.

Kökenek’in (2018), ‘‘ Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği ‘‘ isimli çalışmasında Türkiye’deki sosyal hizmet uygulamaları kapsamında yerel yönetimlerin sağladığı hizmetleri ortaya koymayı ve değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda ulaştığı sonuç ise ‘‘ *Yaşlı nüfusun hızla artması Türkiye’de yaşlanmaya bağlı sorunların ortaya çıkma hızını da artırmaktadır. Yaşlı profili çeşitlilik ve değişiklik göstermeye devam edecektir. Toplum*

hayatında dinamik yaşlılar olacağı gibi, bakıma muhtaç yaşlı sayısı da oldukça artacaktır. Bu sebeple yaşlanmaya yönelik politikaların multidisipliner olarak ele alınması ve geliştirilmesi gerekmektedir.'' şeklinde olmuştur

Katılımcıların büyük çoğunluğu kirada oturmaktadır. Kirada oturan sosyal yardım yararlanıcısı aile gelirinin önemli bir kısmını kira ödemeye ayıracağı için ailenin fizyolojik ve sosyal ihtiyaçlarına çok daha az bir bölüm kalacaktır. Bu sebeple sosyal yardım alanlara yönelik sosyal konut edindirme faaliyetleri bu kapsamda değerli olacaktır. Kiraya ödenen miktar İstanbul özelinde az olarak gözükse de aile harcamaları içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Aile gelirlerinin sınırlı olması ve kira için ayrılan miktarında oldukça kısıtlı olması sebebiyle sosyal yardım alanların çoğunlukla gecekondu bölgelerinde olduğu görülmektedir. Gecekondu bölgelerinde çarpık kentleşmenin yoğun olması sosyal yardım alan katılımcıların maddi sıkıntılar, aile içi problemler ve benzeri problemlerine ek olarak kötü yaşam koşullarının getirdiği memnuniyetsizlikleri artırmaktadır. Sosyal hizmet faaliyetlerinin gecekondu bölgelerinde oturan yararlanıcılar için kentin getirdiği çarpık yapılaşma ve benzeri sorunlarında azaltılması yönünden çeşitlendirilmesi önemli olacaktır.

Sosyal destek alan katılımcıların hepsi yaşadıkları bölgenin fiziki koşullarından olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bu durum üzerinde ailenin kirada oturuyor olması ve kira için aile gelirlerinin aile için önemli bir gider kalemi olması etkilidir. Kira ödemesi için ayrılan bütçe gecekondu bölgelerinde yaşamaya yetmektedir. Bu durum fiziki koşulların kötü olduğu bölgelerde yaşamayı zorunlu kılmaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları özellikle fiziki çevrenin kötü olduğu bölgelerde bölge insanına uygun hizmet çeşitlendirmesi yapması gereklidir. Katılımcıların yaşadığı fiziki ortamın rehabilitasyonu ve daha yaşanabilir bir çevrede yaşayabilme olanaklarını sağlanması önemli olacaktır. Yaşanılan bölgenin fiziki koşullarının iyileştirilmesinde yerel yönetimlere de büyük görevler düşmektedir. Ünver (2019) ise ''Yerel Yönetimlerin Sosyal Yardım Ve Sosyal Hizmet Uygulamaları -Uşak Belediyesi Örneği '' isimli çalışması ile alana katkı sağlamıştır. Bu doğrultuda ulaştığı sonucu ise '' *Yerel yönetimlerin sosyal belediyeçilik anlayışı engelli ve yaşlı bireylerin bakımı, dezavantajlı çocuk ya da diğer bireylerin korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması, kadın sığınma evlerinin kurulması, gıda ve yakacak yardımlarının yapılması, eğitim, spor, kültür ve sanat etkinlikleri için kültür ve spor merkezlerinin açılması, kütüphane ve müze hizmetleri, kültürel geziler, sinema ve tiyatro etkinlikleri gibi birçok alanda hizmet*

götürülerek sosyal adalet, eşitsizliklerin giderilmesi ve toplum toplumsal refahın sağlanmasına aracı olmalıdır.” cümleleriyle ifade etmektedir.

Yerel yönetimlerin sosyal hizmet uygulamalarını ulaştırmadaki rolü düşünüldüğünde, ailenin güçlendirilmesinde yerel yönetimlerin etkin faaliyetleri oldukça önemlidir. Ancak yerel yönetimlerin sosyal hizmet algısı değişkenlik göstermektedir. Yerel yönetimin bölgesel müdahale programları kişi vicdanına kalmış durumdadır. Ancak sosyal hizmet uygulamaları şahsa bağlı kalmada her kesime ihtiyaç duyulan biçimde ulaştırılmalıdır.

Sosyal destek alan katılımcıların ifade ettikleri en büyük problemin ekonomik yetersizlikler olduğu görülmüştür. Sosyal hizmetlerin temel faaliyet alanı ailelere maddi sosyal yardımlar gibi gözüксе de sadece maddi destekler ile sınırlandırılmamalıdır. Sosyal hizmetlerin kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler için farklı hizmet stratejilerinin olması ve uygulanması önemlidir. Ailelerin maddi sorunlarının çözülmesi önemlidir ancak ailelerin refaha ve huzurlu bir aile ortamına kavuşmaları sadece maddi desteğe bağlı bırakılmamalıdır. Ekonomik sorunların bireylerin yaşadığı en önemli sorunlardan olduğu gerçeği Duyan'ın (1992) yapmış olduğu çalışmada da tespit edilmiştir. Duyan (1992), yüksek lisans tezi olarak hazırladığı “Ankara Hastanelerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları” isimli tezinde “*Araştırma kapsamına giren kişilerce hastanelere yatan hastaların tıbbi sorunları dışında başka sorunlarla da karşılaştıkları belirtilmektedir. Söz konusu sorunlardan ekonomi kökenli olanlar hastaneye yatıştan çıkış sonrasına kadar sürekli ön planda yer almaktadır. Kısacası bütün bunlar hastaların hastaneye yatış aşamasında yatış ücretini ödeme ilgili sorunlar; hastaların hastanede yattığı süre içinde hastalığın tedavisi ile ilgili gereksinimleri karşılayamama; hastaneden çıkış aşamasında hastane ücretlerinin ödenmesine ilişkin sorunlar ve hastaneden çıkıştan sonra hastanın ekonomik sorunlar nedeniyle kullanması gereken ilaç tıbbi malzeme gibi gereksinimleri karşılayamama şeklinde sıralanabilir. Ekonomik koşullar yetersiz ülkelerde yaşayan insanların karşılaştıkları sorunların ekonomi kökenli olması doğal kor karşılanabilir; ancak sosyal duygusal ve psikolojik sorunları da aynı düzeyde yoğun olabileceği yâd sınılmamalıdır*” sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın yılı ve ulaştığı sonuç göz önüne alındığında ekonomik yetersizlikten doğan sorunların toplumumuzun her döneminde bir problem olarak karşımıza çıktığı yorumu yapılabilir. Sosyal çalışmacılar, sosyal hizmet uygulamaları ile hangi alanda

olursa olsun ulaştığı kişileri dezavantajlı konumundan kurtarmaya çalışmaktadır. Ekonomi kökenli problemlerin ön planda olması, maddi desteği akla getirse de kişiyi bağımlı kılabilmektedir. Kişinin dezavantajlı durumunda desteklenip güçlendirilmesi, mensubu olduğu ailenin de güçlenmesine katkı sağladığından hangi alanda olursa olsun sosyal hizmet uygulamalarının ulaşılabilir olması önemlidir. Ulaşılabilirliği kadar etkili ve doğru müdahale planlamaları yapılmadığında sosyal hizmet güçlendirici olmaktan ziyade bağımlı kılıcı olabilmektedir.

Katılımcıların hepsi aile içi çatışma ortamında yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumdan en çok etkilenen kadın ve çocuk olacağı ortadadır. Sosyal hizmetlerin faaliyetlerini kadın, çocuk, yaşlı ve engelliler üzerinde yoğunlaştırması yerinde olacaktır. Katılımcılar geçim sıkıntısı ile meşguliyetlerinin çocuklarının ve engelli aile üyelerinin bakımını ihmal ettiklerini belirtmişlerdir. Sosyal hizmetlerin bu noktada devreye girmesi ve ailelere, çocuk ve engelli bakımı yönüyle destek vermesi önemli olacaktır. Bu açıdan özellikle gecekondü bölgelerinde sosyal destek alan ailelere yönelik olarak çocuk kreşlerinin açılması ve çocukların eğitiminin devlet desteği ile yürütülmesi gerekmektedir.

Katılımcıların önemli bir kısmı hem fiziksel şiddete hem de sözel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Şiddetten en çok kadınların etkilendiği gözükse de çocukların maruz kaldıkları şiddet ihmal edilmemelidir. Çatışmalı ortamda büyüyen çocuklar en çok duygusal şiddetin mağduru olmaktadır. Bu çatışmalı ortamda çocukların psikolojik ve ruhsal dengeleri bozulmaktadır. Bu durum suça eğilimli bireylerin yetişmesine sebep olmaktadır. Sosyal hizmet faaliyetleri kadına şiddetin yanında çocuğa şiddetin de engellenmesi ve tedavisi yönüyle hizmetlerini çeşitlendirmesi gerekmektedir.

Çalışmada dikkat çeken en önemli husus ailelerin aldıkları sosyal desteğin sadece maddi kısımlarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların yararlandıkları sosyal destekler; gıda, giyim, engelli bakım parası, yaşlı bakım parası, dulluk maaşı ve yaşlılık maaşıdır. Dikkat edilecek olunursa katılımcıların hiç biri maddi olmayan sosyal destekten bahsetmemişlerdir. Bu durum sosyal hizmetlerin maddi olmayan faaliyetlerinin yeterince kişiye ulaşmadığı, etkisiz kaldığı ve önemsenmediği sonucunu doğurmaktadır. Sosyal hizmetlerin ailenin güçlendirilmesine katkısı yönüyle maddi olmayan unsurlara ağırlık vermesi yerinde olacaktır. Sosyal hizmetlerin önemi; Öz Ateş'in (2009) yapmış olduğu çalışmada da görülmüştür. Öz Ateş'in 2009 yılında hazırladığı ‘’ Sosyal Hizmet

Uzmanlarının ‘Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi’nin Uygulama Sürecine İlişkin Değerlendirmeleri’’ isimli tezi alan yazımında çalışmamıza en yakın tezlerden biridir. Öz ateş, projenin olumlu etkilerinden bahsederek, projenin proje kapsamından çıkarılarak genelleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Araştırmasının sonucunda ise ‘‘ Sosyal hizmet uzmanlarının çoğunluğu birimlerinde yalnız çalışmaktadır ve bu durum, genelin Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi’nin uygulanmasında görev alan sosyal hizmet uzmanı sayısını yeterli bulup bulmadıklarına ilişkin görüşlerini ‘yetersiz’ olarak belirtmeleri sonucunu ortaya çıkartmıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının büyük bir bölümü, projenin uygulanması süresince ekip çalışmasını ara sıra yürütmektedir, bununla birlikte uzmanların çoğu projenin uygulanması sırasında her zaman ekip çalışmasına ihtiyaç duymaktadırlar ve bu ekip çalışmasında sosyal hizmet uzmanına ek olarak psikologların bulunması gerekliliği ortaya çıkmıştır. ’’ İfadelerine yer vermiştir. Ailenin güçlendirilmesinde sosyal hizmet uygulamalarına ulaşılabilirlik kadar, uygulamalarının etkinliğinin değerlendirilmesinde önemlidir. Çocuğun ailesinin yanında büyümesi psikolojik yönden oldukça pozitifdir. Bu kapsamda projenin genelleştirilmesi, alanda hizmet verecek sosyal çalışmacıların görevlendirilmesi, ailenin bütünlüğünü korumak ve aileyi korumak adına önemlidir.

Çalışmamız kapsamında yaptığımız görüşmelerde ise sosyal çalışmacı sayısının az olması nedeni ile uygulamaların değerlendirilmesi yetersiz olduğu yorumu ortaya çıkmaktadır. 2009 yılından günümüze geline süreçte geriye dönük değerlendirme için uygun yapılanmanın bulunmaması sosyal hizmet mesleğine verilen değeri ortaya koymaktadır. Ailelerin güçlendirilmesinde etkin rolü olan bir mesleğin yetersizlikler nedeni ile gelişmemesi ve yetersiz kalması sosyal devlet anlayışını uygun değildir. Ailenin güçlendirilmesinde kullanılan sosyal hizmet uygulamaları bu alanda eğitim alan sosyal çalışmacılar aracılığı ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle alanda uzman, bilgili, etik değerlere sahip bireylerin bulunması uygulamaları güçlendirdiği gibi ulaşılan ailelerin güçlendirilmesinde pozitif katkı sağlayacaktır. Sosyal çalışmacıların kendini geliştirmesi büyük öneme sahip olsa da yeterli çalışmacının olmaması, sınırlı kaynak, görev yükünün fazlalığı gibi etkenler kişinin mesleki doyumunu engellemektedir. Mesleki doyum yaşayamayan bireyler ise kendini geliştirme konusunda psikolojik güç bulmakta zorlanmaktadırlar. Bu nedenle Seyitoğlu’nun çalışması, sosyal çalışmacıların bireysel donanımlarının önemini ortaya koymakla birlikte, donanım edinecek zaman ve mesleki heves açısından sistemin negatif etkisi olduğu söylenebilir.

Alanda yazılmış en yeni çalışma olarak 2020 yılına ait ‘‘ Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Hizmet Ve Aile Danışmanlığı Uygulamaları ‘‘ isimli çalışma, Çevik tarafından yapılmış oldukça kapsamlı bir çalışmadır. Konu bakımından çalışmama yıl ve kapsam olarak en yakın çalışma olarak görülmüştür. Çevik araştırmasında ‘‘ *Ayrıca danışmanlık sürecinin ailelerle yapılan sosyal hizmet çalışmalarına uygun olarak ‘‘izleme’’ aşamasının da yönetmelikte zorunlu hale getirilmesi ve denetiminin yapılması önerilmektedir. Çünkü seans sonrası belirli aralıklarla danışan takibi yapılması hem danışmanlık sürecinin etkinliği bakımından dönüş olacak hem de sorunun tekrar edip etmediğinin öğrenilmesini sağlayacaktır. Aile danışmanlığının özel merkezlerdeki hizmetlerinin pahalı bulunmasına karşılık olarak, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın her il müdürlüğünde ve bazı belediyelerde ücretsiz sağlanan aile danışmanlığı hizmetinden halkın haberdar edilmesi gereği görülmüştü’’* sonucuna varmıştır.

Sosyal yardım alan katılımcıların yaşadıkları en büyük sıkıntılar maddi imkânsızlıklar üzerinedir. Sosyal yardım alanların maddi problemleri aile içi çatışmanın da önemli bir nedeni olarak görülmektedir. Bu sebeple aileleri maddi problemlerinin giderilmesine öncelik verilmesi uygun olacaktır.

Sosyal yardım alan katılımcıların büyük çoğunluğu maddi sorunlar yaşadıklarını, yaşadıkları bu maddi sorunların aile içi iletişimi bozduğunu belirtmişlerdir. Yaşanılan maddi sorunlar aile üyelerinin ve özellikle de çocukların psikolojik sorunlar yaşamasına yol açtığını belirtmişlerdir. Aile büyüklerinin çocuklarına yeterli zaman ayıramadıkları da görülmüştür. Yaşanılan maddi problemler aile içi şiddetin de önemli bir kaynağı olarak görülebilir. Sosyal yardımların yeterli düzeyde olması aile içi şiddetin azaltılmasında ve ailenin güçlendirilmesinde önemli bir yeri olduğu sonucuna varılmıştır.

Günümüze yaklaştığımızda 2016 yılında Seyitoğlu’nun yazmış olduğu ‘‘ *İnsan Hakları Perspektifinden Çocuk Refahı Alanındaki Sosyal Hizmet Uygulamalarında Değerlendirme Sorunu’’* isimli çalışma sosyal hizmet uygulamaları perspektifinden çocuk refahını değerlendirmektedir. Çocuğun aile içindeki konumu ve geleceğin bireyi olduğu düşünüldüğünde sosyal çalışmacıların çocuk refahına ilişkin bakışları oldukça önemlidir. Seyitoğlu’nun çalışmasında ‘‘ *İnsan hakları, mesleki değer ve etik ile ilgili alınan eğitimler sorulduğunda, hafızalarda kalan bir eğitim almadıkları görülmekte fakat*

eğitim boyunca belirli bir düzeyde farkındalık kazandıkları anlaşılmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının farkındalık ve kendilik bilincinin artırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilmelidir. Buna yönelik psiko drama, yaratıcı drama ve farklı grup çalışmaları aracılığıyla kendi gelişimlerine katkıda bulunabileceklerdir.” sonucuna değinmiştir.

Türkiye’de uygulama sonuçlarının takibi ve geri bildirim alınma oranlarının düşüklüğü göz önüne alındığında ailenin güçlendirilmesine yönelik çalışmaların etkinliğini tespit etmek zorlaşmaktadır. Yerel yönetimler ve sosyal çalışmacılar çeşitli müdahale programları hazırlasa bile halkın bu bilgiye ulaşma, ulaşsa bile sosyal yardıma erişme durumları değişkenlik göstermektedir. Aileler anlık ve hızlı çözüm odaklı müdahalelere sıcak bakarken uzun vadeli ve emek isteyen müdahale programlarına katılmamakta ya da kısa süreli katılım göstermektedir.

Konunun önemine rağmen yapılan çalışmaların yetersiz ve sınırlı olduğu görülmüştür. 2016 sonrası çalışmalara ağırlık verilmiş olup öncesinde yapılan çalışmalar oldukça azdır. Çalışmalar incelendiğinde uygulamaların gerçekleştiği alanlar değişse de uygulamalardan faydalananların sosyo ekonomik yetersizlik paydasında birleştiği görülmüştür. Nakdi yardımların ailenin güçlendirmesine olumlu etkisi olmakla birlikte geri bildirim alınmaması, ekonomik yetersizliklere neden olan sebeplerin çözümü için uğraşılması aileyi bağımlı kılmaktadır.

Ulaşılan çalışmalar ve çalışmaların sonuçları “ Sosyal Hizmetlerin Ailenin Güçlendirilmesine Katkısı Üzerine Bir Araştırma ” isimli araştırmamızı destekler niteliktedir. İncelenen çalışmalarda da yıllar içerisinde destek ihtiyacı duyan aile sayısının azalmak yerine arttığı görülmüştür. Karşıt çalışma bulunamaması, sosyal hizmetin gerekli ve acil bir ihtiyaç olarak görülmesi yorumu yapılabilir. Yorumun yanı sıra sosyo ekonomik yetersizlikler, işsizlik, göç gibi olaylar aileyi derinden sarsmakta ve bu durum sosyal hizmete olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal hizmet uygulamaları ailenin güçlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Yeterli düzeyde sağlanacak sosyal hizmet uygulaması aile için şiddeti azaltabilecektir. Aile içi iletişimin geliştirilmesinde ve sağlıklı çocuklar yetiştirilmesinde de sosyal hizmet uygulamalarının yeri önemlidir.

Ekonomik yetersizlikten doğan sorunların toplumumuzun her döneminde bir problem olarak karşımıza çıktığı yorumu yapılabilir. Sosyal çalışmacılar, sosyal hizmet uygulamaları ile hangi alanda olursa olsun ulaştığı kişileri dezavantajlı konumundan kurtarmaya çalışmaktadır. Ekonomi kaynaklı problemlerin ön planda olması, maddi desteği akla getirirse de kişiyi bağımlı kılabilmektedir. Kişinin dezavantajlı durumunda desteklenip güçlendirilmesi, mensubu olduğu ailenin de güçlenmesine katkı sağladığından hangi alanda olursa olsun sosyal hizmet uygulamalarının ulaşılabilir olması önemlidir. Ulaşılabilirliği kadar etkili ve doğru müdahale planlamaları yapılmadığında sosyal hizmet güçlendirici olmaktan ziyade bağımlı kılıcı olabilmektedir.

Çalışma kapsamında yaptığımız görüşmelerde ise sosyal çalışmacı sayısının az olması nedeni ile uygulamaların değerlendirilmesi yetersiz olduğu yorumu ortaya çıkmaktadır. Ailelerin güçlendirilmesinde etkin rolü olan bir mesleğin yetersizlikler nedeni ile gelişmemesi ve yetersiz kalması sosyal devlet anlayışını uygun değildir.

Araştırma kapsamında katılımcıların yararlandıkları sosyal destek programlarından sadece maddi kaynakları ifade etmeleri sosyal hizmetlerin maddi olmayan destekleri yeterince uygulayamadığı sonucunu doğurmaktadır. Bu bakımdan sosyal hizmetlerin maddi olmayan öğelerine ağırlık verilmesi sosyal devlet anlayışının da bir sonucu olacaktır. Bu açıdan kamu kurumlarında ve belediyelerde sosyal çalışmacı sayısını artırılması ve maddi olmayan faaliyetlere ağırlık verilmesi önerilebilir.

Konunun önemine rağmen yapılan çalışmaların yetersiz ve sınırlı olduğu görülmüştür. Çalışmalar incelendiğinde uygulamaların gerçekleştiği alanlar değişse de uygulamalardan faydalananların ekonomik yetersizlik paydasında birleştiği görülmüştür. Nakdi yardımların ailenin güçlendirmesine olumlu etkisi olmakla birlikte geri bildirim alınmaması ve ekonomik yetersizliklere neden olan sebeplerin çözümü için uğraşılması aileyi bağımlı kılmaktadır.

Sosyal hizmetlerin yürütecekleri faaliyetler; ailelerin maddi problemlerinin çözümüne yardımcı olacağı gibi kadın, çocuk, yaşlı ve engelli bireylere yönelik eğitim, meslek edindirme ve rehabilite edici faaliyetleri ailenin çatışmalarının azaltılmasına ve ailenin güçlendirilmesine olumlu katkı yapacağı tespit edilmiştir. Sosyal hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve uygulanabilir hedefler belirlenmesi önemli olacaktır. Bu açıdan standart sosyal destek uygulamaları yerine kişiye ve aileye özel destek uygulamalarını seçilmesi önerilebilir.

Ulaşılan çalışmalar ve çalışmaların sonuçları “ Sosyal Hizmetlerin Ailenin Güçlendirilmesine Katkısı Üzerine Bir Araştırma ” isimli araştırmamızı destekler niteliktedir. İncelenen çalışmalarda da yıllar içerisinde destek ihtiyacı duyan aile sayısının azalmak yerine arttığı görülmüştür. Karşıt çalışma bulunamaması, sosyal hizmetin gerekli ve acil bir ihtiyaç olarak görülmesi yorumu yapılabilir. Yorumun yanı sıra sosyo ekonomik yetersizlikler, işsizlik, göç gibi olaylar aileyi derinden sarsmakta ve bu durum sosyal hizmete olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Sağlıklı bir toplumun temeli sağlıklı ilişkileri olan ailelerdir. Günümüz koşullarında gelir dağılımındaki düzensizlikler, iletişim sorunları, sosyokültürel yetersizlikler, çocuk bakım ve yetiştirmedeki yetersizlikler, boşanma, kadına ve çocuğa şiddet gibi etkenler ailenin işleyişini bozmakta çoğunlukla da aileyi parçalamaktadır. Sosyal hizmetlerin bu sorunların çözümünde katkısı çok önemlidir.

Sosyal hizmet faaliyetleri; insanların en temel ihtiyaçlarının giderilmesi, bireylerin sağlıklı bir hayat yaşamaları ve toplumun sosyal politikalarla güçlendirilmesi açısından önemi büyüktür. Bu hizmetlerin hakkaniyetli bir şekilde uygulanıp yapılması, sosyal adalet anlayışı ile ailenin dezavantajlarının ortadan kaldırılması açısından önemlidir.

Yapılan görüşmeler neticesinde sosyal hizmetlerin ülkemiz koşullarında yeterince uygulanmadığı ve sosyal yardıma ihtiyacı olan bireylerin yürütülen sosyal hizmetlerden ya haberdar olmadıkları ya da yeterince yararlanamadıkları sonucuna varılmıştır.

Yapılan yardım türlerinin aileyi bağımlı hale getirdiği görülmüştür. Ülkemizde ayni veya nakdi olarak yardımların yapılması hususunda dağınık bir yapı gözlenmiştir. Bu dağınık yapı ve sadaka gibi görülen sosyal hizmet uygulamaları ailelerin güçlenmesinde bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, aileyi güçlendirme amacından sapıldığı sonucuna varılmasına neden olmaktadır.

İş imkânı sunma, engelli bireylere eğitim -bakım desteği sunma- boşanan, boşanmak üzere olan kadın ve erkeklerin hukuki yönlendirmesi, çocuk bakımında ailenin güçlendirilmesi, yaşlı bakım desteği ve daha nice sosyal hizmet uygulaması yerine giyim-gıda yardımı ve nakdi yardım hizmetleri yapılmakta ve bu hizmetlerin takibi yapılmamaktadır. Takibi yapılmayan hizmetlerin aileyi bağımlı hale getirdiği sonucuna varılmıştır.

Aile birliğinin koruması açısından aileyi güçlendirmek, son derece önem arz eden durumlar arasındadır. Ailede şiddet, ebeveynler ve çocukların aralarındaki ilişkinin durumu, ihmal ve istismar gibi konularda, danışmanlık eğitimi, aileye yönelik çalışmalar içerisinde önemlidir. Ancak aile eğitimleri için yeterli personel olmadığından çalışmalar eksik kalmaktadır.

Toplumun temel taşı olan aile kurumu, yapılan hizmetler sonucunda ailenin birlik ve beraberliğini korumak, sosyal hizmet uygulamaları bu koruma odağı içerisinde aileyi güçlendirecek yönden emin adımlar ile hizmet anlayışını sağlamaktadır. Aile politikaları aileye yönelik olarak hizmetlerin oluşum aşamasının temel taşıdır.

Buradaki amaç aileye yönelik çalışmaların pozitif bir bakış açısıyla ilişkileri güçlü hale getirmektir. Sosyal yönden aileyi destekleyecek, aile bireylerinin ihtiyaçlarını gidermede ve bilhassa çocukların sağlıklı bir gelişimi için hem aileyi hem de aile içerisinde dezavantajlı konumda yer alan üyeleri çocuk, engelli, yaşlı gibi odak noktasına alıp güçlenmesini sağlayıp hizmet sunmaktadır. Aile politikalarının oluşumu ve aileye yönelik hizmetlerin yapılması, yürürlüğe girilmesi sosyal hizmet mesleğinin temel olan disiplinleri içerisinde yer almaktadır. Ancak çalışma sonucunda sosyal hizmet algısının bu yönde olmadığı, uygulayıcıların ve hizmetten faydalanan dezavantajlı konumdaki kişilerin bu anlayıştan uzak olduğu görülmüştür.

Çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde, ailelerin sosyal hizmet uygulamaları ile hayati ihtiyaçlarını karşıladığı ve fiziki varlıklarını sürdürdükleri tespit edildiğinden “Ailenin güçlendirilmesinde sosyal hizmet gereklidir” araştırma sorumuzu kanıtlanmakla birlikte “Sosyal hizmetin sağladığı imkânlardan aileler etkin olarak faydalanmamaktadır” ve “ Türkiye’de ailenin güçlendirilmesinde sosyal hizmet uygulamaları yetersizdir” araştırma sorusu kanıtlanmıştır.

Bu nedenlerle Türkiye’de sosyal hizmet mesleğinin gereken önemi görmediği, uygulamaların etik ilkelerle gerçekleştirilmediği, takip edilmediği ve bir hak olan sosyal hizmet uygulamalarına ulaşmada ve uygulamaların aileleri güçlendirmesinde yetersiz olduğu sonucuna varılmaktadır.

Var olan müdahale programlarını uygulayacak ve takibini yapacak yeterli personel olmadığından, belediye vb. kuruluşlarda sosyal çalışmacı sayısının artması gerektiği ve bunun yanı sıra yapılan çalışmaların denetlenmesi, raporlanması ve takip edilerek kalıcı hale getirilmesi önerilmektedir. Ancak bu denetleme ve raporlama sürecinin insan gücüne dayalı olması yine personel eksikliğini karşımıza çıkarmaktadır.

Belediye vb. kuruluşlardaki görevli sosyal çalışmacıların sayısının, dezavantajlı konumdaki ailelerin sayısına oranla oldukça yetersiz olduğu düşünülmektedir. Bu yetersiz personel durum, ulaşılan aile sayısı ve yapılan yardımların takibinde eksikliğe neden olmaktadır. Bunun ortadan kaldırılması için sosyal çalışmacı sayısının artırılması önerilmektedir. Bu nedenle sosyal çalışmacı sayısının artırılması acil ve hayati bir ihtiyaç olarak yorumlanmaktadır.

Varılan sonuç doğrultusunda, bu konuda çalışmak isteyen araştırmacılara belediye, sivil toplum örgütleri gibi kurum ve kuruluşlarda sosyal hizmet uygulamalarını gerçekleştiren sosyal çalışmacılarla çalışmaları önerilmektedir. Uygulamaları gerçekleştiren sosyal çalışmacıların, mesleki tecrübeleri ile edindiği fikirler doğrultusunda uygulamalardaki eksikleri ortaya koymada yetkin olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akcanbaş, M. (2010). Afet Ve Kurban Psikolojisi. İstanbul: Akut Yayınları.
- Akçabozan, N. B., ve sümer, Z. H. (2016). Adler Yaklaşımında Aile Danışmanlığı. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, (s. 1-15).
- Akyüz, E. (2018). Çocuk Hukuku Çocukların Hakları Ve Korunması. Ankara: Pagem Akademi.
- Apak, H. (2018). Güçlendirme Ve Maneviyata Duyarlı Sosyal Hizmet . Akademik Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 398-412.
- Apak, H ve abay, A. (2019). Sosyal Hizmet Ve Maneviyat: Sosyal Çalışmacılar Üzerine Bir Alan Araştırması. Toplum Ve Sosyal Hizmet , 56-87.
- Artan, T. (2017). Sosyal Hizmet Kuramları Sosyal Hizmetler Ön Lisans Programı İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi .
- Aslan, Ş ve ulutaş, D. (2018). Sağlık Açısından Göç ve Yaşlılık . GÖÇ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ, 10-29.
- Aslantürk, H. (2017). Tam aileye ve tek ebeveynli aileye sahip üniversite öğrencilerinin aile aidiyetlerinin karşılaştırılması . Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü , (s. 1-327). KONYA.
- Avşar, Z ve öğütoğulları, E (2012). Çocuk İşçiliği Ve Çocuk İşçiliği Mücadele Stratejileri. SOSYAL GÜVENLİK DERGİSİ, 6-40.
- Barış, İ ve ataman, E. (2019). Kamusal Sosyal Yardımlar: Türkiye-Almanya Örneği . Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 86-100.
- Başer, D, kalaycıkırlıoğlu, H., ve kırloğlu, M. (2017). Sosyal Hizmet Ve Bauman: Sosyal Adalet. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1007-1020.
- Berk, F. (2014). Farklı Devlet Sistemlerinde Karşılaştırmalı Sosyal Refah Ve Hizmet Modelleri. İstanbul: Sokak Kitapları Yayıncılık.
- Bingöl, O. (2015). Genel Bağlarıyla Sosyal Hizmet Ve Toplum . Genel Bağlarıyla Sosyal Hizmet Ve Toplum”, Mavi Atlas. 69-77.
- Bozkurt, V. (2014). Değişen Dünyada Sosyoloji. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Burns,D. (2017). İyi Hissetmek Yeni Duygudurum Tedavisi. (Ö. M. Esra Tuncer, Çev.) İstanbul: Psikonet Yayınları.
- Canbulut, T. (2018). Rousseau’da Aile Kavramı . Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi, 481-498.
- Cüceloğlu, D (2015). Gerçek Özgürlük. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2016). Geliştiren Anne - Baba. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çapcıoğlu, İ., ve bilgin, Ö. (2012). Yaşlılara Yönelik Dini Sosyal Hizmet Uygulamaları Çerçevesinde Yaşlılık Ve Dindarlık İlişkisinin Tarihsel Gelişimi Ve Ülkemizdeki Durumu Üzerine . 44-54.
- Çelik, Y. (2016). Asr - I Saadet’te Aile Kurumuna Yönelik Sosyal Hizmetler . 123-144.
- Çevik, Y (2020). Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Hizmet Ve Aile Danışmanlığı Uygulamaları. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Çoban kaynak, R. (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet . Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi , 252-260.

- Çondur, F., yenipazarlı, A., ve cömertler, N. (2020). Engelli İstihdamının Dünyada Ve Türkiye’deki Görünümü . Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (Asead) , 347-362.
- Demirkan, S. (2006). Türk Ailesinin Korunması ve Güçlendirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşları ile Birlikte Çalışmanın Önemi. Aile ve Toplum, 3-10-15-15-91-95.
- Dönmez, S., ve Koçak, Ş. (2018). Kutadgu Bilig’de Çocuk Eğitimi . Akra Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi , 145-192.
- Duyan, V. (2003). Aileye Yönelik Planlı Müdahale Sürecinin Aşamaları. Toplum Ve Sosyal Hizmet, 41-61.
- Duyan, V (1992). Ankara Hastanelerinde Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulamaları. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Duyan, V., Yolcuoğlu, İ., ve Artan, T. (2014). Dünü, Bugünü, Yarınıyla İnsanı Anlamak İnsan Davranışının Temelleri Ve Sosyal Çevrenin Etkileri . İstanbul: Nar Yayınevi.
- Erbay, E (2019). Güç Ve Güçlendirme Kavramları Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulaması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi , 3-10-12-15-41-63.
- Ertuğay, R (2020). Covid-19 Koronavirüs Salgını Sürecinde Yaşlıların Örselenen Onuru ve Hadislerde Yaşlıların Konumu . Din ve Bilim – Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi , 52-63.
- Gökalp, N (2017). Yaşlılık ve Etik . Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED) , 209-219.
- Güler, Z (2017). Yaşlılık Ve İntihar. Sosyoloji Konferansları (S. 181-193). Bolu: Zuhul Güler.
- Güngör, Ö. (2012). Yaşlılar İçin Cami Temelli Sosyal/Dini Hizmetler. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 161-188.
- İçağasımoğlu Çoban, A., ve Özbesler, C. (20019). Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler. Aile ve Toplum, 31-41.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1-19.
- Keskin, U. (2018). Suat Özkan’ın Bakış Açısından Yaşlılık Olgusu . Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 92-109.
- Kökenek, Y (2018). Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Müftüler, H. (2018). İstanbul’da Yaşlılık ve Yaşlılığın Yapısal Değişimi. Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 58-80.
- Müftüler, H (2018). Modern Toplumda Yaş Ve Yaşlı Ayrımcılığı . Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi , 181-214.
- Müftüler, H. (2018). Yaşlılar Açısından Yaşlılık Gerçeği . Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi , 92-129.
- Özateş, Ö. (2009). Sosyal Hizmet Uzmanlarının ‘Aileye Dönüş Ve Aile Yanında Destek Projesi’nin Uygulama Sürecine İlişkin Değerlendirmeleri. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Özbay, Y., ve Aydoğan, D. (2013). Aile yılmazlığı bir engele rağmen birlikte güçlenen aile. Sosyal politika çalışmaları, 1-18.

- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi Sosyal Bilimlerde Yöntem Bilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-21
- Özerkmen N., ve yolcuoğlu, İ. (2016). Yeryüzünde Aydınlanma Aklın Özgürleşmesi Ve Yarım Kalan Bir Aşk Hikayesi: Türk Aydınlanması. İstanbul: Nar Yayınevi.
- Özkan, Y., ve kılıç, E. (2013). Aile'nin Psiko-Sosyal Destek İhtiyacını Karşılamada Yeni Bir Model Önerisi: Aile Sağlığı Merkezlerinde Aile Psiko-Sosyal Destek Birimi. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 25-44.
- Özkan, Z. (2015). Ayrılmazsınız, Ailede Huzurlu Yaşam Önerileri. İstanbul: Hayat Yayınevi.
- Özkan, Z. (2015). Duygusal İletişim. Ankara: Hayat Yayın Grubu.
- Özkan, Z. (2015). Zihinsel Terapi Bilincinin Gelişimi Ve Sinerjinin Gücü. Ankara: Hayat Yayın Grubu.
- Özkan, Z. (2016). Kazandıran Beden Dili. İstanbul: Hayat Yayın Grubu.
- Öztop, H., şener, a., ve güven, s. (2008). Evde bakımın yaşlı ve aile açısından olumlu ve olumsuz yönleri yönleri yönleri yönleri . *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 39-49.
- Seyitoğlu, M. (2016). İnsan Hakları Perspektifinden Çocuk Refahı Alanındaki Sosyal Hizmet Uygulamalarında Değerlendirme Sorunu. T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Seyyar, A. (2014). Dünyada Ve Türkiye'de Manevî Bakım Hukuku. 1-16.
- Seyyar, A., & reis, B. (2015). Tasavvufi Sosyal Hizmet/Sûfîlerin Manevî Terapi Yöntemleri. *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Derg.*, 1-6.
- Sheafor, B., ve horejsi, C. (2015). Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler Ve İlkeler. (B. K. Ayşe Bilgen, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Sivaslıoğlu, F., ve erdal, N. (2020). Ailede Şiddet Gören Çalışan Kadınların İş Performansı . *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 350-367.
- Soysal, G. (2020). Koronavirüs Salgını Ve Yaşlılık. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (Asead)*, 290-301.
- Şahin, F. (2001). Sosyal Hizmette Güçler Perspektifi ve Çözüm Odaklı Mülakat . *Aile ve Toplum*, 1-13.
- Tarhan, N (2010). Son Sığınak Aile . İstanbul: Nesil Yayınları.
- Tarhan, N. (2013). Aile Okulu Mutlu Aile İçin Makul Çözümler. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, N (2014). Bilinçli Aile Olmak Ailede Fırsat Eğitimi Evlilik Öncesinde Ve Aile İçi İletişimde Sorunları Fırsata Dönüştürebilmek. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, N. (2017). Aile Okulu Ve Evlilik Mutlu Aileler İçin Makul Çözümler. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taşçı, F. (2018). Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım Ve Uygulama. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Taylan, H. H. (2003). Köy ailesinde aile içi ilişkiler; selçuk köyü örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı*, (s. 1-154). Konya.
- Teater, B (2019). Sosyal Hizmet Kuram Ve Yöntemleri Uygulama İçin Bir Giriş Yetişkinlik- Yaşlılık. (A. İ. Abdullah Karatay, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Turan, N. (2012). Birey Ve Ailelerle İle Sosyal Hizmet. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanlar Derneği.
- Turan, N. (2012). Birey Ve Ailelerle Sosyal Hizmet. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanlar Derneği.
- Tütün, S. (2016). Kur'an'da Erzeli'l-'umur Ve Yaşlılık Üzerine Bir Değerlendirme . *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 299-328.

- Ünver, Ü (2019). Yerel Yönetimlerin Sosyal Yardım Ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Uşak Belediyesi Örneği. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. BIBLIOGRAPHY
- Yalçın, M (2020). Kadın yoksulluğunun güçlendirme yaklaşımı odağında incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, (s. 1-315). Ankara.
- Yıldırım, B. (2017). Bir Yaklaşımın Anatomisi: Güçlendirme . Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü , 1-8.
- Yıldırım, K. (2007). Sosyal Hizmet (Giriş- Kuram- Uygulama- Uygulama Yöntemleri Ve Sosyal Hizmet Felsefesi). İstanbul: Sakarya Yayıncılık.
- Yıldırım, N., ve yıldırım, K. (2008). Sosyal Hzmete Giriş. İstanbul: Sakarya Yayıncılık.
- Yıldırım, Ş (2016). Sosyal Hizmette Krize Müdahale Yaklaşımının Kullanımı. 1-24.
- Yıldırım, Ş baydur, H ve uçan, G. (2018). Yetişkinlerin Sosyal Hizmet Mesleğini Tanıma Ve Sosyal Hizmetler Ve Sosyal Yardımlardan Yararlanma Durumu: Manisa Örneği. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 34, 309-324.
- Yılmaz, S. (2015). Beynin Akıllıca Yönetimi İnsan Beyninin Yapısı, Gelişimi Ve Etkili Kullanımı. İstanbul: Nar Yayınevi.
- Yolcuoğlu, İ. (2013). Toplumsal İşlevsizlik. İstanbul: Nar Yayınevi.
- Yolcuoğlu, İ. (2014). Bireylerle, Ailelerle,, Gruplarla Ve Toplumla Sosyal Hizmet. İstanbul: Nar Yayınevi.
- Yolcuoğlu, İ (2014). Sosyal Hizmet/Sosyal Çalışma Bilim Ve Mesleğe Giriş. İstanbul: Nar Yayınevi.
- Yolcuoğlu, İ (2014). Stres Yönetiminde Uсталık. İstanbul: Nar Yayınevi.
- Zastrow, C. (2015). Sosyal Hizmete Giriş. (A. B. Aslıhan Aykara, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Zastrow, C., ve kırst-ashman, K. (2015). İnsan Davranışı Ve Sosyal Çevre 2. (B. A. Erdem Türközü, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.

EKLER

Ek 1. Görüşme soruları

1. Kaç yaşındasınız?
2. Eğitim durumunuz nedir?
3. Mesleğiniz var mı? Çalışıyor musunuz?
4. Sosyal güvenceniz var mı?
5. Çocuklarınız var mı? Varsa kaç tane?
6. Ailede yaşlı ya da engelli var mı?
7. Ev size mi ait yoksa kira mı? Aylık ne kadar ödüyorsunuz?
8. Yaşadığınız fiziki ortam sizi ne derece etkiliyor?
9. Aileniz ile ilgili problem yaşıyor musunuz? Eğer yaşıyorsanız bu problemlerden biraz bahseder misiniz?
10. Evinizde şiddet, anlaşmazlık gibi unsurlarla hiç karşılaştınız mı?
11. Şiddet varsa eğer neden ve ne sıklıkla yapıldığından bahseder misiniz?
12. Sosyal hizmet, belediye ve diğer herhangi bir kurum ya da kuruluştan yardım gördünüz mü? Ne tür yardımlar gördünüz?
13. Yapılan yardımlar arasında en çok fayda sağlayan hangisidir?
14. Çalışıyor musunuz? Ailenin geçimini nasıl sağlıyorsunuz?
15. Çocuklarınızın temel ihtiyaçları yeterli düzeyde karşılanıyor mu?
16. Çocukların yeterli vakit geçirme noktasında çocuklarınıza yeteri kadar zaman ayırabiliyor musunuz?
17. Çocuklarınızın gelişimi için yaptığınız aktiviteler nelerdir?
18. Evinizde yaşlı ya da engelli var mı? Varsa temel ihtiyaçları kim tarafından karşılanıyor?
19. Evinizde bulunan yaşlı bireyler için herhangi bir bakım ücreti alıyor musunuz?